

**MİMARİDE GESTALT KURAMI VE GÖRSEL ALGI ETKİSİ:
DÜZCE / İSTANBUL CADDESİ YAPI CEPHELERİNİN ANALİZİ**

ORHAN ŞÜKRÜ ŞENTÜRK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. AYŞEGÜL TANRIVERDİ KAYA**

DÜZCE, 2024

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MİMARİDE GESTALT KURAMI VE GÖRSEL ALGI ETKİSİ:
DÜZCE / İSTANBUL CADDESİ YAPI CEPHELERİNİN ANALİZİ

Orhan Şükrü ŞENTÜRK tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ayşegül TANRIVERDİ KAYA

Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Ayşegül TANRIVERDİ KAYA

Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hande AKARCA

Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mine TUNÇOK SARİBERBEROĞLU

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 24/07/2024

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

24 Temmuz 2024

Orhan Şükrü ŞENTÜRK

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimimde ve bu tezin hazırlanmasında gösterdiği her türlü destek ve yardımlarından dolayı çok değerli hocam Doç. Dr. Ayşegül TANRIVERDİ KAYA'ya içten dileklerle teşekkür ederim.

Bu çalışma boyunca yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen sevgili aileme ve değerli eşime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışma süresince stres ve benzeri tüm olumsuz etkilerden beni uzaklaştıran, moralimi yüksek tutmada yardımcı olan kızım Sisi ve oğlum Coco'ya da teşekkürü bir borç bilirim.

24 Temmuz 2024

Orhan Şükrü ŞENTÜRK

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÇİZELGE LİSTESİ	viii
KISALTMALAR.....	ix
SİMGELER	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ÇALIŞMANIN PROBLEMİ.....	3
1.2. ÇALIŞMANIN AMACI	3
1.3. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ	3
1.4. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI.....	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE, TANIMLAR	5
2.1. ALGI VE ALGILAMA KAVRAMI.....	5
2.2. ALGI KURAMLARI.....	8
2.2.1. Duyuya Dayalı Algı Kuramları.....	8
2.2.1.1. Rasyonalist (Akılcılık) Kuramlar	9
2.2.1.2. Ampirist (Deneycilik) Kuramlar	9
2.2.1.3. Nativist (Doğuşancılık) Kuramlar	9
2.2.1.4. Gestalt Kuramı.....	9
2.3. ALGIYI ETKİ EDEN ETMENLER	10
2.4. GÖRME SÜRECİ.....	12
2.5. GÖRSEL ALGI.....	15
2.6. MİMARİDE GÖRSEL ALGI.....	17
2.7. MİMARİ TASARIM SÜRECİNDE GÖRSEL DEĞERLENDİRME	18
2.7.1. Öznel Değerlendirme	19
2.7.2. Anlamsal Farklılaşma Ölçeği.....	20
2.7.3. Anlamsal Farklılaşma Ölçeğinin Tasarlanması	24
2.7.4. Ölçüm Yöntemi Olarak Anlamsal Farklılaşma	25
2.7.5. Ölçümün Güçlüğü	26
2.8. MİMARİ ALGIDA YENİ ARAÇLAR	26
2.8.1. Sinirbilim	27
2.8.2. Sanal Gerçeklik	28
2.8.3. Sinir mimari (Nöro-mimari)	29
2.8.4. Sinir Mimarisi Alanında Yapılan Çalışmalar	33
2.9. GÖRSEL ALGIDA GESTALT KURAMI	35
2.9.1. Gestalt Kuramının Tarihsel Süreci	36
2.9.2. Gestalt Kuram'ında Algılama.....	37
2.9.3. Gestalt Kuramında Algısal Örgütlenme İlkeleri.....	39
2.9.3.1. Şekil – Zemin (Figure – Ground) İlişkisi	39
2.9.3.2. Yakınlık (Proximity) İlkesi	40
2.9.3.3. Benzerlik (Similarity) İlkesi.....	41
2.9.3.4. Tamamlama (Closure) İlkesi.....	42

2.9.3.5. Devamlılık (Continuity) İlkesi	43
2.9.3.6. Simetri (Symmetry) İlkesi	43
2.9.4. Gestalt Kuramı ve Mimarlık Eğitime Etkisi	48
3. MATERYAL - METOT.....	50
3.1. DÜZCE KENTİ HAKKINDA BİLGİLER.....	50
3.1.1. Konum ve Coğrafi Nitelikler.....	50
3.1.2. Nüfus ve Sosyokültürel Yapı.....	52
3.1.3. Kentin Tarihsel ve Mekânsal Gelişimi	53
3.1.4. Kentin İmar Durumu ve Gelişimi.....	54
3.2. MATERYAL	57
3.2.1. Çalışma Alanı: İstanbul Caddesi	57
3.3. METOT	62
4. BULGULAR – TARTIŞMA.....	67
4.1. DEMOGRAFİK BİLGİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	67
4.2. KATILIMCILARIN YAPTIKLARI DEĞERLENDİRMELERİNİN TUTARLILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ	68
4.3. ANLAMSAL FARKLILAŞMA ÖLÇEĞİNDE ELDE EDİLEN VERİLERİN ANALİZİ	71
4.3.1. Sıfat İkilerinin Güvenilirliği.....	71
4.3.2. Sıfat İkilerine Bağlı Açıklayıcı İstatistikler	73
4.3.3. Sıfat İkilerine Bağlı Yapıların Genel Değerlendirme Düzeyleri.....	76
4.4. YAPILARA GÖRE GENEL DEĞERLENDİRME DÜZEYLERİNİN VE SIFAT İKİLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE İNCELENMESİ.....	77
4.4.1. Yapılara Göre Genel Değerlendirme Düzeylerinin ve Sıfat İkilerinin “Cinsiyet” Değişkenine Göre Değerlendirilmesi	77
4.4.2. Yapılara Göre Genel Değerlendirme Düzeylerinin ve Sıfat İkilerinin “Yaş” Değişkenine Göre Değerlendirilmesi.....	80
4.4.3. Yapılara Göre Genel Değerlendirme Düzeylerinin ve Sıfat İkilerinin “Eğitim Durumu” Değişkenine Göre Değerlendirilmesi.....	83
4.4.4. Yapılara Göre Genel Değerlendirme Düzeylerinin ve Sıfat İkilerinin “Meslek” Değişkenine Göre Değerlendirilmesi.....	86
4.4.5. Yapılara Göre Genel Değerlendirme Düzeylerinin ve Sıfat İkilerinin “Gelir Düzeyi” Değişkenine Göre Değerlendirilmesi	89
4.5. KATILIMCILAR ARASINDAKİ BÜTÜNSSEL ALGI İLİŞKİSİ	91
4.5.1. Katılımcılar Arasındaki Bütünsel Algı İlişkisinin Demografik Niteliklere Göre Değerlendirilmesi.....	92
4.6. YAPILAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN KORELASYON ANALİZİ	93
4.7. MESLEK DEĞİŞKENİ ALTINDA FARKLILIK GÖSTEREN YAPILARIN GESTALT İLKELERİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	95
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	99
6. KAYNAKLAR	104
7. EKLER	114
7.1. EK 1: ANKET FORMU	114
ÖZGEÇMİŞ.....	140

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Algılama süreci.....	6
Şekil 2.2 Algıyı etkileyen etmenler	7
Şekil 2.3 İnsan gözünün sosyal görüş alanı	13
Şekil 2.4 İnsan gözünün yapı yüksekliğindeki görüş alanı.....	14
Şekil 2.5 a) İnsan gözünün görüş alanı, b) Farklı görüşlere sahip dikdörtgenlerin birleşimi.....	15
Şekil 2.6 Şekil – Zemin (Figure – Ground) ilişkisi.....	39
Şekil 2.7 Yakınlık (Proximity) ilkesi	41
Şekil 2.8 Benzerlik (Similarity) ilkesi	42
Şekil 2.9 Tamamlama (Closure) ilkesi	43
Şekil 2.10 Devamlılık (Continuity) ilkesi.....	43
Şekil 2.11 Simetri (Symmetry) ilkesi	44
Şekil 2.12 Tekrar.....	45
Şekil 2.13 Tam tekrar.....	45
Şekil 2.14 Aralıklı tekrar	45
Şekil 2.15 Denge ve ritim a) Asimetrik denge ve ritim, b) Simetrik denge ve ritim.....	46
Şekil 2.16 Ölçü – Oran ilişkisi.....	47
Şekil 2.17 Egemenlik ilkesi	47
Şekil 3.1 Düzce kentinin Türkiye haritasındaki konumu	50
Şekil 3.2 Düzce kentinin uydu görüntüsü	51
Şekil 3.3 Düzce şehrinin yeni yerleşim haritası ve şehir ile bağlantısı.....	56
Şekil 3.4 Düzce şehrinin mekânsal ve kentsel gelişim süreci.....	57
Şekil 3.5 İstanbul Caddesi uydu görüntüsü.	57
Şekil 3.6 Seçilen yapıların İstanbul Caddesi’ndeki konumları.....	60
Şekil 3.7 Çalışma akış şeması.....	63
Şekil 4.1 Cinsiyet değişkenine göre katılımcı tutumlarının radar grafik tablosu	80
Şekil 4.2 Yaş değişkenine göre katılımcı tutumlarının radar grafik tablosu	83
Şekil 4.3 Eğitim değişkenine göre katılımcı tutumlarının radar grafik tablosu.....	86
Şekil 4.4 Meslek değişkenine göre katılımcı tutumlarının radar grafik tablosu.....	89
Şekil 4.5 Gelir düzeyi değişkenine göre katılımcı tutumlarının radar grafik tablosu.....	91

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 2.1 Algı kuramları.....	8
Çizelge 3.1 Kent/kent merkezi, belde/köy nüfusu ve yıllık nüfus artış hızı	52
Çizelge 3.2 Düzce kenti nüfus grafiği	52
Çizelge 3.3 İstanbul Caddesi yapı tanıtım anteti	58
Çizelge 3.4 Yapıların Gestalt algı prensipleri kapsamında değerlendirilmesi.....	60
Çizelge 4.1 Katılımcıların genel özellikleri.....	67
Çizelge 4.2 Yapıların tutarlılık düzeyleri	68
Çizelge 4.3 Sıfat ikilileri güvenilirlik kat sayıları.....	71
Çizelge 4.4 Sıfat ikililerine bağlı açıklayıcı istatistikler	73
Çizelge 4.5 Sıfat ikililerine bağlı yapıların anteti	74
Çizelge 4.6 Değerlendirme düzeylerine göre yapıların kıyaslanması	76
Çizelge 4.7 Değerlendirme düzeylerine göre yapıların kıyaslanması	77
Çizelge 4.8 Değerlendirme düzeylerine cinsiyete göre yapıların kıyaslanması	78
Çizelge 4.9 Sıfat ikililerinin cinsiyete göre değerlendirilmesi	78
Çizelge 4.10 Değerlendirme düzeylerinin yaş değişkenine göre yapıların kıyaslanması	80
Çizelge 4.11 Sıfat ikililerinin yaş değişkenine göre değerlendirilmesi	81
Çizelge 4.12 Değerlendirme düzeylerinin eğitim durumuna göre yapıların kıyaslanması	83
Çizelge 4.13 Sıfat ikililerinin eğitim durumlarına göre değerlendirilmesi	84
Çizelge 4.14 Değerlendirme düzeylerinin meslek gruplarına göre yapıların kıyaslanması	86
Çizelge 4.15 Sıfat ikililerinin meslek gruplarına göre değerlendirilmesi	87
Çizelge 4.16 Değerlendirme düzeylerinin gelir düzeyine göre yapıların kıyaslanması	89
Çizelge 4.17 Sıfat ikililerinin gelir düzeylerine göre değerlendirilmesi.....	90
Çizelge 4.18 Yapı 10 - 11 - 12 değerlendirmelerinin incelenmesi	91
Çizelge 4.19 Değerlendirme düzeylerine göre yapı 10 – 11 ve 12’nin kıyaslanması	91
Çizelge 4.20 Demografik özelliklere göre yapı 10-11-12 değerlendirmelerinin incelenmesi.....	92
Çizelge 4.21 Değerlendirme düzeylerinin korelasyon analizi	93
Çizelge 4.22 Meslek değişkeni altında farklılık gösteren yapıların Gestalt ilkeleri kapsamında değerlendirilmesi.....	96

KISALTMALAR

EEG	Elektroensefalografi
EKG	Elektrokardiyografi
fMRI	Fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme
MR	Manyetik rezonans görüntüleme
SPSS	Statistical package for the social sciences
TMS	Transkranial manyetik stimülasyon
VR	Virtual reality

SİMGELER

p	Anlamlılık düzeyi
s.s	Standart sapma
X	Aritmetik ortalama
%	Yüzde

ÖZET

MİMARİDE GESTALT KURAMI VE GÖRSEL ALGI ETKİSİ: DÜZCE / İSTANBUL CADDESİ YAPI CEPHELERİNİN ANALİZİ

Orhan Şükrü ŞENTÜRK

Düzce Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Ayşegül TANRIVERDİ KAYA

Temmuz 2024, 139 sayfa

Mimarlık eğitiminin ilk yılında verilen temel tasarım dersi, görsel algının ve görsel ifadenin geliştirilmesine yönelik uygulamalar ile bir imgenin görselleştirilebilmesi için gerekli göz, zihin, koordinasyon sağlama, anlama ve sezme becerilerine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, tasarıma dair temel bilgilerin öğretildiği özgün içeriği ile mimarlık eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Temel tasarım dersinin içeriğini oluşturan, etkili ve verimli kompozisyon oluşturmak için kullanılan tasarım öğeleri ve ilkeleri de Gestalt Kuramı'na dayanmaktadır. Bu kuramın çevremizi nasıl algıladığımız ile ilgili önermelerine dayanan tasarım ilkeleri ve estetik anlayışı bu çalışma kapsamında, tasarım eğitimi almış ve tasarım eğitimi almamış bireyler arasındaki algı farklılığını tespit etmek amacıyla mimarlık eğitimi alan öğrenciler, mimarlar ve diğer meslek grupları üzerinden araştırılmıştır. Bu amaçla yapı cephelerinin görselleri kullanılarak hazırlanan bir anket çalışması ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın kavramsal çerçevesini algı, görsel algı ve Gestalt algı kuramı oluşturmuştur. Çalışmanın yöntemi, literatür taraması ve anket çalışmasıdır. Araştırma alanı olarak seçilen Düzce kentinin en yoğun kullanımına ve potansiyeline sahip caddelerinden biri olan, bünyesinde birçok kamu yapılarını, işyerlerini, sosyal donatım alanlarını, kent meydanlarını ve rekreasyon alanlarını içinde barındıran İstanbul Caddesi'ndeki yapı cepheleri seçilmiştir. Anket çalışmasının evrenini (örneklem grubunu) mimarlık öğrencileri, mimarlar ve farklı meslek grupları oluşturmuştur. Anket uygulaması kapsamında sekiz farklı sıfat ikilisi olacak şekilde yedi dereceli “anlamsal farklılaşma ölçeği” kullanılmıştır. Anket uygulamasında, bireylerin belirlenen yapı cepheleri ile ilgili görsel anlamda, yapıların ve cephelerinin kendilerinde hissettirdiği etkiyi seçilen sıfat çiftleri dâhilinde değerlendirmeleri istenmiştir. Bu sayede yapı cephelerinde hangi sıfat ikililerinin ne ölçüde etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen anket verilerine istatistiksel analizler uygulanmış ve bulgular ortaya konulmuştur. Çalışmada istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) yazılımı kullanılmıştır. Son olarak, çalışmanın amacı doğrultusunda tasarım eğitimi almış ve tasarım eğitimi almamış bireyler arasında anlamlı farklılık gösteren yapı cepheleri, Gestalt Kuramı ilkeleri çerçevesinde incelenmiştir. Bu sayede cephe algısı üzerinden mimarlık eğitiminin görsel algı özelinde farklılaşması ölçülmüştür. Elde edilen tüm bulgular literatür kapsamında tartışılmış olup sonuç ve öneri bölümü oluşturulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Algı, Gestalt Kuramı, Görsel Algı, Mimari Cephe.

ABSTRACT

GESTALT THEORY AND THE IMPACT OF VISUAL PERCEPTION IN ARCHITECTURE: ANALYSIS OF DUZCE / ISTANBUL STREET BUILDING FACADES

Orhan Şükrü ŞENTÜRK

Düzce University

Graduate School, Department of Architecture

Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ayşegül TANRIVERDİ KAYA

Temmuz 2024, 139 pages

In the first year of architectural education, the basic design course contributes to the development of visual perception and expression through practical applications, and provides the necessary skills of eye-hand coordination, understanding, and intuition for visualizing an image. In this context, with its original content teaching fundamental knowledge of design, the basic design course holds significant importance in architectural education. The design elements and principles used to create effective and efficient compositions in the content of the basic design course are based on Gestalt Theory. Within this study, the design principles and aesthetic understanding based on the propositions of how we perceive our surroundings according to this theory were investigated among students studying architecture, architects, and other professional groups to identify differences in perception between individuals who have received design education and those who have not, using images of building facades through a survey conducted for research purposes. The conceptual framework of the study was created by perception, visual perception and Gestalt theory of perception. The method of the study is literature review and survey. The building facades of Istanbul Street, which is one of the most heavily used and potential streets of Duzce city, which was chosen as the research area, and which includes many public buildings, workplaces, social facilities, city squares and recreation areas, were selected. The population (sample group) of the survey study consisted of architecture students, architects and different professional groups. Within the scope of the survey application, a seven-level "semantic differentiation scale" with eight different adjective pairs was used. In the survey application, individuals were asked to evaluate the visual impact of the buildings and their facades on the selected building facades, within the selected adjective pairs. In this way, it was determined which adjective pairs had an impact on the building facades and to what extent. Statistical analyzes were applied to the survey data obtained and the findings were presented. SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) software was used for statistical analysis in the study. Finally, for the purpose of the study, building facades that showed significant differences between individuals who received design education and those who did not receive design education were examined within the framework of the principles of Gestalt Theory. In this way, the differentiation of architectural education in terms of visual perception was measured through façade perception. All findings obtained were discussed within the scope of the literature and a conclusion and recommendation section was created.

Keywords: Architectural Facades, Gestalt Theory, Perception, Visual Perception.

1. GİRİŞ

Mimarlık eğitiminin ilk yıllarında verilen temel tasarım dersi, mimari tasarımın temel prensiplerinin ve kavramlarının öğretilmesine yönelik uygulamalar ile bireyin görsel iletişim, kompozisyon, mekânsal organizasyon ve estetik anlayış gibi temel becerilerini geliştirebilmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, temel tasarıma dair temel bilgilerin öğretildiği özgün içeriği ile mimarlık eğitiminde önemli rol oynamaktadır. Temel tasarım dersinin içeriğini oluşturan, etkili ve verimli kompozisyon yaratmak için kullanılan tasarım öğeleri ve ilkeleri Gestalt kuramına dayanmaktadır. Gestalt kuramı ve içeriğindeki temel kavram olan şekil/biçim, algının nasıl işlediğini ve bireylerin görsel unsurları nasıl algıladığını açıklamaya çalışan birçok kuramdan yalnızca birisidir. Bu kurama göre, bireyler görsel unsurları bir bütün olarak algılayarak bu unsurlar arasında bir ilişki kurmaktadır. Gestalt algı kuramına dayalı verilen mimarlık eğitiminin temel tasarım dersi aracılığıyla bireylerin etkileşim içinde olmasına ve mimari tasarım sürecinin nasıl uygulanabileceğine dair yol göstermektedir. Bu şekilde bireyler mimari tasarım sürecinde mekânın algısal etkisini ve kullanıcı deneyimini daha iyi anlayarak tasarımlarını bu bilgiye dayanarak geliştirebilmektedir. Gestalt kuramının mimarlık eğitime olan etkisi, özellikle yapı cephelerinin tasarımında kendini açıkça göstermektedir. Yapıları algılayan bireylerin tutumunun, davranışının nasıl etkilendiğini anlamak, tasarımcılar için önemli bir beceridir. Yapılar, tasarımcı, işlev, bağlam, imgesellik, kültür ve kimlik gibi birçok tasarım kriterlerinden dolayı biçimsel olarak farklılık göstermektedir. Bütün bu farklılıkların en yoğun meydana geldiği ve yansıdığı mimari öğeler ise yapı cepheleridir. Yapı cepheleri özellikle kentsel mekân ile iletişim kurulan yüzeyler olmakla beraber aynı zamanda önemli karakter ve kimlik öğeleridir. Kentsel mekân, algı ile yapıyı çevre arasındaki ilişkinin kurulduğu en temel mekândır. Kentsel mekânlar, yapıların meydana getirdiği, kullanıcılar tarafından algılandığı ve bütün kentsel olguların bağdaştığı yapı cepheleri ile oluşan alanlardır (Mehmet Çubuk vd., 1978). Bu alanlarda kentle sınırı belirleyen yapı cepheleri, en dikkat çekici mimari algısal öğelerdir ve sosyolojik, psikolojik ya da fiziksel niteliklere sahiptir. Bu nitelikler ile ilişkili olarak kentsel mekân ile kullanıcıların algısında farklılıklar belirmektedir.

Mekânların sahip olduğu nitelikler ile mimari anlayışlar genellikle kentsel mekânın bir

sınırı olan yapı cephelerinde kendilerini göstermektedir. Bundan dolayı mekânı kapsayan dış kabuk olarak tanımlanan yapı cepheleri, özellikle mekân ile kent hakkında kullanıcılara bilgi aktarmaktadır. Cepheler, kentsel mekânları sınırlayan, dışarının içeriye dönüştüğü ve fonksiyonların farklılık gösterdiği geçiş bölgeleridir. Aynı zaman da, aralarında ayırım yapılabilir iki farklı mekân tiplerinin (mimari ve kentsel mekân) birbirine geçişini sağlayan önemli hattır (Krier Rob, 1993). Bu hat üzerinde yer alan cepheler, bir taraftan mimari, diğer taraftan kentsel mekân olaylarının birbirleriyle rastladığı bir alan olarak değerlendirilmektedir (Curran, 1983).

Mevcut bilinen fonksiyonları ile nitelendirilen mimari mekânın ögesi cepheler, kullanım amaçlarına göre bir sembol, simge veya bir işaret olarak algılanabilmektedir. Cephelerin, bazı kavramları, inançları, tutumları, arzuları ortaya çıkarttığı, belirttiği veya sembolize ettiği görülmüştür ancak bu her zaman çok basit ve net bir durum değildir. Bu nedenle, cephenin anlamsal (semantik) değerini ortaya çıkarmak, yani mimari formlarını incelemek, cephelerin dilini yorumlamak gerekmektedir (Şenyiğit, 2010).

Cephelerin, kullanıcılarla arasında oluşturduğu ilişki, insanların kitaplarla arasında oluşturduğu ilişkiye benzetilmektedir. İnsanlar okuyan yüzü, cepheler okunan yüzü simgelemektedir. İnsanların bir cephe ile etkileşimde bulunması, bu etkileşim sonrasında bilgiler edinmesi ve bu bilgileri bir bütüncül tecrübe olarak zihinlerine aktarmaları, cepheleri okumaları ile gerçekleşmektedir. Cepheler sahip oldukları bilgileri kullanıcılara aktarırken, değişkenlik gösteren nitelikler cephenin bir bütün olarak okunabilirliğini belirler ve aynı zamanda algılanma sürecinde de rol oynar. Mimari yapıda anlamı, simgeler bütünü meydana getirir ve yapının simgesel boyutu olan cepheler sahip olduğu işaretler aracılığıyla çevre ile iletişim kurar (Şenyiğit & Altan, 2011).

Kenti meydana getiren mimari mekânların ara yüzlerindeki biçime dayalı nitelikleri ön plana çıkararak kullanıcılar yapıyı algılar ve bir anlam kazandırır. Katılımcıların, bir mimari yapıtı nasıl hissettikleri ve yaşamlarında bunun ne ifade ettiği söz konusu olduğunda, o yapının nasıl algılandığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu olay, yapı cephelerinin analiz edilmesi ve yorumlanmasında görsel algı kavramını meydana getirmiştir. Bu çalışma, mimarlık eğitiminin temellendiği Gestalt algı kuramının, aldıkları eğitime göre çevremizi şekillendiren mimarlar ile izleyiciler diyebileceğimiz diğer meslek grupları arasında bir görsel algı farklılığının olup olmadığını araştırmayı hedeflemiştir. Bu amaçla da kentsel mekânı çevreleyen ve günlük hayatta sürekli deneyimlediğimiz ara yüzler olan yapı cepheleri üzerinden çalışmayı gerçekleştirmiştir.

1.1. ÇALIŞMANIN PROBLEMİ

Yaşadığımız çevrede, günlük hayatımızın geçtiği kentsel mekânlarda her gün karşılaştığımız, mekâna karakter kazandıran, imaj özellikleri ile kentlere kimlik oluşturan yapılar ve cepheleri özellikle kentsel mekânı algılamada en etkin mimari öğelerdir. Dolayısıyla mimari tasarımın görsel niteliğini oluşturan yapı cephelerinin, kent kullanıcıları tarafından nasıl algılandığı önemlidir. Günümüzde yapılaşmış çevrenin oluşmasında etkin rol oynayan mimarların aldıkları eğitimin temelinde ortaya koydukları ürünler mimar olmayanları nasıl etkilemektedir. Her yapı ve cephesi bir mimar elinden çıkmakta ve öncelikle tasarımcısının beğenisini ve olumlamasını yansıtmaktadır. Bu çalışmada, ortaya çıkan mimari ürünün karşı taraftaki karşılığı ortaya konmak istenmiştir. Çalışmanın temelinde oluşan problem, mimarlık eğitimi almış ve almakta olan bireyler ile diğer bireylerin arasındaki görsel algının yapı cepheleri üzerinden farklılığın olup olmadığı ve yaptıkları değerlendirmelerin birbirleriyle kesişip kesişmediğidir.

1.2. ÇALIŞMANIN AMACI

Çalışmanın amacı mimarlık eğitimi ve gestalt algı kuramına temellenen tasarım eğitimini alan ve almakta olan bireyler ile diğer bireyler arasındaki algı farklılığını, yapı cepheleri üzerinden araştırmaktır. Çalışmanın amacı kapsamında birtakım hipotezler oluşturulmuştur. Bunlar;

H₁: Yapılan değerlendirmelerde, değerlendirme yapan bireylerin meslek grupları değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

H₂: Yapılan değerlendirmelerde, değerlendirme yapan bireylerin meslek grupları değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

1.3. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Çalışmanın önemi, tasarımcı bireyler ile diğer bireyler arasındaki çevreyi algılama farklılığını ortaya koyacaktır. Oluşan bu farklılığın görme ve algılamada tasarım problemlerinin çözülmesi açısından bir girdi olarak kullanılabilir. Aynı zamanda mimarlık eğitimi kapsamından da yorumlanabilir. Bu sayede eğitimi sorgulamaya da yarar sağlayan bir sonuç elde edilecektir. Dolayısıyla, tasarımcıların eğitimine de eleştirel bir bakış getirilmesini sağlayacaktır.

1.4. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI

Düzce kenti, İstanbul Caddesinde bulunan 12 yapı cephesi üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Fiziksel ve görsel bağlamda hazırlanan anket formu 100 katılımcı birey tarafından gerçekleştirilmiştir. Anket katılımcıları, mimar mesleğine sahip bireyler, mevcut durumda mimarlık eğitimine devam eden öğrenciler ve diğer meslek grubu olmak üzere 3 farklı gruptan meydana gelmektedir. Anket formunda kullanılmak üzere seçilen yapılar, Gestalt algı kuramına dayanan tasarım ilkelerinden ön plana çıkan veya baskın olarak kullanılan niteliklere göre sınıflandırılmıştır. Anket formu, “Google form” üzerinden dijital ortamda hazırlanmış olup, bağlantının bireyler ile paylaşıldığı ve katılımcı bireylerin anket formunu tamamlamakta çok istekli olmadığı görülmüştür.

Anket sonucu elde edilen verilerin dijital ortama aktarılmasıyla çeşitli istatistiksel analizler uygulanmış ve ortaya çıkan bulguların istatistiğe bağlı olarak değerlendirilmesi neticesinde literatür kapsamında yorumlanarak tasarımcılara ciddi anlamda sonuçlar sağlamıştır. Bu bağlamda, cadde sınırları içerisinde bulunan yapı cephelerinin istatistiksel neticelerine dayalı olarak SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) yazılımı kullanılmıştır. Yapı cephelerinin katılımcı bireyler tarafından görsel algı anlamında değerlendirilme aşamasında, algılama sürecinde hangi niteliklerin ön plana çıktığı ve ön plana çıkan niteliklerin tasarım süreçlerinde nasıl kullanılacağına ait sonuç ve öneriler ortaya çıkmıştır.

Çalışma sonucu ortaya çıkan neticelerin ayrıntılı etkilerinin belirlenmesinde ve çalışma bulgularının yorumlanmasında sınırlılıklar dikkate alınmalıdır. Bu sınırlılıkların başında, çalışma alanının yoğun yaya ve trafik sirkülasyonuna sahip cadde de yapılmış olmasından dolayı bu tür bölgelerdeki çalışma sonuçları güçlü, yoğun olmayan bölgelerde zayıf olmaktadır. Bununla birlikte, çalışmanın içeriği anlamında yalnızca daha önce belirtilen değişkenler dikkate alınmıştır. Biçimsel estetik anlamında farklı kaynaklarda belirtilen değişkenlerden başka değişkenlerde mevcuttur. Bu kapsamda, çalışmanın içeriği yalnızca Gestalt kuramı ile bağlantılı olması, biçimsel estetiği tam anlamıyla kapsamamaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE, TANIMLAR

Tezin kavramsal çerçevesini algı/algılama, Gestalt algı kuramı oluşturmaktadır. Bu çerçevede detaylı bir literatür araştırması yapılmıştır. “Mimarlık Bağlamında Algı/Algılama Kavramı ve Mimari Algıda Yeni Araçlar” başlığı ile yapılan kapsamlı bir literatür araştırması kitap bölümü olarak bu çalışma kapsamında yayınlanmıştır (O. Ş. Şentürk & Tanrıverdi Kaya, 2024). Bu çalışmanın bir bölümünü kapsayan literatür çalışması aşağıda verilmiştir.

2.1. ALGI VE ALGILAMA KAVRAMI

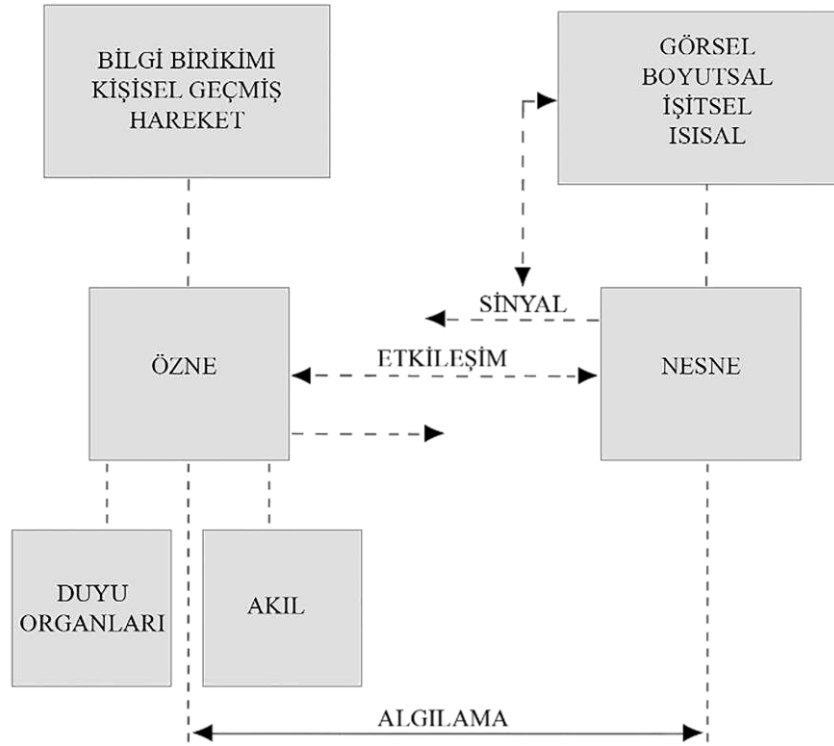
Doğduğu ilk günden itibaren hayatın her noktasında duyular aracılığıyla hayatı anlamaya çalışan birey, kendini yeniliklere karşı hazırlamak için algıyı kullanır (Fowler, 2014). Algı, duygusal bilgileri anlamlı bir hale getirerek, çevredeki nesneleri ve meydana gelen olguları anlamlandırma sürecidir (Cüceloğlu, 1996). Bu süreç, her canlının doğuştan sahip olduğu bir özelliğidir. Bu sebeple bireyden bireye değişiklik göstermektedir (Asar, 2013). Genel olarak algı, kişilerin duyu organları ile hissettiği, değerlendirdiği, zihnine kaydettiği ya da reaksiyon gösterdiği verilerin ifade edilmesidir (Yılmaz, 2013).

Diğer bir ifadeye göre algı; "Organizmanın nesnelere ve olgulara karşı anlamlı, sistematik ve bütünsel olarak göstermiş olduğu reaksiyondur. Duyuların nitelikleri sonucunda algı kavramı meydana çıkar ve bireylerin kişisel deneyimlerine göre şekillenir. Bu sebeple algı bireyin kişiliğine ve karakterine bir tepkidir. Bu durumun en önemli belirtisi, duyuların belirli nesne ve biçimlere sahip olduğu konusunda, bir akıl tutumunun bireyde ortaya çıkmasıdır (Türk, 2014). Dolayısıyla, kişinin bir durumu algılayabilmesi için, onu bilmesi ya da daha önce o durumla karşılaşmış deneyimlemiş olması gerekmektedir. Kişi, aşına olduğu ya da deneyimlediği durumlarla yeniden karşılaştığında ilgisi daha çok artmaktadır.

Algılama, genel olarak dış dünyanın varlığı ve özellikleri hakkında duyular yoluyla bilgi edinme olarak ifade edilmektedir. Birçok filozof algılamanın tabiatını, içerdiği süreci ve değerini araştırarak aralarında önemli farklılıklara sahipmiş gibi beliren çeşitli algılama meydana getirmiştir (Hacıkadıroğlu, 1984).

Algılama, "girdi-çıkıtı" ile bağlantılı yöntemlerin incelenmesidir. Algısal teoriler, yöntemlerin girdileri ve çıktıları arasındaki gözlemlenebilir ilişkileri entelektüel olarak kavramlar halinde birleştirir (Beck & Dember, 1961).

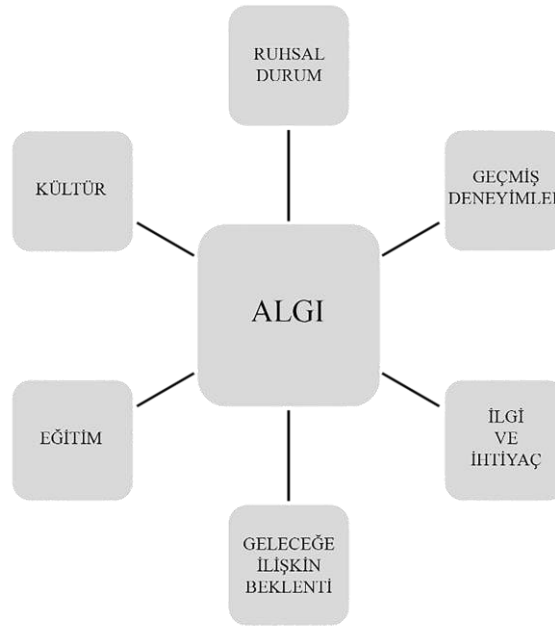
Algılama, beynin duyu organları aracılığıyla elde ettiği uyarıları duyumlara dönüştürmesi, farklı yönlerde düzenlenmesi ve anlamlandırılmasıdır (Baymur, 1976).

Şekil 2.1 Algılama süreci (Aytem, 2005)

Her bireyin kendine özgü ayırt edici özellikleri algılamada önemli bir yere sahiptir. Bireyin algılanmasında bireyin benliği, geçmişteki tecrübeleri, kültürel, toplumsal ve çevresel nitelikleri önem kazanmaktadır. Ayrıca, bireyin çevresinde meydana gelen olguları algılama şekilleri bireysel ihtiyaçlarına, beklentilerine, değerlerine ve kültürlerine göre değişmektedir (Aytem, 2005). Bireyin, iç ve dış ortamından gelen uyarının davranış biçimi halini alabilmesi için öncelikle bir takım süreçleri tamamlaması gerekir ki bunların en başında algılama süreci gelmektedir. Psikologlar, algılamayı zihinsel sürecin temeli olarak kabullenmektedir (Silah, 2005). Kişisel olarak ifade edilen algısal süreç, kişinin deneyimleri, kültürü ve karakterinden etkilenmektedir. Bu süreç boyunca bireyler çevresindeki olguları duyu organları aracılığıyla kavrar ve bir araya getirir. Bu sayede, hatırlama, hayal etme, akıl yürütme ve anlam çıkarma yetenekleri sayesinde nesneleri tanımlar (Çolak, 2004).

Bireylerin algılama düzeylerine göre farklı izlenimler ve davranış kalıpları meydana gelmektedir. Algılama, davranış biçiminde etkileyici rol oynayan kognitif bir süreçtir. Her birey çevreyi farklı biçimde anlamlandırmaktadır. Sadece dış ortamdan bilgi edinme biçimi olmayan algılama, elde edinmiş bilgileri analiz ederek sonuca kavuştururken, ortamdan edinen birtakım bilgiler daha fazla önem kazanmaktadır. Bazı bilgiler ise değerli bulunmayıp, göz ardı edilmektedir. Genellikle bireyler yalnızca algılamak istediklerini algırlar. Ortam yine aynı ortamdır ancak bireyler kendi duyu, his ve izlenimlerini yorumlayarak ortamı çeşitli biçimlerde algılamaktadır (Yüksel, 2006). Bu çeşitlilik, entelektüel nesnelerin ya da toplumsal tutumun farklı anlaşılmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, toplumun demografik özellikleri ile orantılı olarak artıp veya azalmaktadır.

Şekil 2.2 Algıyı etkileyen etmenler (Şenyiğit, 2010)

Algılama süreci, "uyaran, izlenim, duyu, anlama ve geribildirim" olmak üzere beş adımda meydana gelmektedir. Bu sürecin başlayabilmesi için ortamda bir uyarının olması gerekmektedir. Duyu, insanların duyu organları aracılığıyla ortamdan aldığı uyarınlardır. Algının temelini meydana getirir. Duyu organları bazen algılama sürecinin gerçekleşebilmesine yetecek kadar duyuya sahip olmamaktadır. Bu durum, duyuların tesir altında bıraktığı izlenimi ortaya çıkarmaktadır. Bireyin izlenim sırasındaki belirsizliğini, yanlış anlamalarını ve ön yargılarını ortadan kaldırmak için edinilen duyuların yorumlanması ve çözümlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Algılama sürecinin son adımı olan anlama tutumların esasını oluşturur (Tutar, 2022).

Algı ve algılama kavramına dair yapılan birçok araştırma neticesinde çok sayıda, algı teorileri ileri sürülmüştür. Bir nesnenin nasıl kavrandığını ifade etmek ve yorumlamak adına çok sayıda ciddi araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar genellikle güzellik duygusu olan estetik kavramının felsefesini ilerletmek adına yapılmıştır. Ayrıca, çevresel tasarım kuramının üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Algı kuramları, "Duyuya Dayalı Algı" ve "Bilgiye Dayalı Algı" olmak üzere iki temel kuramdan oluşmaktadır.

Duyusal algı kuramları, duyusal bilgilerin insan beyninde nasıl sentezlendiğini, bilgiye dayalı algı kuramları ise, verilerin nasıl değerlendirildiği ve ilişkilendirildiğini açıklamaktadır. Duyusal algının temeli olduğu iddia edilen "Gestalt Kuramı", tasarım kuramı üzerinde algısal kuramlardan daha fazla etkiye sahip olduğu görülmektedir.

2.2. ALGI KURAMLARI

Jon Lang yapmış olduğu kapsamlı araştırmalar neticesinde algı kuramlarını sınıflandırabilmek adına temel bir altlık oluşturmuştur. Bu neticede, algı teorilerini "duyuya dayalı" ve "bilgiye dayalı" kuramlar olmak üzere iki ana başlıkta gruplandırmıştır (Lang, 1987).

Çizelge 2.1 Algı kuramları (Lang, 1987)

ALGI KURAMLARI		
Duyuya Dayalı Algı Kuramları		
Kuramlar	Açıklama	Temsilcileri
Rasyonalist Kuramlar	“Akıl” Öğretisi	Parmenides, Kant, Aristoteles
Ampirist Kuramlar	“Deneyim” Öğretisi	Empodocles, John Locke, Berkeley
Nativist Kuramlar	“Doğuştan gelen bilgiler” Öğretisi	Platon, Leibniz, Descartes
Gestalt Kuramı	“Biçim, Psikoloji” Öğretisi	M. Wertheimer, K.Koffka, W. Köhler

2.2.1. Duyuya Dayalı Algı Kuramları

İnsanlık tarihinin ilk döneminden itibaren önemli bir ilgi konusu olan duyular, insanların birbirleri ile iletişimini sağlayan en önemli faktörlerden birisidir. Bu nedenle, uzun vadeli

bir süreyi içeren sorunların, algıyla ilişkili önemli düşünme şekillerinden kısaca bahsetmenin yararlı olacağı görülmektedir. Duyuya dayalı algı kuramlarından olan "rasyonalist", "ampirist", "nativist" ve "gestalt" gibi kuramlar özetle ifade edilmiştir.

2.2.1.1. Rasyonalist (Akılcılık) Kuramlar

Rasyonalist kuramda “akıl” bilginin temelidir. Bilgilerin gerçekliği duyum ile tecrübeden çok, akıl ve mantığa dayanabileceğini savunmaktadır. Rasyonalistlerin düşüncelerine göre, değişmez gerçeklik ancak akıl ve mantık ile algılanabilmektedir. Şayet herhangi bir değişimin olması halinde, bu durum yalnızca yanlış izlenimlerin yaratmış olduğu yanılmaca olarak ortaya çıkmaktadır. Bu düşünceye göre gerçekliğe ancak akılla ulaşılabilir.

2.2.1.2. Ampirist (Deneycilik) Kuramlar

Ampirizm, duyu ile ilgili tecrübeyi, bütün bilgilerin, düşüncelerin, estetik beğenilerinin temel kaynağı olan felsefi kurama atıfta bulunmaktadır. Ayrıca, nativizme (doğuştancılık) ve özellikle tecrübeden önce bilgi, fikir ve esaslara sahip olan rasyonalizme karşı çıkmaktadır (Launay, 2004).

Ampiristlerin (deneycilerin) görüşlerine göre, deneyim bilginin temelini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, insan zihninde doğuştan gelen bir bilginin olmadığını ifade etmektedirler. Ampirizm görüşünün temeline göre, duyular aracılığıyla elde ettiğimiz bütün bilgilere "deney" ve "gözlem" yaparak sahip olduğumuzdur.

2.2.1.3. Nativist (Doğuştancılık) Kuramlar

Zihin ile ilgili sürecin insanlar tarafından doğuştan kazandığını ve tecrübenin verileri elde etmesinde sınırlı bir rol oynadığını savunan düşüncedir. Bu kurama göre, davranışsal, zihinsel nitelikler önemli oranda genetiklidir. Evrenin bu duruma sınırlı bir izlenimi vardır (Karakaş, 2021).

Nativist kuramı ve rasyonalist kuramı birbirleri ile karıştırılmaktadır. İnsanların doğuştan edindiği düşünceler, akıl, bilinç haricinde ilerlemektedir. Platon'un düşüncesine göre; duyu organları aracılığıyla kavranan, varlıklarından öğrenilen her çeşit bilgi gerçekliğin yalnızca tezahürüdür.

2.2.1.4. Gestalt Kuramı

Tez çalışmasının temelini ve kavramsal çerçevesini oluşturan konulardan biri olan “Gestalt Kuramı” ileri ki bölümlerde daha detaylı açıklanmıştır.

2.3. ALGIYI ETKİ EDEN ETMENLER

Kentsel çevreden elde edilen verilerin yanı sıra, çevre tarafından iletilen verilerde olmaktadır. Ancak çevrenin ilettiği her iletiyi algılayamayan kullanıcılar, bu noktada bireysel niteliklerine bağlı olarak çevre tarafından algılanması gereken iletiler arasından tercih yaparlar. Algılama sürecinde, kullanıcılar ideallerine özgü bilgileri çevreden edinmektedirler. Çevre sürekli olarak kavrayabileceğimizden çok daha fazla bilgi saçmaktadır. Kullanıcıların algılama yetenekleri, tüm bilgileri algılamak için yetersizdir. Bu bilgilerin tercih edilmesi ve kavranması, kullanıcıların özellikleri ve hedefleri ile bağlantılıdır (Erkman, 1977).

Kullanıcıların mekânın fiziksel niteliklerini tanımlarında ortak bir algıma süreci olduğu belirtilmektedir. Kişiler; aynı uyaranlara karşı ortak reaksiyon sergileyebilmektedir. Ancak, bu durum kullanım şekline, yorumlanabilir niteliklere, kullanıcıların niteliklerine göre değişkenlik göstermektedir. Bundan dolayı, uyarının kullanıcılar tarafından farklı şekilde yorumları olabilmektedir. Ertürk'ün düşüncesine göre; iç mekânın kullanıcı tarafından algılanan fiziksel nitelikleri, kullanıcıların niteliklerine bağlılık gösterecektir (Ertürk, 1985).

Mimari tasarımda formun önemi kişiden kişiye farklılık gösterir. Rasmussen'e göre farklı algısal analizlere, kültürlerle, tecrübeler ve psikolojik olgulara sahip kişiler yapıları dört biçimde algılayabilmektedir.

- Fiziksel formun kimlikleyici nitelikleri (hayal gücüyle),
- Yapıların kentsel çevredeki fark edilebilir olma niteliği,
- Bireysel faaliyetleri ve diğer tutumlara karşı sahiplendiği rol,
- Büyük bir çoğunlukla algılayanın kültürel önemi hakkında yaptığı çıkarımlar sayesinde algılayabilmektedir (Rasmussen, 1994).

Mimari süreçte farklı tasarıma sahip formlar ile yüzeyler, kullanıcıların yapıları çeşitli şekilde algı sürecine dâhil etmesine neden olmaktadır. Bu süreç, kullanıcılar ile mimarlar arasında farklılıklar oluşturmaktadır. Kullanıcılar ile mimarlar arasındaki algı farklılıklarının göz ardı edilmemesi gerektiği Hersberger tarafından dile getirilmiştir. Mimarlar yapıların estetik kavramı ve yönlerini önemserken, diğer kullanıcılar büyük çoğunlukla kolaylık ve rahatlığın kalitesi gibi özellikleri önemsemektedir (Rasmussen, 1994). Bu durumu Mozaikçi; "Mimarlık eğitime sahip bireyler çevreyi fiziki

niteliklere göre algılamak, diğer kullanıcılar önemli ve faydalı olma durumlarına göre algılamaktadır." olarak açıklamıştır (Mozaikçi, 2010).

Yapılar şekilleri, sahip oldukları materyalleri, yapısı ve fonksiyonu sayesinde tecrübe edilmektedirler. Bu yapısal nitelikler fiziki tecrübeleri temsil etmektedir, ancak yapılar yalnızca fiziki değil, değişmeceli olarak da var olmaktadır. Yapıların temsil ettiği bir anlam vardır. Bu durum tüm kullanıcılar da farklılık gösterir (Mozaikçi, 2010).

Kullanıcılarda algı süreci, kullanıcının ya da çevrenin niteliklerine ilişkin çeşitli nedenlerle değişebilmektedir. Bu durum, fiziki çevreyle alakalı olan "dış etmenler" ve gözlemcinin niteliklerine dayanan "iç etmenler" olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir.

Dış etmenler, uyarıcının artmasına ve azalmasına, miktarına ve boyutuna, zamana ve iklim şartlarına, algı sürecinin olduğu andaki ışığa bağlı olarak değişmektedir. Bunlara ek olarak, algı sürecindeki nesne boyutuna, nesne uyumuna, sürekliliğine, yakınlığına, şekil zemin bağlantısına ve davranış gibi etmenler aracılığıyla değişikliklere sebep olmaktadır (Üstündağ, 2009).

Dış nesnelerin yanlış tanımlanmasına "illüzyon" denilmektedir. İllüzyonlar birçok sebepten (psikolojik, fiziksel) dolayı kaynaklanmaktadır. Örneğin, su dolu bardağın içine koyulan kaşığın kırılmış gibi görünmesi fiziksel yanılsamadır. Günbatımında bir boru parçasını yılan zannetmek psikolojik yanılsamadır (Gombrich, 1992).

İç etmenler, algılayanın önceki tecrübelerine, hedeflerine, ilgi odaklarına ve davranışlarına dayanan psikolojik asıllıdır. Bireyin içinde bulunduğu döneme ve zamana hâkim olan kültür algı ile etkileşim içindedir. Bu durumlara açıklayıcı örnek vermek gerekirse;

- İhtiyaçlar algı sürecinden etkilenmektedir; acıkmış kişiler yiyecekleri daha leziz bulmaktadır.
- Zihinsel tavırlar algı sürecini etkilemektedir; bireyler sahip oldukları fikirlere neyin uygun olup olmadığını kolay bir şekilde anlamakta, diğer durumlara aldırış etmemektedirler.
- Kişiler, algı süreci boyunca hazır olan her şeyi algılamaktadır; suçlu iddia edilen bir kişinin fotoğrafı kendisine sunulduğunda kişi, o kişiyi suçlu zannetmektedir (Üstündağ, 2009).

2.4. GÖRME SÜRECİ

İnsanlar öncelikle çevredeki olanı biteni algılamak, yorumlamak, değerlendirmek için görme duyumuna ihtiyaç duymaktadır. Kişi günlük yaşantısında karşılaştığı birçok veriyi görsel ve dikkatli izlenimler yoluyla hafızasına saklamaktadır (Taşkiran & Bolat, 2013). Görme eylemi, görsel algının temelidir, bundan dolayı aralarında benzer uyuma sahip oldukları için bu süreçte ciddi yere sahiptirler. Görme süreci, görsel algıyı ifade etmeden önce bilinmesi gereken kavramdır.

Bu süreç, bireyin dış çevredeki nesnelerin yapısı, şekli, mesafesi gibi belirmelerin ışık aracılığıyla algılamasında önemli bir rol oynayan araçtır (Özyürek, 1995). Renk ve ışık algısı, göz organının beyin ile kurmuş olduğu iletişim neticesinde meydana gelen bir düzendir (Erim, 1999). Göz organı yaşam boyunca içinde sahip olduğu birçok ileti ile eşzamanlı karşılaşmaktadır. Ancak, görme süreci esnasında önemli önemsiz tüm verileri birbirinden ayırır ve önemli verileri beyin hücrelerine ileterek kendi dikkati doğrultusunda değerlendirir. Göz organı yardımıyla elde edilen ışığın beyinde bulunan iki yarım küredeki nöral kuvvetleri başın arka kısmındaki görme merkezine aktarmasına destek verir (Özyürek, 1995). Duyu ile ilgili sınırlar aracılığıyla elde edilen uyarıların beyin bölgesinde uyum sağlayarak, dış dünyadan alınan duyumlardan kaynaklanan nörofizyolojik süreçler de dâhil olmak üzere çeşitli davranışsal olguların nedenini oluşturur (Ömeroğlu & Kandır, 2005).

Görsel uyarıcıların gözün etrafında oluşturduğu izlenimler göz organı yardımıyla edinmekte fakat görülen nesnelerin algılanması beyinde mantık sayesinde gerçekleşmektedir. Beyinde olup biten tüm olguların ölçülünerek anlamlandırılması ile görsel algı yeteneğinin seviyesini yargılamak elbette çok zor deneyimdir (Reinartz & Reinartz, 1975).

Görme olgusunun kişilerde oluşturduğu yükümlülükten bahsedilmesi gerekirse, ışık aracılığıyla beyne iletilen ve görme duyusu içeren bilgilerin değerlendirilmesidir. Göz ile beyin koordineli olarak kısıtlı kapsama alanına sahip olmasına karşın görme alanını algılayan, odaklanan, ayrıntılı inceleyen, tüm bilgileri toplamak için sürekli davranış gösteren ve işleyen sisteme dönüştüren organlardır.

Gözlerimiz ışık şartları altında yaklaşık olarak 300 – 500 metre mesafedeki diğer bir insanı ya da arka plandaki herhangi bir nesneyi fark edebilmektedir. Ancak belirtilen bu mesafe sosyal görüş alanı kavramı kapsamında kabul edilemeyecek kadar çok uzak

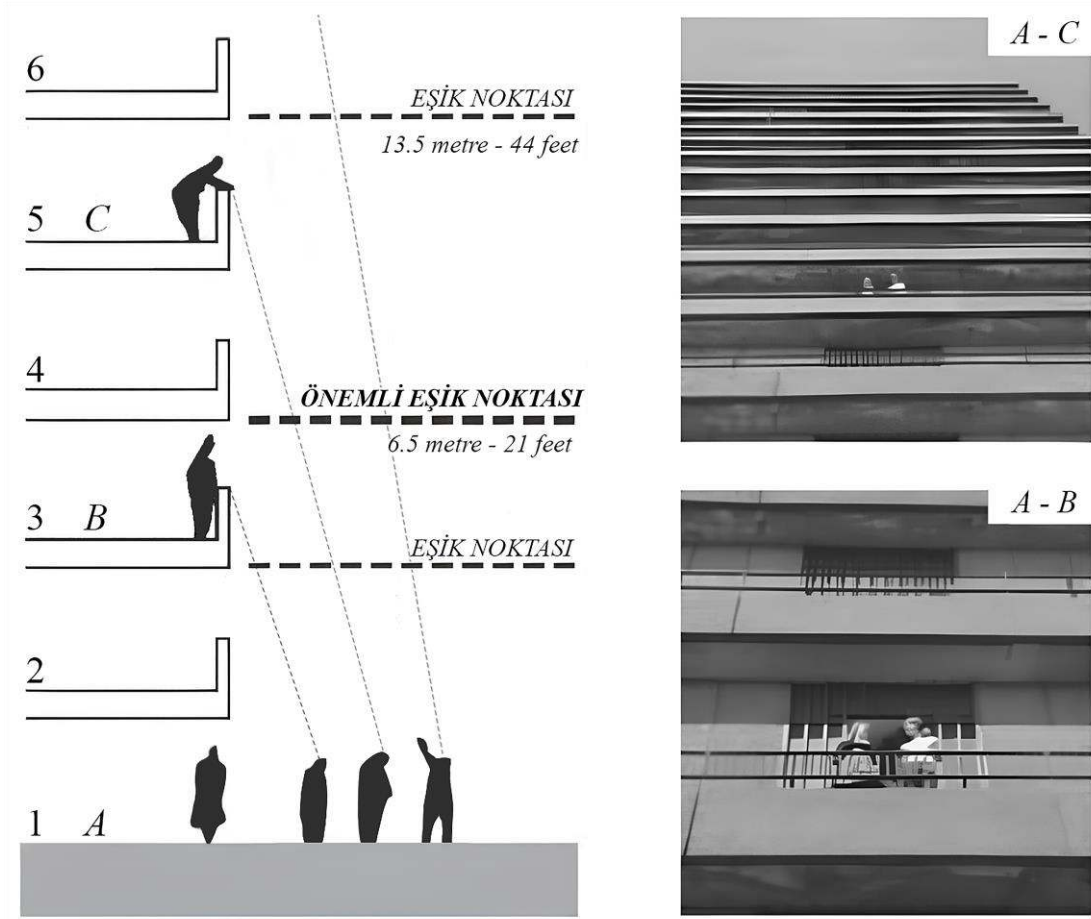
mesafedir. Bu mesafe yaklaşık olarak 100 metreye kadar azaldığında nesnelerin hareketlerini genel hatları ile birlikte görebilmekteyiz. Dolayısıyla uzaklık anlamında 100 metre mesafesi sosyal görüş alanı için en ideal uzaklıktır (Sussman & Hollander, 2021).

Şekil 2.3 İnsan gözünün sosyal görüş alanı (Sussman & Hollander, 2021)

Tüm duyularımızı kullanabildiğimizde nesneler giderek daha ilginç hale gelmektedir. Bu olay, yaklaşık olarak 7 metre ya da daha yakın mesafedeki insanlarda oluşmaktadır. Yaklaşık 3 metre veya altında kişisel sohbet edilebilir. Fotoğrafta bulunan en sağdaki kadın görüntüsü gözümüzün en çok oyalanacağı yer; en soldaki şekli zar zor görülebilen kadın görüntüsü, 100 metre sınırını temsil etmek ile birlikte en az çekici olanıdır (Sussman & Hollander, 2021)

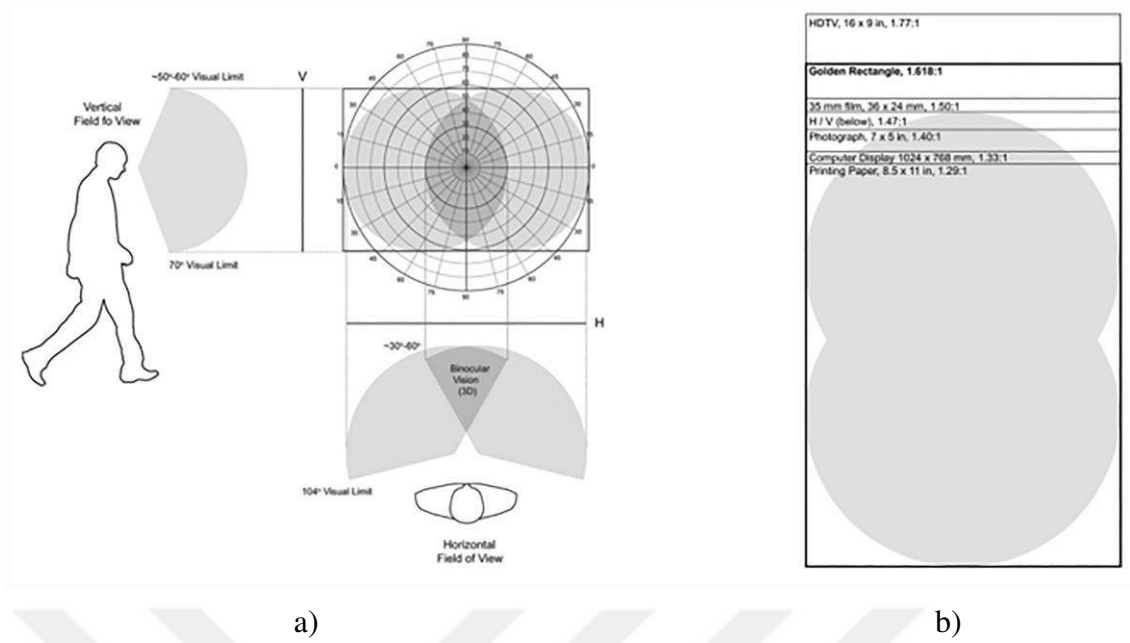
Konuya çalışmayı ilgilendiren diğer bir nitelik olan yükseklik anlamında bakıldığında, gözün tasarımı nedeniyle insanların 7 metre ve altındaki yüksekliğe sahip yapıları görsel anlamda daha kolay bir şekilde algıladığı ortaya çıkmıştır. İnsanların yapılarla sokak arasında bulunan görsel ilişkisi beşinci katın yüksekliğine kadardır. Bu yüksekliğin üzerinde görsel ilişki hızlıca dağılmakla beraber iletişimde çeşitli olumsuzluklar oluşturmaktadır (Gehl, 2010).

Şekil 2.4 İnsan gözünün yapı yüksekliğindeki görüş alanı (Gehl, 2010)

İnsan gözü dikey ve yatay yönlerde 100 ila 120 derece arasında görüş alanına sahiptir. İnsanların çift odaklı olmaları derinlikleri algılamalarına yardımcı olur ve her iki gözün yatay aralığı örtüşerek yatay/dikey (Y/D) oranının 1,5'e yakın olduğu bir dikdörtgen alanı oluşturmaktadır. Şekil 2.5 ayrıntılı olarak incelendiğinde, bu görsel alanın sınırlarını göstermektedir. Görsel alan sınırlarını belirleyen dikdörtgenin görsel olarak insanlarla nasıl kolayca uyum sağladığı, hem görüş alanına hem de çaba harcamadan hızlı bir şekilde algılamasına uygun olduğunu göstermektedir (Sussman & Hollander, 2021).

Bu sebeple, ders kitaplarındaki paragraflardan kredi kartlarına, standart kâğıt boyutlarına, televizyon ve dijital ekranlara kadar pek çok tanıdık nesne, Şekil 2.6'da gösterildiği gibi neden dikdörtgen oranlarda geldiğini açıklamaya yardımcı olmaktadır (Sussman & Hollander, 2021).

Şekil 2.5 a) İnsan gözünün görüş alanı, b) Farklı görüşlere sahip dikdörtgenlerin birleşimi (Sussman & Hollander, 2021)

Çeşitli dikdörtgenlerin üzerine yerleştirilen insan görüş alanı, bunun ortak medya boyutlarıyla ilişkisini göstermektedir. İlk olarak filmler için kullanılan ve daha sonra yirminci yüzyılın başlarında durağan resimler için benimsenen $3/2 = 1,50$ oranlı 35 mm'lik filmin görüş alanımıza nasıl yakından uyduğuna dikkat edilmesi gereklidir. Bu şekilde boyutlandırılan nesneleri görmek daha az çaba gerektirir (Sussman & Hollander, 2021)

Nesnelerin biçimi, rengini, diğer tüm niteliklerinin algılanmasında görsel algı süreci oldukça önemli rol oynar. Bu sayede, kişi nesnelerin arasındaki meydana gelen bağlantılar, form ve biçime dair her şey hakkında yorum yapabilmektedir (Mangır & Aral, 1990).

2.5. GÖRSEL ALGI

Görsel algı, ışık enerjisi şeklindeki görsel uyaranların, çeşitli duyu organları tarafından elde edilen görüntüler sonucunda görme duyusu şeklini almış izlenimlerin değerlendirilmesi ve beyne iletilmesine denmektedir (Güngör, 2005). Kişi, dış dünyayı algılama süreci boyunca becerilerini kullanarak çevreden edindiği duyuları zihninde yorumlar. Bir uyarandan elde edilen veri, zihinde yenilenerek tekrardan yorumlama sürecinden geçmektedir (Cüceloğlu, 1998). Kişiler ilk olarak bulundukları mekânın yerini

tanımayı öğrenmekte ve ardından görme yoluyla kendileri ve yakındaki nesneler arasındaki bağlantıları, uzaklığı ve boyutu yorumlamayı görsel algı süreci boyunca öğrenir (Morgan, 1999).

Arnheim, görsel algı sürecinin hatırlama, bilgi edinme becerisi ve görsel düşünme arasında kombinasyon oluşturarak bilişsel süreçlerin önemini açıklamış, duyuların ve zihnin izlemine odaklanmıştır. Bu nedenle görsel algı sürecinde düşünmenin kafasında canlandırma ve betimleme sürecini ifade etmektedir (N. İnceoğlu vd., 1995). Bu da, algı sürecinin ve görme yeteneğinin insan gelişiminde oldukça önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir.

Bireyin görsel algılama süreci ile birlikte görsel çevresi gelişmeye başlamaktadır. Dış çevreye ait uyaranlar görme eylemi ile meydana gelmektedir. Görme eylemi, bireyin algıladığı dış çevrenin tanımlanmasında, bir bağlantı içinde olmasında önemli unsur olmaktadır. Dolayısıyla görsel algı, "duyusal" ve "zihinsel" süreçler tarafından aktarılan verilerin kavranması ve değerlendirilmesidir (Erişti vd., 2013). Görsel algı boyunca, algı kavramının ortaya çıkmasını hedefleyen içeriğin niteliği ve etkili bir izlenime sahip olması görsel tasarımın kalitesini yükseltmektedir (Yazıcı, 2015).

Görsel algı, "psikolojik" ve "biyolojik" süreç olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Biyolojik anlamda, kişi dış dünyasındaki şekiller, olgular ve nesnelerden meydana gelen karmaşık görüntülerini fiziksel anlamda algılarlar, fakat psikoloji anlamda kişi dış dünyasındaki görünüm karmaşıklığının arasından seçim yapması ile görme sürecini tamamlamış olur (M. İnceoğlu, 2010). Bu nedenle, kişinin gördükleri baktıklarına kıyasla çok daha fazla anlama sahip olduğu görülmektedir. Burada bakma ve görme sürecinin arasında bulunan ince çizgi, mekânsal algılarımızdaki anlaşılır farklılıkları kapsar. Bakma olgusu, görme olgusunun en yalın haliyle değerlendirme süreci olmaksızın tüm mekâna ilişkin mevcut veriyi kapsarken, görme olgusu tüm mekânın içindeki cisimlere, cisimlerin niteliklerine odaklamayı gerektirmektedir. Algılama süreci bu kısımda başlamaktadır (Zengel, 2008).

Kişi cisimleri, şekilleri ve formları algılama sürecine dâhil etmesinden itibaren bütün olarak görmeye yoğunlaşır, ardından detayları algılamaya başlar. Her bireyin görme şekli ve biçimi farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, kişisel anlamda farklı neticeler ortaya çıkmaktadır. İnsanların aynı nesnelere bakması ve onları çeşitli şekilde değerlendirmesi sıra dışı bir olgudur. Ayrıca görsel algı insan zihnindeki eylemlerin bir parçasıdır (Özsezgin, 2008).

Görsel algı süreci, ayrıştırma, birleştirme, çözümleme, nesnelerin birbirleri arasındaki

mekân uyumu ve görsel hafıza disiplinlerinde değerlendirilmektedir. Göz, çevrede algıladığı görsel uyarıcıları ayrıştırma, birleştirme, sınıflandırma, değerlendirme ve stoklama süreçlerini görsellerin biçimi, rengi, boyutu vb. özelliklerine göre zihinde gerçekleştirmektedir (Dönmez vd., 2000).

2.6. MİMARİDE GÖRSEL ALGI

Mimarlık disiplininde görsel algı, insanların görsel duyuları yoluyla yapıyı çevreyi nasıl bir şekilde algıladıklarını ve deneyimlediklerini belirtmektedir. Mimarlıkta görsel algı kavramını geliştirmek amacıyla ortam yaratmaya çalışan mimarlar, tasarım öğeleri ile birlikte kontrast, derinlik ve hareket olgusunu oluşturmak için dokuyu ve ölçeği değiştirmektedirler. Görsel algı herhangi bir mimari yapının başarısı için önemlidir. Çünkü kullanıcıların genel anlamda fonksiyonelliğini, duygusal ve estetik reaksiyonunu ciddi anlamda etkilemektedir (Dandiwala, 2023).

Yapılı çevredeki mekânsal tasarım, yapıların hem fonksiyonel durumları hem de görsel açıdan oluşturulan tatmin olma, beğenme duygularının mekân kullanıcılarına "psikolojik" ve "fizyolojik" ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Dolayısıyla, görsel algının mimaride yapıyı çevreyi görsel açıdan algılayan kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi önemli bir durumdur.

Şekil veya form, bir nesneyi görsel anlamda algılamamızın birincil yoludur. Çevremizdeki nesneleri algılama biçimi olarak en önemli değişkenlerden biri olmakla beraber güçlü ve çağrıştırmacı etkilere sahiptir (Bell, 2004). Şekilleri gerçekte nasıl algıladığımızı ve beynimizin, aldığımız görsel bilginin hangi kısmının nereye ait olduğunu ve nasıl yorumladığını araştıran araştırmacılar, bilgiyi işlerken insanların çizgilere ve kenar kısımlara daha çok yöneldiğini göstermektedir (B. J. Hollander & Sussman, 2021).

Şekiller düz ya da kavisli olmakla beraber her ikisinin birleşimi de olabilir. Bununla birlikte geometrik anlamda düzenli ve düzensiz olabilmektedir. Yapılar genellikle çeşitli kombinasyonlardaki geometrik formlardan (kare, küp, piramit vb.) oluşma eğilimindedir (Bell, 2004).

Düzenli formlar ile düzensiz formların mimari anlamda görsel algı üzerinde çeşitli etkileri olabilmektedir. Düzensiz formlar bir dinamizm, hareket ve enerji duygusunun yanı sıra benzersizlik ve bireysellik duygusu da yaratabilirler. Bunun yanı sıra insanlarda merak, heyecan ve şaşkınlık gibi hisleri ve duyguları da çağrıştırabilmektedir. Düzenli formlar

genellikle aşırı şekilde kullanıldığında ya da kötü uygulandığında insanlarda monotonluk ve sıkıcılık hissi de oluşturabilir. Düzensiz formlar, özellikle çevredeki ortama daha iyi entegre edilmeleri gerekiyorsa, yönelim bozukluğu ve kafa karışıklığı hissi de yaratabilmektedir (Dandiwalla, 2023).

İki boyutlu ve üç boyutlu nesnelerin görsel algısı söz konusu olduğunda, eğri formların mutluluk ve sevinç gibi pozitif duygularını ortaya çıkardığını, düz, sivri ve keskin formların ise acı ve üzüntü gibi negatif duygularıyla bağlantı kurma eğiliminde olduğu belirtilmiştir (Sussman & Hollander, 2021). Araştırmalara göre bir yapının mimari formu, insanların o yapı hakkında ne hissettiğini ve onu nasıl yorumladığını büyük ölçüde etkilemektedir (Bustami, 1981). Bu sebeple tasarımcıların düzenli ve düzensiz formların görsel algıyı nasıl etkilediğini ve durumun kullanıcı deneyimini ilerletebilmek adına nasıl kullanılabileceğini dikkatli bir şekilde düşünmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, mimari tasarım sürecinde görsel algı önemli bir yere sahiptir. Mimarlar, kullanıcıların yapılı çevreyi nasıl algıladıklarını ve onunla ne gibi etkileşim kurduğunu kavrayarak işlevli, estetik anlamda beğenilen ve duygusal anlamda teşvik edici tasarımlar yaratabilmektedir. Mantıklı ve anlamlı bir bütün oluşturmak için görsel algı, aydınlatma, renk, doku ve ölçek gibi çeşitli unsurların manipülasyonunu gerektirir. Mimarlar görsel algıyı dikkate alarak tüm kullanıcılara yönelik kullanışlı, konforlu ve keyifli mekânlar tasarlayabilirler. Bir mekan görsel algı kapsamında yeteri kadar dikkate alınmadığında işlevsel, estetik ya da verimli açıdan uygun olmayabilir. Bu durum kullanıcıların duygusal reaksiyonlarında olumsuzluk, sınırlı erişebilirlik ve üretkenliklerinde azalma gibi etkiler ortaya çıkarabilir. Dolayısıyla mimarların, mimari tasarım sürecinde görsel algıyı dikkate alarak kullanıcıların beklentilerine ve gereksinimlerine cevap veren mekanlar yaratmaları gerekmektedir.

2.7. MİMARİ TASARIM SÜRECİNDE GÖRSEL DEĞERLENDİRME

Yapıların, hem iç hem de dış mekân görselliğine dair yapılan araştırmalar günümüzde önemli bir rol oynamaktadır. Belli başlı ihtiyaçları gidermek amacıyla, öğelerin bilinçli bir şekilde kaynaştırılması ve şekillendirilmesi neticesinde meydana gelen mimari ürünler fonksiyonel ve görsel nitelikleri kapsamaktadır. Kullanıcıların ihtiyaçlarına, tercihlerine ve beğenilerine dayalı olarak birçok çalışma, fonksiyonel memnuniyetten ziyade görsel memnuniyetin değeri üzerinde durmaktadır. Kullanıcılarda duyusal olguları canlandırmada veya kullanışlı işlevi ve yorumu geliştirmede dış görsellik, kullanım

amacına göre önemli bir etken olmaktadır (Reekie, 1972).

Bir mekânın ya da ortamın görsel kalitesi, hem kullanıcının zihin yapısına dair algıyı hem de görsel kaliteyi meydana getiren mekânsal nitelikleri etkilemektedir. Dolayısıyla, çeşitli görsellerin birbirleri ile kıyaslanması ve incelenmesine imkân sağlayan görsel değerlendirme mimari süreçte önemli rol oynamaktadır.

Görsel değerlendirme neticesinde, ortamın veya mekânın görsel özellikleri pekiştirilmekte ve kullanıcıların görsel memnuniyeti kazanılmaktadır. Bu nedensellik ile işlenen görsel değerlendirme, kişisel bakış açısına dayalı izlenimle ve çevresel öğelerin boyutuna dayalı izlenimle sağlanmaktadır (Yürekli, 1977).

Görsel değerlendirme çalışmaları neticesinde iki kavram meydana gelmektedir. Bunlardan biri görsel niteliğin nesnelerden algılanması, diğeri ise kullanıcıların nesnelerde algıladığı görsel niteliğin memnuniyetidir. Nesnelerin niteliklerinden oluşan görsel nitelikler, izleyicinin "fizyolojik", "kültürel" ve "psikolojik" düzenine dair çeşitli algısal sürecine, açıklama kapasitesine ait karışık bağlantılar aracılığıyla oluşmaktadır. Bireye ait memnuniyetin estetik yargısı görsel niteliklerin değerlendirilmesinde meydana gelmektedir. Dolayısıyla beğeniyi, ilgiyi ve ilgisizlikleri tanımlarken değerlendirici estetik yargılar neticelere dayanmaktadır (Yürekli, 1977). İnsanlara ait seçimlerin çeşitli farklılıklara sebep olmasına ilişkin yargısal durumlarda, kullanıcılar arasında uzlaşma görülmektedir. Bundan dolayı, kullanıcıya yönelik mimari ürünün özeti, görsel özelliklerin değerlendirilmesi ile estetik değerler oluşmakta ve tasarım kriterleri adına gelişim göstermektedir.

Görsel tasarıma yönelik geliştirilen kriterler, yalnızca kullanıcı algısının sistemli bir şekilde incelenmesi ile bağdaştırılmamalı, kullanıcı gruplarının estetik anlamda sergiledikleri izlenimlerin tanımlayıcı terimler halinde sistematikleştirmesi ile bağdaştırılmalıdır (Sanoff, 1991).

Görsel niceliklerin değerlendirilmesi sadece bilgilere dayalı olarak estetik yargılarda gerçekleştirilmelidir. Kullanıcının hem çevre hem de başkaları ile olan ilişkilerini dikkate alan seçimleri, şahsi olarak sapma olasılığını arttırmaktadır (Yürekli, 1977).

2.7.1. Öznel Değerlendirme

Bireyin sahip olduğu şartları yorumlanması ile çevreye karşı gösterdiği tutum aynı olduğu zaman, izlenim ve araştırma yoluyla sahip olduğu davranışsal neticeleri kişisel bakış açısının (öznel) değerlendirme yöntemleri ile analiz ederek kapsamlı sonuçlar çıkarması mümkündür. Öznel yöntemlerin genellikle bir standarda sahip olmamasından dolayı,

kullanıcı gruplarından gelen cevapların istatistiksel çağrışımı ve elde edilen sonuçların genel ortalaması belirlenerek kıyaslamalar yapılmaktadır. Bu değerlendirmede, güvenilir neticelerin elde edilebilmesi için kullanıcıların algıları, kavrayışları, becerileri, duyuşsal ve çevresel bilgi tarzları ile ilgili farklı seviyelerde gözlemler yapılmalıdır (Çakın, 1979).

Deneysel yaklaşımın öznel değerlendirmede, doğal gözlemlerin olgularını ve değişkenlerini daha iyi yansıttığını, değişkenlerin kontrol edildiğinde belirli değişken ve olgular arasındaki nedensel ilişkiler için deneysel yaklaşımların gözlemlerden daha uygun olduğunu göstermektedir (Hesselgren, 1972).

Deneysel araştırmalarda neredeyse bütün modeller gerçek dünyadaki karmaşıklıklardan çıkarılan belirli orandaki değişkenleri kapsamaktadır. Deney boyunca bağımlı ve bağımsız değişkenlerin kendi aralarında yaratmış olduğu farklılıklar incelenmekte ve elde edilen varsayımların kullanımı olası sonuca etki etmektedir (Çakın, 1979).

Öznel değerlendirme yöntemleri kullanım amaçlarına göre, zihinsel, çok kategorili, karşılaştırma ve zihinsel varsayım olarak ifade edilmiştir.

Birçok disiplinde kullanılan bu yöntemleri desteklemek, yaşantılar ve denemeler ile elde edilen öznel değerleri istatistiksel değerlere dönüştürmek için "faktör" ve "istatistiksel" analiz kullanılmaktadır Ergomi(Ünügür S. Mete, 1981).

Belli başlı olgularda uyumlu ölçekleri oluşturmak, çeşitli tasarım işlevlerinde uygulanabilecek sürecin ayarlanması ile meydana gelmektedir. Çevre psikolojisinde genellikle göz ardı edilen bir konu, ürün ile süreç arasında bulunan farklılıktır. Bu konuda "anlamsal farklılık ölçeği" kullanılan bir araçtır ve ürün odaklı bir sürecin oluşturulması için kullanılacak araçların yaratıcı ve özgün olması gereklidir (Aydınlı, 1986).

Belirli durumlara uygun ölçek araçları yaratmak, geniş bir tasarım etkinliği dizisi içinde kullanılabilecek bir süreç kurmakla gerçekleşmektedir. Çevresel psikolojide sık sık gözden kaçırılan önemli bir konuda süreç ve ürün arasındaki farktır. Örneğin anlamsal farklılık, klasik bir araç örneğidir, özgün bir araç geliştirmek için ürüne yönelik bir süreç kurulmalıdır (Çakın, 1979).

2.7.2. Anlamsal Farklılaşma Ölçeği

Anlamsal farklılaşma ölçeği, özellikle dilbilimsel ve sosyal psikoloji alanlarında, denekler üzerinde çeşitli dillere, aksanlara, lehçelere ve farklı türlerdeki konuşmacılara karşı sosyal tutumların ölçülmesinde yaygın olarak kullanılan ölçekleme aracıdır. Bu ölçek ilk olarak Osgood, Suci ve Tannenbaum tarafından tasarlanmıştır (Osgood vd.,

1957). Genel anlamda, çeşitli konuşmacı kayıtlarının denekler tarafından dinlenmeleri ve konuşmacıların dış görünüşü, kişiliği hakkında yargılarda bulunmaları istenmektedir (Al-Hindawe, 1996).

Bir kavramın denekler tarafından anlamsal olarak çeşitlendirilmesi, deneklerin seçenekler arasından yaptıkları tercihler, semantik bir mekânda noktalar halinde yerleşmesi anlamına gelmektedir (Osgood vd., 1957).

Ölçek derecesinin büyüklüğü, kavramsal anlamın bu ölçekteki doğruluğunu o derece simgelemektedir. Kavramlar arasında oluşan anlamsal fark, noktalar arasında geniş kapsamlı uzaklığın bir olgusudur (Osgood vd., 1957). Bazı çalışmalarda beş veya altı dereceli ölçek kullanılmış olsa da, tipik olarak sıfat çiftlerini kullanan yedi dereceli iki zıt kutuplu ölçektir. Ölçek için verilmesi gerekli önemli kararlardan biri kaç dereceli olması gerektiğidir. Osgood ve arkadaşları başlangıçta beş puandan daha iyi bir muhakeme derecesi sağlayan yedi puanlık bir ölçek kullandılar. Dokuz noktalı bir ölçeğin muhakemenin daha iyi bir göstergesi olacağı tartışılabilir, ancak tutum çalışmalarında nadiren kullanılmıştır (Al-Hindawe, 1996).

Anlamsal ölçeklerin olabildiğince hızlı değerlendirmeyi amaçlaması gerçeği, dokuz dereceli ölçeklerin denekleri sıkması potansiyeli ile çalışmaktadır. Psikometri literatüründe, daha fazla ölçek derecesine sahip olmanın daha iyi olduğunu, ancak yaklaşık on bir dereceden sonra azalan bir getirinin olduğunu ileri sürmektedir (Nunnally, 1978).

Yeni ölçek oluşturma ve cevap seçeneklerinin sayısına karar verme aşamasında, yedi dereceli ölçeğin seçilmesinin daha çok fayda sağlayacağı, anketler için yapılan çalışmalarda yedi dereceli ölçeğin beş, dokuz ve on bir dereceli ölçeklere göre daha sağlıklı neticeye ulaşıldığı görülmüştür (Sauro & Dumas, 2009).

Bütün avantajlar göz önüne alındığında ve üst düzey maddeler ile kıyaslandığında memnuniyet derecelendirmelerinde kullanılan anketler için yedi dereceli ölçek iyi çözüm görünmektedir. Araştırmacılar ister yeni bir özet ölçeği, ister bir memnuniyet anketi ya da basit tek soruluk anket, değerlendirme ölçeği geliştirmeleri sırasında, yedi dereceli ölçek kullanmanın kendilerine daha olumlu netice vereceğini ileri sürmüştür (Finstad, 2010).

Lewis (1993), yedi dereceli ölçeklerin beş dereceli ölçeklere göre gözlenen anlamlılık düzeyiyle daha güçlü bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna varmıştır (Lewis, 1993). Deneklerin temel inançları ile davranışsal biçimlerini iyi yansıtmadığı gerekçesiyle hızlı değerlendirmelerin beş dereceli ölçekte yeterli kapsama sahip olmadığı ve yalnızca üç

alternatif sunduğu düşünülmektedir. Bu alternatifler arasında "kesinlikle", "bilmiyorum" ve aralarında kalan "diğer üçüncü alternatif" biçimindedir. Diğer bir kullanılan ölçek aralığı altı aralığa sahip ölçektir. Ölçeğin çift aralıklara sahip olmasından dolayı, deneğin kararsızlık ayrıcalığı tanınmamakta ve pozitif ya da negatif aralıklar arasında seçim yapmaya zorlanmaktadır. Dolayısıyla, seçim yapılan aralığın kasıtlı olarak mı yoksa tereddütlü bir şekilde yapıldığı bilinmeyecektir (Al-Hindawe, 1996).

Anlamsal farklılaşma yöntemi tek haneli ölçeklerde de bireyin "kararsızım" ve "bilmiyorum" arasında ayırım yapamadığından dolayı eleştirilmektedir (Akdoğan, 2005). Anlamsal farklılaşma ölçeğine yönelik diğer eleştiri, doğruluk ve güvenilirlik kavramlarının net olmamasıdır. Dolayısıyla, Jane Al-Hindawe deneklerle yapılan mülakatlar sonucunda güvenilirlik ve doğruluk kavramlarının doğrulanabileceğini açıklamaktadır. Al-Hindawe, ölçeğin anlaşılması ve uygulanması kolay olduğundan dolayı avantaja sahip olduğunu ve deneklerin çalışma konusunu aradığı nitelikleri taşıyıp taşımadığına karar vermenin yeterli olmasından bahsetmektedir (Al-Hindawe, 1996). Bu kısımda, düşüncesini açıklayamama ya da kararsız kalma seçimlerinin arasında farklılığın oluşmaması yeniden dikkat çekici nokta olmaktadır.

Anlamsal farklılaşma yöntemlerinin herkes tarafından kabul edilmiş genel kavramı ya da ölçek boyutu yoktur. Araştırma yapılacak konunun hedefine yönelik amaçlanan kavramlar kullanılabilir. Anlamsal farklılaşma yöntemleri genel bir şablona sahip değildir (Osgood vd., 1957). Araştırma konusuna göre belirlenen sıfat çiftlerinin seçilmesi, anlamsal farklılaşma ölçeğinde eleştirilen bir konu olduğu fakat bu izlenimin bir yöntem şekli olarak belirlendiği ve anlamsal farklılaşma ölçeğiyle direkt olarak ilgisinin olmadığı belirtilmiştir (Al-Hindawe, 1996). Birbirlerine zıt "X" ve "Y" kutupları olarak belirlenen yedi dereceli bir ölçekte kavramlar için muhtemel cevaplar şu şekilde açıklanabilir.

(1) *fazlasıyla X* (7) *fazlasıyla Y*

(2) *oldukça X* (6) *oldukça Y*

(3) *biraz X* (5) *biraz Y*

(4) *ne X ne Y; eşit düzeyde X ve Y*

Osgood, anlamsal ifadenin temelinde iki kavramın olduğunu belirtmektedir. Öğrenme teorisinde, belirgin olgularda (bağlam) ve belirgin bireyler için izlenim, o izlenimler yoluyla meydana gelen ve izlenimlerin gösterdiği temsil süreci olarak ifade edilmektedir. Anlamsal farklılaşma bir izlenimin anlamını, anlamsal düzeydeki bir takım başkalaşmış düşüncelerin arasında bulunan nokta olarak ifade edilmektedir. Anlamsal düzeydeki

noktalar yön ve mesafe olmak üzere iki niteliğe sahiptir. Bu noktaların yönü oluşturulan zıt kutuplu seçeneklerin tarafına bağlıyken, noktaların mesafesi ölçekte bulunan işaretlerin sınır sayısına bağlıdır. Süreç boyunca sınırlı sayıda seçeneğin olduğunu, bu seçeneklerin yankıları anlamsal düzeydeki değişken sayısına denk geldiği varsayıldığında, anlamsal düzeydeki noktaların yönü izlenimin hangi yankıları çağrıştırdığını, mesafesi ise yankıların gücünü temsil edecektir (Osgood vd., 1957). Bu ifadeye bağlı olarak, her sıfatın eşit mesafede ve yedi derece olarak meydana gelen iki nokta ile sınırlanmış çizgi biçiminde algılanmaktadır. Bu çizgilerden her birisi, bir çift zıt kutupsal anlam arasında yer almaktadır. Örnek olarak, yedi dereceden meydana gelen "güzel - çirkin" kutupları arasında bir çizgi vardır. "Güzel" ve "çirkin" tanımları, çizginin her iki ucundaki noktadır ve anlamsal düzeydeki yerleşimi çizginin tarafını belirtmektedir. Bu temsiller arasında "güzellik" ifadesi için belirlenecek nokta, atıfta bulunulan uzaklığı belirtmektedir. Bu ifadeye yönelik belirlenecek nokta sayısı ölçeğin derece sayısına göre belirlenecektir. Ölçeğin orta noktası, her iki sıfat çiftinin eşit uzaklıkta anlam ifade ettiğini göstermektedir. Bundan dolayı çizgi üstündeki zıt kutuplar eşit uzaklıkta belirlenmiş noktalar olacaktır. Şekilde gösterilen örnek yedi dereceli ölçek üzerinde güzellik ifadesi için üçüncü aralığın işaret edildiğini göstermektedir.

Anlamsal farklılaşma ölçeğinde gözlemlenen sıfatların hepsi onları temsil eden çizgi parçası üzerinde işaretlenmektedir. Anlamsal düzeyde, anlam kavramı nokta olarak algılandığında, bütün kavramsal çizgi parçalarının gerçekte tek noktada birleştiği görülmektedir. Gözlemlenen kavramların simgelediği çizgiler üzerinde anlamı ifade eden nokta, zıt iki uca olan uzaklığa bağlı olarak bulunmaktadır. Ayrıca anlamı ifade eden bu nokta, anlamsal düzeyin koordinat merkezi olduğu varsayılmaktadır. Altı farklı sıfat çifti için yapılan üç boyutlu anlamsal düzlemin görselleştirmesi gösterilmiştir. Bu sıfat çiftlerinden her biri, birbirine zıt kutup olarak ifade edilmektedir. "Güzel" ve "çirkin" tanımları, güzellik ifadesinin iki zıt noktası olarak bu ifadenin anlamsal düzlemdeki yönünü yansıtmaktadır. Gösterilen örnekte yedi dereceli ölçek kullanılarak, her bir aralığın eşit olduğu yedi farklı nokta seçime sunulmuştur. Güzellik örneği için "güzel" kavramından bir birim uzaklığa sahip nokta seçilmesi neticesinde "oldukça güzel" olarak değerlendirmeye alınmaktadır.

2.7.3. Anlamsal Farklılaşma Ölçeğinin Tasarlanması

Anlamsal farklılaşma ölçeğinde kullanılan sıfat çiftlerin saptanmasında birkaç yöntem bulunmaktadır. Al-hindawe, araştırmacıların anlamlı veriler elde edebilmek adına sıfat çiftlerini uygun gördükleri kadar kullanmak yerine, hangi sıfat çiftleriyle daha anlamlı sonuç elde edebileceğini algılamak için ön çalışmaların yapılması gerektiğini ileri sürmüştür (Al-Hindawe, 1996). Hangi ölçeğin kullanılacağına karar verme aşamasında ilk ölçüt, deneklere yönlendirici olmayan eşit ve dengeli bir ölçek ortaya koymaktır. Faktörlerin önemini araştırmacılar tarafından belirlenen ölçekten ziyade denekler tarafından belirlenmesine imkân verecek ölçek sunulmalıdır. Bir diğer ölçüt ise, araştırması yapılan konunun anlamıyla bağlantılı sıfat çiftlerinin ölçekte kullanılmasıdır (Osgood vd., 1957). Ölçekte kullanılan sıfat çiftlerinin birbirleri arasındaki bağın bütünleyici mi, yoksa daha az anlaşılır olan bir tezatlık mı oluşturup oluşturmadığı dikkat çekici bir konudur. Bazı kelime çiftlerinde zıtlığın yoğunluğu tam olarak anlatılamamaktadır. Örnek olarak, "zengin-zengin değil" kelime çiftinde zengin olmadığını söylemek, fakir olduğunu söylemekten farklı olduğundan dolayı zıt anlamlı kelimelerin anlamsal olarak daha güçlü olduğu belirtilmektedir. Somurtkan insanlar çekingen veya kendini beğenmiş olabilir. Bundan dolayı zıt anlamını "somurtkan değil" olarak ifade etmek yetersiz olacaktır. Bu yaklaşım metaforlar yardımıyla da gerçekleştirilebilir. Örnek olarak ölçeği, "agresif - çekingen" çiftinden ziyade "sert - yumuşak" şeklinde oluşturmak daha sağlıklı olacaktır.

Ölçeğin belirlenmesindeki diğer ölçütlerden biri, kavramların çizgisel zıtlığa sahip olmasıdır. Ölçekte "sert - hassas" olarak ifade edilen kelime çiftinin her iki uçtaki kavram da anlamsal olarak pozitif olabilmektedir (Osgood vd., 1957). Sert kavramı yumuşak kavramının aksine olumsuz, ancak kalıcı olarak bakıldığında olumlu çağrışıma sahiptir. Benzer şekilde hassas kavramı güç anlamında düşünüldüğünde olumsuz, duyarlılık olarak düşünüldüğünde olumlu çağrışıma sahip olmaktadır.

Bazen ekler yardımıyla oluşan olumsuzluk anlamı, seçimi yapılan zıt kavramlardan daha etkili ifade olabilmektedir. Örnek olarak, eğitilmiş kavramının zıt anlamı olarak "vasıfsız" kavramı adına "eğitimsiz" kavramını kullanmak daha etkili olacaktır. Birbirleri ile zıt anlama sahip kavramların aynı ölçekte beraber kullanılmasına dair kısıtlama bulunmamaktadır. Bütün çiftlerin artılarını, eksilerini göz önünde bulundurarak kelime çiftlerini birlikte kullanmak daha etkili netice vermektedir (Al-Hindawe, 1996). Metodun asıl dili olan İngilizce dilindeki durumların bazıları, Türkçe dilinde uygun değildir.

İngilizce dilindeki çoğu sıfatlarda zıt anlamı elde etmek için önlerine olumsuz ekler eklenmektedir. Fakat Türkçe 'de genel olarak olumsuzluk anlamının oluşturulmasında, sıfatlarda kullanın eklerin farklı dillerden türemeleri anlamsal değerlendirmenin gerektirdiği sınırdan kapsamlı olmamaktadır.

Sıfatların belirsiz olması durumunda, deneklerin ne anladığı kesin olarak söylenmemekle birlikte sonuçların nasıl değerlendirileceği net olarak bilinmemektedir. Al-hindawe, ölçekte kullanılacak sıfatların deneklerde yaratmış olduğu anlamı algılamamanın en güvenli yöntemi, kendilerine anket hakkında soru sorulmaları olduğunu belirtmektedir (Al-Hindawe, 1996).

2.7.4. Ölçüm Yöntemi Olarak Anlamsal Farklılaşma

Aynı olayın, farklı bireyler tarafından algılama şekilleri çeşitlilik göstermektedir. Bireylerin, olumsuz olguların sebeplerini ifade ederken gösterdikleri davranışları yansıtan bilişsel kişilik değişkenine "açıklama tarzı" denilmektedir (Peterson, 1991). Çeşitli kültürlere sahip bireylerin aynı sıfatlara karşı davranışı değişiklik göstermektedir. Al-hindawe; özgüven ifadesinin Batılılar 'da olumlu, Japonlar 'da olumsuz bir özellik olarak örneklendirilir. Ayrıca farklı sıfatların kültürel geçmişine bakılmaksızın farklı "cinsiyet" ve "yaş gruplarına" göre olumlu ya da olumsuz algılanabildiğini ileri sürmüştür (Al-Hindawe, 1996). Peterson; bireylerin sorunlarla başa çıkma süresi boyunca sergiledikleri durumsal uygunluğun araştırmalarda dikkate alınmadığını belirtmektedir (Peterson, 1991). Bu nedenle, farklı cinsiyet ve yaş gruplarını yorumlayan çalışmaların yanı sıra farklı ülkeleri, etnik grupları ve kültürleri kapsayan çalışmaların bu tür farklılıkları dikkate alması gerekmektedir.

Anlamsal farklılaşma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalarda dikkate alınması gerekli diğer faktörün de sıfatlardaki olumlu veya olumsuz çağrışımlara sahip olduğudur. Örnek olarak, yalnızca bir durumu ifade eden "kuzey-güney", "sağ-sol" ve benzeri sıfatların olumlu ya da olumsuz anlamlarının olmaması halinde kullanılması, anlamlı sonuçlar doğurmayacaktır. Dolayısıyla, olumlu ifadeleri anketin sol kısmına, olumsuz ifadeleri sağ kısmına listelemek basit ve anlaşılır izlenim olmakla beraber, denneğin hangi ifadeleri olumlu bulmasına yön verecektir. Sıfat çiftlerini rastgele paylaşdırmak deneklerin fikirlerini özgür bir şekilde ifade etmeleri için yerinde bir çözümdür (Al-Hindawe, 1996).

2.7.5. Ölçümün Güçlüğü

Sinir merkezi içerisinde kavranması en zor ifadenin "anlam" olması hakkında ve tutumu vurgulayan önemli parametrenin anlam olduğu yönünde de birçok ortak görüş bulunmaktadır. Anlam değişkeninin ölçülmesine dair yapılan araştırmalar psikolojik, algısal, öğrenme, ölçekleme ve çağrışım metotları alanında ilerleme kaydetmiştir (Osgood vd., 1957).

- **Tarafsızlık;** metot, araştırma yapan bireyin niteliklerinden ayrı olarak kanıtlanabilir ve yinelenabilir neticelerin elde edilmesi gerekmektedir.
- **Doğruluk;** benzer koşulların tekrarlanması gerektiğinde belirgin hata payı dâhilinde benzer değerler bulunmalıdır.
- **Duyarlılık;** metot, üzerinde yapılan çalışma konusunun doğal birimlerine karşılık gelmelidir.
- **Geçerlilik;** veriler, anlamsal niteliği ölçmeye çabalayan başka ayrı yöntemler ile eş değişkin (kovaryant) olmalıdır.
- **Kolaylık;** kullanışlı ve basit bir metot olmalıdır.
- **Kıyaslanabilirlik;** metot, benzer kapsamdaki sıralı olaylarda gerçekleştirilebilir olmalıdır.

2.8. MİMARİ ALGIDA YENİ ARAÇLAR

İnsanın, yapılı çevre ile arasında kurmuş olduğu etkileşim çevresel tasarım disiplinlerinde önemli verilerin sağlanmasında büyük ölçüde etkili olmaktadır. Bu etkileşimin daha uygun, daha uyumlu ilişki sağlaması adına tasarım sürecinde, insanların yapılı çevreye karşı verdiği tepkilerden çıkarılan veriler kullanılmaktadır (Horayangkura, 2012). Başka bir deyişle, insanların yapılı çevreye karşı verdiği tepkilerin algılanma seviyesine göre daha iyi tasarımlar yapılabilir.

Mimari ürünün ve kentsel kuramın gelişimi dikkate alındığında, insan ile yapılı çevre arasındaki etkileşimin incelenmesi 1960'lı yıllardan günümüze dek daha etkili bir hale gelmiştir. Dolayısıyla, davranışsal ve çevresel araştırmalar insanların ve yapılı çevrenin birbirleriyle etkileşimini ele alınmaktaydı. Bu çalışmaların kanıtlarına ulaşmak için gözlemler ve anketler gibi geleneksel araştırma yöntemleri kullanılmaktaydı (Lang,

1987).

Geleneksel yöntemlerden ardından, sinirbilim (Robinson & Pallasma, 2017) ve sanal gerçeklik (Picon & Ponte, 2003) disiplinleri arasındaki işbirlikleri yeni bakış açılarının meydana çıkmasına sebep olmuştur. Neticede, insan yapılı çevre arasındaki etkileşim hakkındaki veriler gelişme göstermiştir. Bununla birlikte, sinirbilim ve mimarlık arasındaki etkileşimin incelenmesine yol göstermiştir. Bu araştırma alanlarının sürekli gelişmeleri, davranışsal ve çevresel araştırmaların devamı olarak görülmektedir. Dolayısıyla, yeni nesillerin disiplini haline gelmesi muhtemel olacaktır (Eberhad, 2009).

Bu bölümde mimari algı konusu üzerinde önemli niteliğe ve birbirleri ile ilişkiye sahip “sinirbilim”, “sanal gerçeklik” ve “sinir mimarisi” kavramları hakkında bilgilendirme yapılması ön görülmüştür.

2.8.1. Sinirbilim

Sinirbilim, 19. yüzyılın ilk zamanlarında meydana gelen, beynin yapısal ve işlevsel olarak nasıl kurgulandığını, duyunun çevreden edindiği bilgileri beyinde nasıl değerlendirdiğini ve sinir sistemini inceleyen multidisipliner bir bilim dalıdır. Beynin fiziksel anlamda, kavramsal zihinle kurmuş olduğu etkileşim sonucu meydana gelen "bilişsel sinirbilim", aynı zamanda "bilişsel psikoloji" ile de etkileşim halinde olarak algı, bilinçaltı, hafıza ve dikkat gibi daha üst işlevlerle ilgilenmektedir. Sinirbilim, sebep-sonuç ilişkileri durumunda yürütülen araştırmalarla, insanların duygu, düşünce ve davranışlarına ilişkin nörolojik süreçleri incelemektedir. Dolayısıyla beynin aktivitesini bilişsel becerilerle, davranışlarla ve duygularla ilişkili hale getirmek, bilişsel sinirbilimin temel amaçlarından (Sözer, 2020). Fakat duygusal yönden incelenmesi oldukça güç durumdur. Bu durumun temel sebebi, çeşitli duyguların aynı zaman diliminde gerçekleşmesi ve birbirlerine benzer duyguların olmasıdır (Arıç & Turan Metin, 2020). Bilişsel sinirbilim, beyin yapısını ve işlevini, hafıza, duygu, fikir yürütme ve karar verme gibi düşüncelerin arkasındaki sinirsel sistemleri ve Sinirbilimsel yöntemleri anlamaya çalışmaktadır (Custodio, 2010). Teknolojinin gelişmesi ile beraber dirimsel bilimlerin hızla gelişen konularından birisi olan sinirbilim, çeşitli alanlarda öncü bir güç haline gelmektedir (McMullen vd., 2014).

İnsan beyni, veriyi aktaran ve işleyen çok sayıda sinir hücresinden (nöron) meydana geldiği bilinmektedir. Her sinir hücresinin içinde, verilerin toplanmasından sorumlu olan özelleşmiş bağlantı noktaları (sinaps) bulunmaktadır. Sinir hücresi, beynin temel ögesi

olmakla birlikte “hücre gövdesi (soma)”, “akson” ve “dendrit” adında üç yapısal birimden meydana gelmektedir (Parjew, 2012). Sinir hücreleri arasında mesajların iletimi dendritler ve aksonlar aracılığıyla sağlanmaktadır (Sidiropoulou vd., 2006). Dendritler tarafından alınan uyarı, direkt olarak hücre gövdesine aktarılır, ardından işlenerek akson yardımıyla bağlantı noktalarına (sinaps) ve hedeflenen hücreye varana kadar diğer bir sinir hücresi tarafından işlenir ve yeniden aktarım gerçekleşir. Bütün bu sistem hakkında incelemeler yapan sinirbilim, beynin bu işlevleri yerine getirmesinde önemli bir rol oynayan "sinir hücrelerinin" ve "sinir devrelerinin" temel özelliklerini ifade etmeyi hedefleyen bilim dalının ismidir. “fMRI (Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme)”, “EKG (Elektrokardiyografi)”, “MR (Manyetik rezonans görüntüleme)”, “TMS (Transkranyal manyetik stimülasyon)”, “EEG (Elektroensefalografi)” gibi cihazlar sayesinde gelişen yöntemler bu alandaki incelemelere imkân sağlamaktadır (Sözer, 2020). Bu araçlar, merkezi sinir sistemi fonksiyonlarını incelemek için en yaygın kullanılan araçtır. Bununla birlikte “göz izleme” ve “EMG (Elektromiyografi)” yaygın olarak kullanılan diğer araçlardır (Higuera-Trujillo vd., 2021).

İnsan beyni, sinirsel bağlantıları yeniden meydana getirmesi sonucunda öğrenme, tanıma ve sözü edilen diğer olgularda değişkenlik gösterme becerisine sahip olma sürecine "nöro plastisite" adı verilmektedir. Bu süreç aynı zamanda, bireyin elde ettiği tecrübeler sayesinde ömür boyunca değişim göstermesi olarak da ifade edilmektedir. Shaffer; beyinde bulunan sinir hücrelerinin yaştan ayrı olarak değişim yeteneği, bireyin hayatı boyunca karşılaştığı olumlu ya da olumsuz izlenimlerden dolayı gerçekleşen içsel - dışsal etmenlerden etkilendiğini göstermiştir (Shaffer, 2016). Beyin plastisitesinin beynin yeni sinir hücrelerini üretmesi, sinir hücrelerinin dağılımını, komşu sinir hücrelerle olan ilişkilerinin değişim göstermesinden etkilendiğini ileri sürmüştür (Zorins & Grabusts, 2015).

2.8.2. Sanal Gerçeklik

Sanal gerçeklik, ilk kez 1970'li yıllarda Jaron Lenier tarafından kullanılan, çeşitli halüsinasyonlar sayesinde varlığı kabul edilen eylemler ve çevrelerin oluşturduğu kavramdır (Şekerci, 2017). Diğer bir ifadeyle; bilgisayar aracılığıyla oluşturulan ortamların birbirleriyle etkileşime girmesine olanak tanıyan, kullanıcıya gerçeklik hissi veren bir benzetim biçimidir. Kullanıcıların istekleri doğrultusunda bu oluşturulan ortamın kontrolünü kendilerinde hissetmelerine izin vermektedir (Bayraktar & Kaleli,

2007).

Sözü edilen bu ortamlar, gerçekte var olan veya tasarlanmış mekân ve nesnelerin üç boyutlu, yüksek çözünürlükteki resimleri ve davranış sergileme sırasındaki fotoğraf veya videoların yapay görsellerinden meydana gelmektedir. Aynı zamanda kullanıcılara temel olarak üç boyutlu görüntü aracılığıyla görsel tecrübeye sahip olmalarını sağlamaktadır. Gelişmiş sanal gerçeklik sistemleri ayrıca kullanıcıların koku, dokunma, ısı, işitme, hareket duyularını uyarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sanal gerçeklik, sanal bir algı şeklinde olduğu savunulamaz. Başka bir deyişle sanal gerçeklik duyuşal hisler ve kullanılan özel cihazlar sayesinde kullanıcıların gerçek zamanlı bir benzetimlerle ilişki kurması gerçekliğinin dışında bilinçaltında oluşturduklarıdır (Özen & Karaman, 2011).

Sanal gerçeklik genellikle fiziki çevre aracılığıyla elde edilen verilerin yerine kullanılan, kullanıcılarda "bulunma" hissiyatını yaratan gerçek zamanlı bilgisayar temsillerini oluşturur. Bu benzetimler, gerçek dünyanın temsildir. Dolayısıyla, diğer duyu yöntemlerini kullanarak sanal temsilleri nadiren oluşturmak muhtemeldir (Higuera-Trujillo vd., 2021).

İnsan ve makina arasındaki ilişkinin geliştirilmesi için tasarlanmış kıyafetler, eldivenler ve davranış takibi sistemleri aracılığıyla kullanıcıları sanal ortama aktarmak için meydana getirilmiş sanal gerçeklik sistemleri (Stone, 1991), görsel ve işitsel iletişimin yanı sıra duyular aracılığıyla insan - makina ilişkisinin geliştirilmesi sonucu oluşturulan teknolojilerdir (C. Oppenheim, 1993).

2.8.3. Sinir mimari (Nöro-mimari)

Sinirbilim alanındaki gelişimin dâhilinde, yapıları çevredeki insanların tecrübelerini incelemek için, disiplinler arası araştırmalar altında yatan kavramların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bilişsel bilim, zihinsel süreçlerin dâhilinde olan algı, karar verme, öğrenme, duygusal tecrübe ve akıl yürütme gibi farklı düşünme çeşitlerini tanımlayan kavramdır (Thagard, 1996). Dolayısıyla bilişsel mimari, sinirbilim ve sinirbilim mimarisi disiplinleri ile sürekli bir ilişkiye sahiptir (Karakas & Yıldız, 2020).

Bilişsel mimari ve sinirbilim mimari kavramları, yeni yaklaşımların sayesinde meydana gelmiştir. Bu kavramlar, inşa edilmiş ortamın insan beynin de yaratmış olduğu etkilere ve dış çevreye karşı oluşturduğu tepkilere odaklanmakla beraber aynı zamanda sadece insanların zihninde, bilinçdışı yönelimleri de algılamaya çalışmaktadır. Literatürde bilişsel mimari kavramı ilk olarak "Deborah Hauptmann" tarafından 2010 senesinde

kullanılmaya başlanmıştır. Hauptmann, "Cognitive Architecture" adlı eserinde iletişim yöntemlerinin ilişkilerini tekrardan inceleyerek, beynin biçimlendirilmesine katkı sağlayan zihnin oluşma yapısını yeniden araştırmaktadır. Bilişsel mimari, birçok disiplinler arasındaki seçkin uzmanları bir araya getirmektedir (Hauptmann, 2010).

Sinirbilim mimari, beynin yapılı çevre ile kurmuş olduğu etkileşime istinaden sinirbilimi, mimariyi ve çevre psikolojisini özdeşleştiren araştırma alanı olarak meydana çıkmaktadır. Edelstein'e göre; sinir mimari kavramı, yeni disiplinlerin temeli olan beynin şekli ve fonksiyonunu açıklamak amacıyla uzun süredir kullanılmaktadır (Edelstein, 2008). Mimarlar bu kavramı, mimari formların insanlarda ne gibi algı yaratacağını, kullanım sonrasında memnuniyet oranlarını arttırmayı hedefleyen araştırma alanı olarak ifade etmek adına benimsemektedirler.

Sinirbilimciler; beynin genlerin planlanmasını ve davranışını denetleyen organ olduğuna, içinde yaşadığımız ortamın fonksiyonu ve bu yöntem sayesinde beyin yapısının değişebileceğini ileri sürmektedirler. Özetle, ortamdaki değişken durumların beyni etkilemesi sonucunda farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, yapılı çevrenin beyin ve tutumlar üzerinde oluşturduğu etki kaçınılmazdır. Bu durumda sinirbilim, algıdan uyarı iletimine ve sinir hücrelerinin beyinde verileri depolama biçimine kadar, davranış ve çevrenin ilişkisini ifade etmektedir (Sternberg & Wilson, 2006).

Eberhard'ın "Brain Landscape" adlı eserinde ifade ettiği gibi; yapıları görme sürecinden geçirir ve kendimizi içine işleriz. Işığı, gölgeyi, sesi, yankıyı ve materyali algılar ve hissederiz. Duyu organları aracılığıyla yapılar algılanır, aynı zamanda beynimizin hafıza ve yön bulmada önemli role sahip bölge olan "hipokampus"ümüzün uzun vadeli hafızaya iletilmesini beynimize kaydederiz. Dolayısıyla yapılar, çeşitliliğine göre ifade ettikleri duyguları bize hissettirir ve davranışlarımızı etkiler. Örnek olarak, hiç hapishane görmeyen biri "bu yapı hapishaneye benziyor" gibi yorum yapamaz. Yapıların fonksiyonları, planlaması ve yüzey özelliklerinden ve izlenimlerinden öznel algı oluşturulur. Yapılı çevrenin beyin üzerindeki etkisi doğrudan öznel algı ile direkt olarak ilişkilidir.

Mimarlık ve sinirbilim alanları arasındaki bağlantıyı algılamak için duyu organlarımızın esas faaliyetlerinden başlanabilmektedir. Algı kavramı uzaydaki davranışımızı içerirken,

sinirbilim kavramı fiziki çevredeki tecrübelerin zihinsel ve bilişsel etkilerini tanımlamaktadır. Bu prensipler, kullanıcıların performansını arttıran ve duygu motivasyonları üzerindeki olumsuz etkileri indirgeyen, mimari açıdan mekânsal yapı ortamları tasarlamamıza yol göstermektedir. Bu gibi olgularda mimarlık, belleği geliştirmeye teşvik eden, bilişsel performansı iyileştiren, stresi önleyen ya da beyni uyaran ortamlar yaratan, sinirbilim prensipleri ile tasarlanmış inşa edilmiş bir ortam olarak ifade edilebilir (Kayan, 2011).

Kişilerin hayatı ve onların bileşenlerine ilişkin psikolojik anlamda, iki esas kuram ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki doğrusal algı; kişinin ortamdan kazandığı veriyle olgunlaşmaktadır. İkincisi olan yapısal algı; kişilerin aktif olarak uyaranları seçmesi ve tutumları hafızada birleştirmesi sonucunda algıları oluşturduğunu savunmaktadır (Solso vd., 2018).

Yapıların duysal ve imgesel algısında yer alan uyaranların nitelikleri tasarımcılar tarafından incelenerek seçilmesi mimarideki algıyı ifade etmektedir. Mimarlık bağlamında, tasarımcıların mekânı tasarlaması ve bu süreci yönlendirebilmesi, mekândan faydalanacak kitleyi belirlemesi ve o tasarımı insanların algı ve verilerine göre oluşturması gerekmektedir. Sinirbilimciler ve mimarlar, tasarım sürecine dâhil olan verilerin belirlenmesi ve mekânların tasarlanması boyunca beraber çalışmaktadır. Dolayısıyla ortamların bireyleri nasıl etkilediğini anlamak, daha işlevsel ve doğru analizi yapılmış yapılar tasarlamayı mümkün kılmaktadır. Yapıların sinirbilim temeli yardımıyla tasarlanması, yapılarda yaşayan kişilerin ruh sağlığını, esenliğini ve hayat kalitesini iyileştirebilmektedir.

Sinirbilim mimarisinin bir öncüsü olan ve çocuk felci aşısını başarıyla geliştiren Jonas Salk, aşığı keşfetmek amacıyla araştırmalarına devam ederken motivasyonunu kaybetmiş ve zihnini temizlemek amacıyla İtalya'nın Assisi şehrine yolculuğa çıkmıştır. Şehirde bulunan manastırı ziyaret ettiği sırada manastırın tasarımının kendisini sakinleştirdiği, zihnini ferahlattığı ve çocuk felci aşısı için araştırmalara yeniden başlayacağı özgüveni ve motivasyonu tekrar bulduğunu açıklamıştır. Üretimin sıkıntılı olduğu dönemde fikirlerine uygun bir ortam sağlamak maksadıyla yeniden İtalya'ya yolculuğa çıkmıştır. Fikirlerinin gelişmesinde ilham kaynağı olan manastırın beyinde o kadar güçlü bir etkiye sahip olduğuna inanıyordu ki, o zamanların mimarı olan Louis Kahn ile temasa geçip Kaliforniya'daki Salk Enstitüsü'nün, manastırın niteliklerinde tasarlanmasını istemiştir. Bu hikâye ile birlikte Salk Enstitüsü 1965 yılında hizmete açılmıştır. Sinirbilim

mimarisinin ortaya çıkma sürecinde aktif rol oynayan yapılardan birisidir. Bu yapı, Louis Kahn ile Jonas Salk'ın çevresel olguların tasarım süreci boyunca çalışmayı teşvik etme bakımından nasıl bir şekilde kolaylaştırılabileceğine odaklanmalarını sağlamıştır. Salk Enstitüsü'nde, sinirbilim alanı üzerine araştırmalar yapan Dr. Fred Gage'in olgun bir insan beyninin sinir hücrelerini üretmeyi sürdürdüğünü ortaya çıkarması mimarlık adına ön plana çıkmıştır. Fred Gage, bu keşif ardından çevrenin beyin yapısını, işlevini ve mekanizmasını ne gibi etkilediğine odaklanmıştır. Daha sonra kentlerdeki yaşam kalitesini yükseltmeyi, üretimi verimli hale getirmeyi, stres ve tükenmişliği en aza indirmeyi incelemek amacıyla John Eberhard ile beraber " Mimarlık İçin Sinirbilim Akademi "sini kurmuşlardır (Kayan, 2011). Mimarlar İçin Sinirbilim Akademisi 2003 yılında California, San Diego'daki Amerikan Mimarlar Enstitüsü konferansı sırasında mimari tasarımların davranışlarımızı ve beynimizi değiştirebileceği fikriyle kurulmuştur. Bununla birlikte, disiplinler arasındaki bağlantıyı yakından ilişkilendirdiği konuşma sırasında sinirbilim kavramını ileri sürmüştür. Kısacası, sinirbilim mimarisi bireylerin bir ortamdayken uyandırdığı çeşitli tepkileri içermekte ve bu tepkiler sinirbilim mimari olarak incelenmektedir. Bu nöral tepkiler, farklı ortamlarda kullanıcının ruh halinde ve davranışlarında direkt olarak değişiklik göstermesine neden olabilmektedir. Genellikle insanlar yaşamları boyunca kapalı ortamlarda daha çok bulunmaktadır (Evans & McCoy, 1998). Çevrenin davranışlarımız üzerinde etkileri vardır. Bundan dolayı kullanıcıların içinde bulunduğu mekân, davranışları ve tutumları üzerinde etki yaratmaktadır.

Kullanıcıların içinde bulunduğu mekânların görsel özelliklerinin insan algısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmasından dolayı tasarımcılar sorularına cevap arayan sıradan bireyler tarafından mimaride görsel izlenimin nasıl algılandığını incelemenin yolunu aramışlardır (Lee vd., 2015). Bu sebeple genellikle geleneksel anketler ve sözlü raporlama tekniklerini kullanarak önerilerine, mevcut mimariye veya mekânlara dair görsel çalışmalar yapılmaktadır (Rusnak & Rabiega, 2021)

Bu yöntemlerin oldukça anlamlı sonuçlar vermesine ve yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen çalışmanın tasarımına bağlı olarak bir takım öznel faktörler katılımcıların müdahalesini etkilemekle birlikte, taraflı ya da yanıltıcı sonuçlara yol açmaktadır. Bu nedenle, özellikle gözün odak konumu, odak sırası ve tasarımların, mekânların veya mimarinin belirli bir kısmına odaklanma süresine ilişkin olarak gözlemcinin görsel davranışını nesnel olarak tasvir edebilen yeni bir araca ihtiyaç duyulmaktadır (Lisińska-Kuśnierz & Krupa, 2020).

Mimari eserlerin görsel izlenimlerinin çeşitli algı türleri ile objektif olarak incelenmesi ile yapıların, mekânların profesyonel tasarımcılar ve mimarlık eğitime sahip olmayan bireyler tarafından değerlendirilmesi hakkında bilgi sahibi olmak, daha geniş anlamda mimari ve şehir planlama tasarımı ile ilgili bilgi yönetiminin de bir parçası da olmaktadır. Bu sebeple mimarlığın birçok disiplinlerinde görsel algı kavramının incelenmesinde göz izleme teknolojisi kullanılmaktadır (J. B. Hollander vd., 2020).

Göz izleme teknolojisi, mimarlık alanında önemli bir potansiyele sahiptir. Mimarlık ve tasarım önerilerinin etkisini daha bilimsel bir anlayışını sağlayabilir ve mimarlığın görsel değerlendirmesini iyileştirebilmektedir. Göz izleme teknolojisi, görüntülerin şu anda kişisel olarak yapılan mimariyi görsel olarak nasıl algıladıklarını tespit edebilmenin yanında analiz de edebilmektedir. Mimarının görsel davranışını ayrıntılarıyla ayırmak, görsel algıyı paylaşma unsurlarını korumak ve çevreyi genişletmek için de kullanılmaktadır (Mahmoud vd., 2022).

2.8.4. Sinir Mimarisi Alanında Yapılan Çalışmalar

Sussman A. ve diğerleri “*Cognitive Architecture: Designing for How We Respond to the Built Environment*” adlı kitabında yaptığı çalışmalar sonucunda yüksek kontrast alanlarına sahip yapı cephelerinin her zaman daha çok dikkat çektiği, cephelerinde yoğun ve benzer pencere - cam olan yapıların ise kullanıcıların ilgisini çekmediği sonucunu ortaya çıkarmıştır (Sussman & Hollander, 2021).

Shemesh, A. ve diğerleri, “*A neurocognitive study of the emotional impact of geometrical criteria of architectural space*” adlı çalışmada, EEG, galvanik deri tepkisi ve göz izleme gibi fizyolojik sensörler kullanarak mimari alanların geometrik yönleri (ölçek, orantı, çıkıntı ve eğrilik gibi) ile bireylerin duygusal durumu arasındaki bağlantıyı sırasıyla tasarımcılar ve tasarımcı olmayan katılımcı bireyler çerçevesi altında incelemiştir. Tüm fizyolojik ölçümler sonucunda tasarımcı olmayanlarda, tasarımcılara göre önemli ölçüde artan sinyaller ortaya çıkmıştır (Shemesh vd., 2021).

Kirk ve diğerleri, “*Modulation of aesthetic value by semantic context: an fMRI study*” adlı çalışmada tasarımcıların, tasarımcı olmayanlara göre cephelerden ziyade yapılar hakkında estetik yargılarda bulunurken orbitofrontal korteks ve singulat korteks aktivitelerinin arttığını vurgulamışlardır. Bu sonuçlar, uzmanlığın beyin alanlarındaki yanıtı ve tepkisini değiştirebileceğini göstermiştir (Kirk vd., 2009).

Oppenheim ve diğerleri, “*Hippocampal contributions to the processing of architectural*

ranking“ adlı çalışmada, kamu yapıları gibi daha önemli veya dini yapılar gibi kutsal olarak tasarlandıkları için sosyal statüleri açısından üst sıralarda yer alan yapıların, yücelik algısı üzerinde düşük dereceli yapılardan daha fazla etkiye sahip olduğunu varsaymaktadırlar (I. Oppenheim vd., 2010).

Choo ve diğerleri, *“Neural codes of seeing architectural styles”* adlı makalede ilk kez yapıların mimari tarzlarının, insanların zamansal korteksindeki birkaç üst düzey görsel alanın, sinirsel aktivite modellerinden çözülebileceğini açıklamaktadır. Aynı zamanda insanların görsel sisteminin, insan kültürünün baskın ve en uzun ömürlü eserlerinden biri olan mimarinin görsel yönlerini nasıl algıladığını da açıklamaktadır (Choo vd., 2017).

Banei, M ve diğerleri, *“Walking through Architectural Spaces: The Impact of Interior Forms on Human Brain Dynamics”* adlı makale farklı iç mekân algılayıcıların duygusal durumu ve buna eşlik eden beyin aktivitesi üzerindeki nörofizyolojik bağıntıları araştırılmıştır. Oluşturulan farklı mimari formların aktif algılanması esnasında duygusal ve bilişsel süreçlerin ve beraberindeki beyin dinamiklerinin araştırılmasına olanak sağlamak için, başa takılan VR (Sanal Gerçeklik) ile senkronize edilmiş bir mobil EEG yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak, iç formun sadece geometri ve tip, konum, ölçek ve açı gibi özelliklerle değil, aynı zamanda bireyin bu ortamı tecrübe etme şekli ile de algıladığını göstermektedir (Banaei vd., 2017).

Shemesh A. ve diğerleri, *“Affective response to architecture-investigating human reaction to spaces with different geometry”* adlı makale geleneksel gözlem ve anket yöntemleriyle bir VR (Sanal Gerçeklik) ortamında farklı mimari alan geometrilerine göre insanın duygusal tepkileri incelenmiştir. Tasarım alanında uzmanlığa sahip olmayan katılımcı bireylerin kıvrımlı alanları tercih etme eğiliminde olduklarını ve bu alanlara büyük ilgi gösterdiklerini ortaya koymuştur. Tasarım geçmişine sahip olan katılımcı bireyler, keskin açılı alanları tercih etme eğilimi göstermiştir (Shemesh vd., 2017).

Vecchiato, G. ve diğerleri, *“Neurophysiological correlates of embodiment and motivational factors during the perception of virtual architectural environments”* adlı çalışmada, mimari mekânların beğenilmesiyle ilgili nörofizyolojik reaksiyonları araştırmak için üç boyutlu iç tasarımların algılanması sırasında, 12 katılımcı bireyin elektroensefalografi (EEG) sinyal kayıtları yapılarak, kişisel yargılar üzerine yapılan bir korelasyon analizi sonucunda, memnuniyet ve rahatlık derecelerinin olumlu yönde, yakınlık ve yenilik derecelerinin ise olumsuz yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur

(Vecchiato vd., 2015).

Vartanian O. ve diğerleri, *“Impact of contour on aesthetic judgments and approach-avoidance decisions in architecture”* adlı çalışmada kontur, 12 katılımcının (8 bay, 4 bayan) güzellik yargıları ve yaklaşma-kaçınma kararları üzerindeki etkisini ayrı ayrı incelenmiştir. 25 adet açık yüksek tavan görüntüsü, 25 adet kapalı yüksek tavan görüntüsü, 25 adet açık alçak tavan görüntüsü ve 25 adet kapalı alçak tavan görüntüsü sunulmuştur. Sonuç olarak eğrisel çizgilerin düz çizgili boşluklardan daha güzel olarak değerlendirmeye daha yatkın olduklarını ortaya çıkmıştır (Vartanian vd., 2013).

Naghibi Rad, P. ve diğerleri, *“Encoding Pleasant and Unpleasant Expression of the Architectural Window Shapes: An ERP Study”* adlı çalışmada yapı cephelerindeki geometrik pencere şekillerinin duygusal durumlar ve insan kortikal aktivitesi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Katılımcı bireyler yuvarlak kemerli, dairesel ve basit doğrusal biçimli pencerelerin hoş bir algı oluşturduğunu, üçgen veya üçgen kemerli pencere biçimlerinin ise hoş olmayan bir izlenim oluşturduğunu belirtmişlerdir (Naghibi Rad vd., 2019).

2.9. GÖRSEL ALGIDA GESTALT KURAMI

Almanca bir sözcük olan Gestalt, anlamsal ifade karşılığı tam olarak belli olmayan, Almanca dilinde “stellen” eyleminden türetilen “düzenlemek”, “koymak” anlamlarına karşılık gelirken (Aydınlı, 1993), Türkçe dilinde “kendine özgü bir bütünlüğü olan şekil” anlamına gelmektedir (Sansarcı & Güler, 2016).

Algı kavramına ve algının oluşumuna odaklanan bu kuram, beynin duyu organları tarafından algılanan nesneleri istemsiz bir şekilde kolay ve yalın duruma getirmesi, gruplandırması ve organize etmesi neticesinde algıladığını anlayan Avusturyalı ve Alman psikologlar tarafından ortaya çıkarılmıştır. 1912 senesinde, Max Wertheimer'in Almanya'da görünen hareket üzerine yazdığı makale ile başlayan bu kuram, sonrasında Kurt Koffka ve Wolfgang tarafından geliştirilmiştir (Senemoğlu, 2020). Gestalt psikologları, "İnsanların, nesneleri bir bütün olarak nasıl algıladıklarını ve deneyimlediklerini?" kendi aralarında sorgulamaları ile başlamıştır (Eryayar, 2011).

Psikoloji alanı kapsamında ortaya çıkan Gestalt Kuramı, mimarlık, sanat ve tasarım gibi çeşitli disiplinler kapsamında da incelenmiştir. Sanatçı ve tasarımcıların kuramı benimsemeleri, bireylerin gruplamaya karşı yatkınlığı ve insan bilişini açıklamanın

bilimsel bir yolu olmasından dolayıdır (Graham, 2008).

Gestalt psikolojisinin başlıca görüşü, "bütünü meydana getiren parçaların toplamı, bütünden farklı ve büyüktür. Parçaların hiç biri bütünün sahip olduğu nitelikleri taşımaz." Gestalt kuramının öncüsü olan Wertheimer, bütünün parçalarının toplamından daha büyük olduğunu sinema önermesi ile örneklemesi, resimlerin teker teker incelendiğinde bir hareket hissinin olduğu akışta bunun mümkün olmadığını, aksine hareket algısının bütünün uyumu ile ortaya çıkacağını vurgulamaktadır. Bu kuramın bir başka öncülerinden olan Ehrenfels göre; tanıdık bir melodinin notalarını tek tek seslerini bilmemizden dolayı değil, notaların kendileri arasında bir araya gelerek uyum içerisinde belleğimizde bulunmasından dolayı gerçekleştiğini savunmaktadır (Eryayar, 2011). Gestalt Kuram'ının temelinde ortaya çıkan bütüncül bir görüşü nesnelleştirecek diğer bir örnekleme Lisa Graham tarafından yapılmıştır; Bir metnin okunduğu esnada sözcükler harf olarak değil, harflerden meydana gelen bütün (sözcük) şeklinde algılanmaktadır (Graham, 2008).

Gestalt Kuramı psikologları, kişilerin görsel olarak algıladığı şeyin kendilerinde neyi ifade ettiğini soruşturması süresi boyunca algısal örgütlemeye odaklanmıştır (Kaplan, 2003). Algı kavramının açıklanması sırasında, şahsi unsurları gruplara ayırma yöntemini tanımlayan ve yasalar geliştiren Gestalt Kuramı, bütünü meydana getiren parçaların, bütünden daha fazlası olmayacağını vurgulamaktadır (Chang vd., 2007). Bununla birlikte kuram bellek, düşünme, hatırlama, öğrenme gibi alanlarda devrim yaratmıştır (Eryayar, 2011).

Gestalt Kuramının algısal çalışmaları, tasarım alanlarının odak noktası haline gelmiştir. Bu sayede kuram, Bauhaus tasarım okulundaki akademisyenler tarafında da benimsenmiş ve tasarım alanında ilk kez, temel tasarım dersinin kavramsal yapısını oluşturabilmek adına uygulanmıştır (Eryayar, 2011). Bu alanda, teknik bir kavram kullanılacak olduğunda, "algı sürecine dâhil olan nesnenin anlamsal ifade oluşturabilecek şekilde bütünleşmesi" biçiminde ifade edilmektedir (Leahey, 2001).

2.9.1. Gestalt Kuramının Tarihsel Süreci

Gestalt Kuramı 20. yüzyılın başlarında Almanya'da bir psikolojik hareket olarak kendisinden önceki kuramlara karşı ortaya çıkmıştır. Kuram eğitime 1912 senesinde Almanya'da düzenlenen Gestalt Psikoloji Okulu ile başlamıştır (Sansarcı & Güler, 2016). Alman psikolog Ehrenfels'in 1890 senesinde çıkarttığı "Gestalt'ın Özellikleri" adlı

makalesinde, bütünün, parçaların birleşmesinden daha fazlası olarak beynin görme izleminde olduğunu savunmuştur (Sansarcı & Güler, 2016).

Gestalt Kuramı'nın öncüsü Wertheimer ve kurucuları Koffka ve Köhler, kuramın çeşitli yönlerine odaklanarak gelişimine katkı göstermişlerdir. Wertheimer, hareket konusu içeren araştırmaları sonucunda, "Experimental Studies of the Perception of Movement" adlı makaleyi yayınlıyarak ilk davranışta bulunmuş, bütünü meydana getiren parçaların arasındaki ilişkiyi ilkeler ile ortaya koymuş ve "Benzerlik", "Yönelme", "Tamamlama", "Yakınlık" ilkelerini açıklamıştır. Kohler, deney yoluyla öğrenimin ve zekânın hayvanlar üzerindeki etkisini incelemiştir. Gestalt terimini çocuk psikoloji üzerinde inceleyen, Amerika'ya göç etmesiyle beraber, Gestalt Kuramını Almanya'dan Amerika'ya götüren Koffka; çocuklar üzerine yapmış olduğu araştırma sonucunda, başlangıçta bebeklerin bireysel unsurlar yerine sıralı bütünleri algıladıkları teorisini ortaya çıkarmıştır (Kaplan, 2003).

Gestalt Kuramı, önceki kuramlara karşı meydana gelen, geleneksel psikolojinin çeşitli eleştirilerini bir araya getirmek için "dikkat", "duyum", "koşullu refleks" ve "deneme-yenilme" ifadelerini kullanmıştır (Helson, 1925).

Birçok disiplinlerde kurucuları tarafından incelenen Gestalt Kuramı, Arnheim'in görsel algılama ve görsel sanatlar disiplinleriyle bağdaştırılmıştır (Sansarcı & Güler, 2016). Gestalt Kuramında bütün kavramının görsel yapı anlamında tanımlanması, bu kavramı bir araya getiren parçalardan daha karmaşık yapıya sahiptir, bunun yanı sıra bütünü meydana getiren parçaların hepsi bütünle ilişkilidir. Bu görsel yapı herhangi bir zamanda sahip olunabilecek en simetrik ve en basit oluşum içerisinde olmalıdır.

İlk zamanlarda, kuram yalnızca psikoloji alanında ele alınmış ancak ileri süreçte, "görüntü yakalama", "görsel tasarım", "grafik çizimi" ve "işitsel gösterimlerin tasarımı" olarak kullanılmıştır (Chang vd., 2007).

2.9.2. Gestalt Kuram'ında Algılama

İlk olarak algı sürecine ve sorun çözümüne odaklanan Gestalt psikologlar, öğrenme konusundaki fikirlerin, algılama süreci üzerine yaptığı araştırmalara dayandığını vurgulamışlardır. Dolayısıyla, öğrenmeye dayalı yapılan açıklamaları, algılama ile ilişkili araştırmaların bir yan ürünüdür. Gestaltçılara göre; algısal örgütlenme yasaları öğrenme kavramını tanımlamaya yardımcı olmaktadır (Bower & Hilgard, 1981).

Gestalt teorisyenleri algıyı bir oluşum olarak tanımlamaktadır. Wertheimer belirli uyaranları birlikte nasıl gruplandırılacağını, yerleştirileceğini veya yorumlanacağını tanımlayan uyarıcı değişkenleri belirlemiştir (Senemoğlu, 2020). Bununla birlikte, algılama sürecini beynin yapısına göre kendi kendini organize etme izleniminin bir sonucu olarak görmektedir. Algı bu oluşum veya organizasyonun bir neticesi olarak basit olma eğilimine yatkın olmaktadır. Örneğin; uzamsal ve anlamlı nesneler, basit figürler ile zemin arasında uzak nesnelere göre daha fazla ilişki kurmaktadır. Bu nedenle simetrik şekillerin algılanması, asimetrik şekillere göre daha kolay olmaktadır (M. İnceoğlu, 2010).

Gestalt psikologları, algısal oluşumu destekleyen ilkeleri daha geniş bir ilke kapsamında bir araya getirmeye odaklanmışlardır. Bu geniş kapsamlı ilkeyi Pragnanz olarak adlandırmışlardır. Koffka, Pragnanz ilkesini; "Psikolojik oluşumlar, denetleyici şartların mümkün kıldığı ölçüde iyi olacaktır." Başka bir deyişle, psikolojik oluşum, "iyi bütün, iyi biçim ve iyi şekil" olmaya yatkındır (Curzon & Tummons, 2013).

Gestalt kuramı, görsel algı sürecini derin olarak inceleyen kuramdır. Dolayısıyla kuram, görsel algı sürecinin oluşumu ve gerçekleşmesi olgularına odaklanmaktadır. Kurama göre, tek tek parçaları görme süreci boyunca değerlendirmek ile ilgili değil, bütün bir ilişkiyi oluşturmak için parçaların bir araya nasıl geldiği ile ilgilidir.

İnsanların görsel tecrübelerinin örgütlenmesini sağlayıp algısal sürecin gerçekleştiğini belirleyen kuram, görsel unsurların bütünsel olarak algılanması için nasıl bir araya getirildiğine dair gereken ilkeleri açıklamaktadır. Bu ilkeler;

- Şekil – Zemin (Figure – Ground)
- Yakınlık (Proximity)
- Benzerlik (Similarity)
- Tamamlama (Closure)
- Devamlılık (Continuity)
- Simetri (Symmetry)

Bu ilkeler haricinde mimari üzerinde etkisi olan diğer Gestalt ilkeleri;

- Tekrar (Repetition)
- Denge ve Ritim (Balance and Rhythm)

- Ölçek ve Oran (Scale and Ratio)
- Egemenlik (Domination)
- Birlik – Bütünlük (Unity) (Javanmanesh, 2018).

2.9.3. Gestalt Kuramında Algısal Örgütlenme İlkeleri

2.9.3.1. Şekil – Zemin (Figure – Ground) İlişkisi

İnsanlar algılama süreci esnasında şekil ve zemin arasında ayırım yapabilmektedir. Bireyin dikkatini vererek yoğunlaştığı objeye şekil, şekil haricinde dikkat çağrıştırmayan ya da algı sürecine dâhil olmayan objeye zemin denilmektedir. Örneğin; bir kitabın sayfasında okunan yazılar şekli, yazıların arka planında kalan ara yüz zemini temsil etmektedir. Şekil, zemine göre daha göze çarpan ve dikkat çekici niteliklere sahiptir. Bununla birlikte, şekil ve zeminin kendi aralarında yer değiştirmesi bireyde, hangisinin şekil veya hangisinin zemin olduğu arasında kararsız kalma gibi durumların oluşmasına neden olabilmektedir. Birey, görme sürecini tek taraftan gerçekleştirdiğinde şekil zemin niteliğine, diğer taraftan gerçekleştirdiğinde ise zemin şekil niteliğine sahip olabilmektedir. Aynı zamanda her ikisi de şekil veya zemin olarak algılanamaz (Senemoğlu, 2020).

Şekil ve zemin ilişkisinin temsilini oluşturan en önemli örnek Rubin'in vazosudur. Birey görsele baktığında birbirine karşılıklı olarak bakan iki insan silüetini şekil olarak algılayarken, vazoyu zemin olarak algılayabilir. Diğer taraftan görsele bakıldığında insan silüeti zemini, vazo ise şekli oluşturabilmektedir. Bu olay, algıların bireyden bireye çeşitlilik gösterdiğini ifade etmektedir (Naiem, 2015).

Şekil 2.6 Şekil – Zemin (Figure – Ground) ilişkisi (Savaşer, 2022)

Şekil ve zemin ilişkisinde söz konusu olan üç temel durum bulunmaktadır.

- Genel olarak zemin daha yalın olmakla beraber, şekile göre daha geniş alan kapsamaktadır.
- Şekil algısı güçlü bir etki oluşturduğundan dolayı alanın her kesiminde egemen ya da baskın olması zorunlu olmamaktadır. Belli bir boyuttaki şekil alanının görsel algı süreci boyunca oluşturduğu yoğunluğu dengelemek adına, ölçü açısından daha fazla oranda zemin oluşturulur. Zemin temsiliinin etkisi zayıftır dolayısıyla aynı etkiye sahip olabilmek için, zemin temsiliini oluşturan alanın şekil temsiliini oluşturan alandan büyük olması gerekir (Güngör, 2005).
- Uzaysal veya üç boyutlu etkiler oluşturabilen zemin, güçlü şekil temsillerinin arka planında iki boyutlu olarak etkiler oluşturmaktadır. Uzaysal etkileri oluşturan zeminler olabilmektedir. Örnek olarak; gökyüzünün bulutlu olması, inişli çıkışlı yüzey ve miktar sıralamasıyla oluşturulmuş zemin, uzaysal olarak etkiye sebebiyet olmaktadır. Üç boyutlu nesnelerin aynı oranda tekrar edilmesi aracılığıyla meydana gelen, bu sebeple üç boyutlu etkiyi oluşturan zeminler bulunmaktadır. Mekânsal veya boyutsal etki fark etmeksizin, şayet şeklin zeminden güçlü görüldüğü alanda, tüm dikkatin bu şekil temsiliinin etrafında oluşacağı için bunun gibi zeminler arka planda kalırlar ve iki boyutlu etkileşim meydana getirirler (Güngör, 2005).
- Şekil ile zemin temsilleri arasında oluşan güç farkından dolayı, başka göstergeler sebebiyle şekil temsili zemine birleşik ya da zeminin önünde algılanmaktadır. Zemin her zaman şeklin arkasında olduğundan dolayı bir kapsama durumu söz konusudur. Bundan dolayı, zemin temsili şekil temsiline kıyasla daha arka planda etki oluşturmaktadır. Ancak yakınsallık açısından en önemlisi, şekil temsiliinin zemin ile birleşik mi ya da zeminden önde mi olduğudur. Şayet, her ikisi arasında mesafe çok uzak algılanıyorsa derinlik kavramı orantılı olarak güçlü bir şekilde ortaya çıkacaktır (Güngör, 2005).

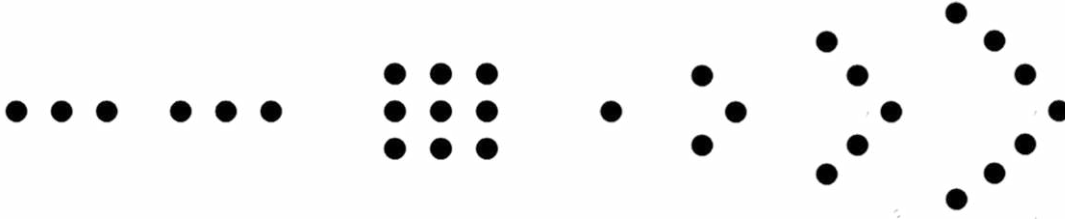
2.9.3.2. Yakınlık (Proximity) İlkesi

Birey bir alandaki nesneleri, objeleri aralarındaki yakınlık ve uzaklık durumlarına göre gruplandırarak algılamaya yatkındır [126]. Şekillerin birbirleri arasındaki mesafenin uzak olması durumunda alakasız ya da karmaşık olarak algılanması belirsizliğin oluşmasına sebep olmaktadır. Şayet, nesneler veya şekiller arasındaki mesafe azaltılırsa aralarındaki

bağlantı ortaya çıkar. Dolayısıyla, bu durum yakınsallığın meydana gelmesi için zemin hazırlar (Güngör, 2005).

İşitsel uyarıların gruplar halinde algılama sürecine dâhil edilmesi, zamanla birbirleri arasındaki mesafenin yakınlıklarına bağlı olarak meydana gelmektedir. Örneğin; şarkılardaki ritmin algılanması, zamanla birbirleri arasında oluşan farklı yakınlıklardaki mevcut vuruşlara dayanmaktadır. Yakınlık ilkesine dair gösterilen nokta veya ritim örneği anlam ifade etmeyen, tarafsız uyarılar ile ilişkilidir. Fakat okuma, yazma ve konuşma aracılığıyla kurulan iletişimde yakınlık ögesi daima kullanılmaktadır. Yapılan konuşmalar, cümleler ile kelimeler arasındaki duraklamalara bağlı olarak algılanmaktadır. Yazma ve okuma eylemlerinde ise, kelimeler arasında noktalama işaretleri yardımıyla yapılan ayırım, cümleyi anlamaya yardımcı olmaktadır (Senemoğlu, 2020).

Örneğin, Şekil 2.7’de gösterilen noktalar üçerli gruplar olarak, üçerli sütunlardan ziyade üçerli sıralar olarak algılanmaktadır. Görsel uyarılar ile ilgili yakınlık ögesi diğerleri gibi mekânda dağılım göstermektedir.

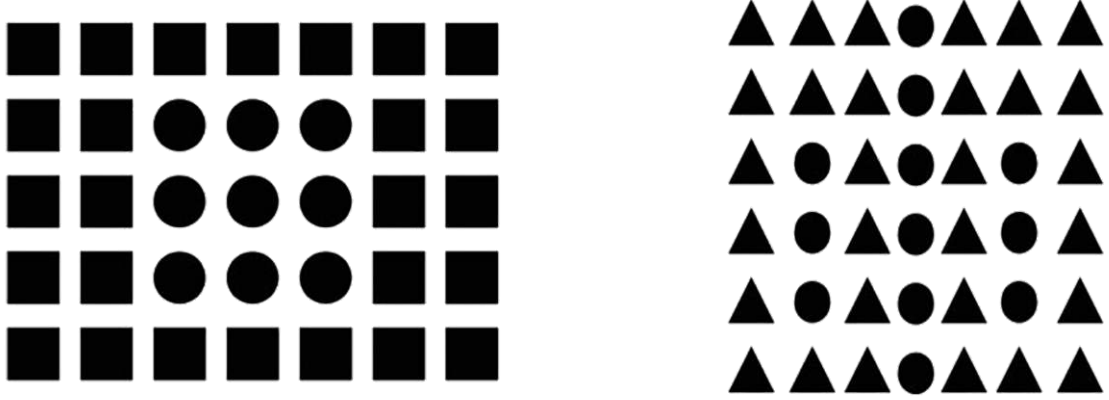
Şekil 2.7 Yakınlık (Proximity) İlkesi (Senemoğlu, 2020)

Yakınlığın sağladığı yakınsallık iki veya üç boyutlu olabilmektedir. Şekil veya zemin faktörü istenilsin, bu temsili meydana getiren şekillerin birbirleri arasında bir bütün oluşturmak üzere bir araya gelmeleri kolaylıkla algılanabileceği yakınlıkta yerleştirilmelidir. Yakınlığı ifade eden mesafenin boyutu ile ilgili açıklama yapmak olanaksızdır. Bu mesafe şekillerin boyutları, renklerini ve yönleri ile ilgilidir (Güngör, 2005).

2.9.3.3. Benzerlik (Similarity) İlkesi

Görüş açısında beliren şekiller birbirlerinden farklı olduklarında dağınık, alakasız ve rastgele olarak görünmesi sonucunda, aralarındaki ilişkiyi zorlaştırarak görüş açısında belirsizlik yaratır. Şekil, doku ve renk açısından benzerliklerin olması halinde ilişki kurma eğilimine yönelir.

Bazı şekillerin benzerlikleri sayesinde aynı gruba ait olduğu anlayışına yol açtığına, görüş açısında yavaşça yakınsallık meydana gelmeye başlar. Bundan dolayı, yakınsallığı sağlamak amacıyla nesnelerin benzer yönlerinin olması gerekmektedir. Örnek olarak, birey zihninde daire, üçgen ve karelerden meydana gelen formların arasında düzene sahip olan formları bütün olarak kavramaktadır (Güngör, 2005).

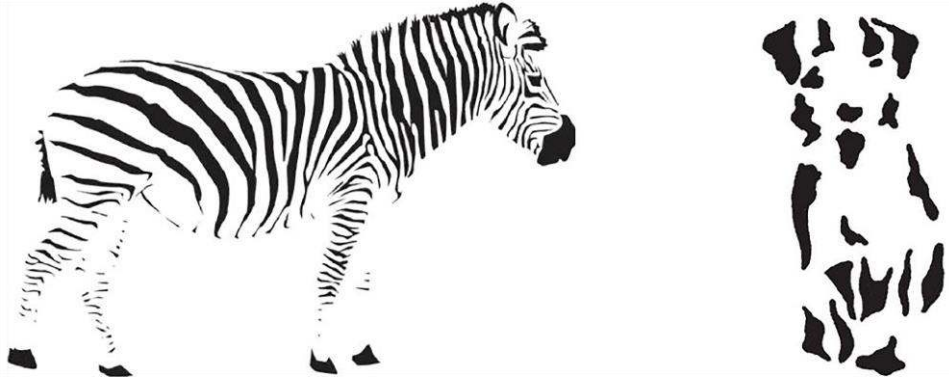

Şekil 2.8 Benzerlik (Similarity) İlkesi (Senemoğlu, 2020).

Görsel uyarıların algılama sürecinde olduğu kadar, işitsel uyarıların algılama sürecinde de benzerlik faktörü önemli rol oynamaktadır. Mesela, kalabalık ve gürültüye sahip bir ortamda, konuşulan kişinin ses niteliği bir anda başkasına benzerliği olması sebebiyle yalnızca onun konuşmaları algılanır. Hâlbuki gürültünün başka bir ses ile benzerlik oluşturmamasından dolayı anlam ifade edilmemektedir (Senemoğlu, 2020).

2.9.3.4. Tamamlama (Closure) İlkesi

Gestalt kuramında görselliği tamamlanmamış objeler bir bütün olarak algılanır. Bu ilke, bir bulmaca doldurmaya benzemektedir. Bu bağlamda, kişinin görsel olarak algılanan uyarıcılar arasındaki boşluklar tamamlanmakta, örgütlenmekte ve ifade edilmektedir. Görsel olarak tamamlanmamış şekillerin, insan zihninde önceki tecrübelerine dayalı olarak tamamlanmış olarak algılanmaktadır. Bu sayede, görsel üzerindeki boşlukları birey zihni yardımıyla doldurur ve bütün olarak kavrar. Bu durum algılama sürecinde tamamlama olarak kendini göstermektedir (Naiem, 2015).

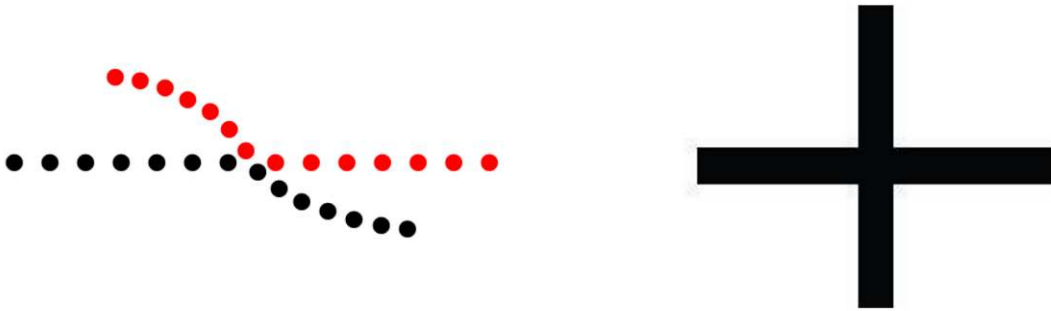

Şekil 2.9 Tamamlama (Closure) ilkesi (S. Şentürk, 2016)

2.9.3.5. Devamlılık (Continuity) İlkesi

Şekilleri oluşturan nesnelerin sürekliliğe sahip olması sonucunda meydana gelen şekiller sistemli ve etkili olmaktadır. Aksi halde, nesnelerin sürekliliği düzensiz ve süreksiz ise, ortaya çıkan dizi sistemsiz ve etkisiz olacaktır. Bundan dolayı, şekillerin düzenli ya da karmaşık biçimde aynı çizgi veya yönde devam etmesi, bir bütünü oluşturacak şekilde bir arada algılanmalarına yardımcı olmaktadır.

Örneğin, görselde orta noktada birleşen dört çizgi olduğunu kavramak yerine, onları birbirleriyle kesişen iki çizgi olarak kavramaya yatkın olmakla beraber, formu oluşturan noktaların birbiri ardına değil, birbirlerine sürekli olarak bağlı olan bir bütünü yansıttığı algısını ortaya çıkarmaktadır (Güngör, 2005) .

Şekil 2.10 Devamlılık (Continuity) ilkesi (Güngör, 2005; S. Şentürk, 2016)

2.9.3.6. Simetri (Symmetry) İlkesi

Simetri ilkesinde zihin, objeleri merkezi bir nokta etrafında simetrik olarak şekillendirmektedir. Bir nesneyi eşit biçimde simetrik yarıya bölmek kişilerde algısal anlamda yararlı olmaktadır. Dolayısıyla, birbirinden bağımsız iki simetrik parça olması durumunda, zihin tutarlı bir form meydana getirmek amacıyla parçaları algısal olarak birleştirmektedir.

Şekil 2.11 Simetri (Symmetry) ilkesi (Baker, 2018)

Simetri aynı zamanda, bir kompozisyonun parçalarının bütünle ilişkisi ve aralarındaki dengeyle ilgili bir diğer prensiptir. Simetrik kompozisyonlar asimetrik olmasına rağmen çok resmi, istikrarlı ve dinlendirici görünme eğilimindedir. Asimetrik tasarımlar, yani simetriden yoksun tasarımlar resmi değildir ve daha az dinlendirici ve daha dengesiz olabilmektedir (Bell, 2004).

Bu ilkeler haricinde mimari üzerinde etkisi olan diğer Gestalt ilkeleri açıklanacaktır.

Tekrar (Repetition)

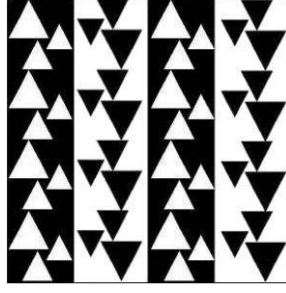
Benzer veya oldukça benzer niteliklere sahip öğelerin bir arada kullanılması olarak tanımlanır. Yan yana bakıldığında birbirlerine oldukça yakın olan nesneler, şekiller ve öğeler benzer bir etki oluşturdıklarında kuvvetli bir bağ yaratmaktadır (Civcir, 2015).

Tasarım esnasında genellikle tekrar ilkesi kullanılmasının sebebi bir sanat eserinin belirli bir ritme ihtiyacı olmasıdır. Tekrar derecesi, ayrı parçaları bir araya getirerek bütün oluşturma ve anlatılmak istenen duruma göre tasarımcı tarafından kabul görülmektedir (Atmaca, 2014).

Tekrar ilkesinin üç farklı çeşidi vardır. Bunlar;

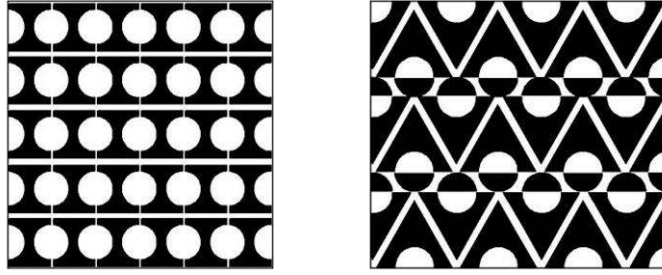
- Tekrar
- Tam tekrar
- Aralıklı tekrar.

Tekrar, şekillerin tam olarak aynı boyut, değer, renk ve dokuya sahip olması ancak farklı boşluk ya da yönlerde kullanılmasıdır. Bu olgudaki yapı blokları, farklı aralık ve yönlerle sahip motifler bu ilkeye örnektir.

Şekil 2.12 Tekrar (Anonim, 2007)

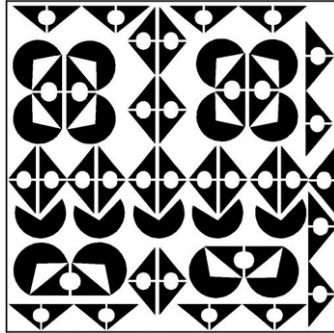
Tam tekrar, şekillerin tam olarak aynı boyut, değer, renk ve dokuya sahip olması ve bunların aynı mesafede kullanılması anlamına gelmektedir

Şekil 2.13 Tam tekrar (Anonim, 2007)

Aralıklı tekrar, form veya nesnelerin düzenli aralıklar ile art arda kullanılması ile meydana gelmektedir. Sıkıcı biçimde tekrara sahip olan nesnelerde hareket kazandırmak amacıyla kullanılmaktadır.

Tekrar ilkesi mimari alanda kütesel yerleşimlerde, çevre tasarımı, yapı cephelerinin düzenlenmesinde kullanılmaktadır [139].

Şekil 2.14 Aralıklı tekrar (Anonim, 2007)

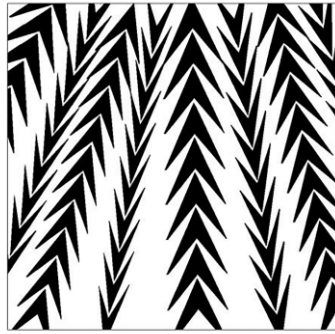
Denge ve Ritim (Balanced – Rythm)

Bir nesnenin dokusu, rengi, değeri boyutu ve yönü denge söz konusu olmaktadır. Görsel bir etki yaratmak amacıyla ahenk içinde çalışan bütün parçalar dengeyi ifade etmektedir.

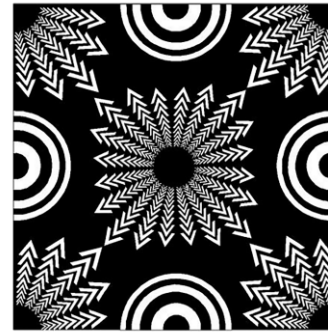
Dolayısıyla, tüm tasarım ile ilgili süreçlerde bulunması kaçınılmazdır.

Dengesizlik eyleminin ortaya çıkması durumunda doku, değer, ölçü ve benzeri öğelerle dengenin sağlanması yapılmaktadır. Şayet, düzenlemede herhangi bir dengesizliğin olmaması dengenin sağlandığı anlamına gelmektedir.

Simetrik ve asimetrik olarak ikiye ayrılan denge, simetrik anlamda denge, dikey veya yatay ekseninde bulunan öğelerin özdeş tekrarlarından meydana gelmektedir. Bununla birlikte tasarımda ilginç bir etki yaratmamaktadır. Asimetrik anlamda denge, çeşitli görsel baskılara sahip şekillerin serbestçe konulmasıyla meydana gelmektedir. Tasarımda ilginç ve dinamik etki yaratmaktadır (Atmaca, 2014).

a)

b)

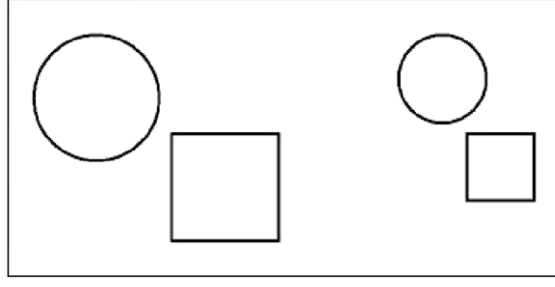
Şekil 2.15 Denge ve ritim a) Asimetrik denge ve ritim, b) Simetrik denge ve ritim
(Anonim, 2007)

Tasarım sırasında meydana gelen üründe tekrar, aralık ya da öğe değişimlerine ritim denilmektedir. Bununla birlikte ritim, bir sanat eseri arasındaki uyumu ve düzeni sağlamak amacıyla tekrarlanan kompozisyonudur.

Bir ritim oluşturan hareketler genel olarak yatay olarak gelişmekte ve bir yandan diğer yana hareket etmektedir. Harekette oluşabilecek sıradanlığı kontrol altına almak için karmaşık, gelişigüzel ritimler kullanılmaktadır (Atmaca, 2014).

Ölçü – Oran (Scale – Ratio)

Tasarım açısından ölçü kavramı, iki boyut arasındaki tek birime sahip bağlantı olarak adlandırılmaktadır. Oran kavramı ise, bağlantıların karşılıklı ilişkisini tanımlamaktadır. Tasarım sürecinde esas olan, bir amaca hizmet eden uyumlu ve dengeli estetik düzene sahip olabilmesidir. Görsel algıda küçük ölçekler açıklık faktörünü oluştururken, büyük ölçekler yakınsallığı temsil etmektedir.

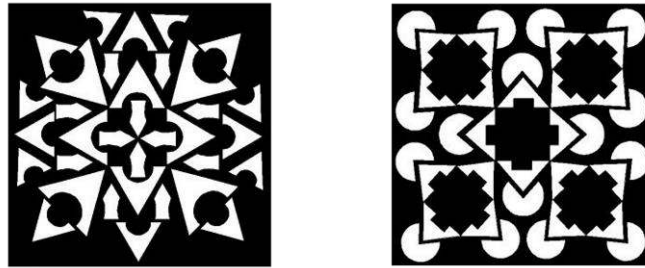
Şekil 2.16 Ölçü – Oran ilişkisi (Anonim, 2007)

Egemenlik (Domination)

Egemenlik, tasarım süresince kullanılan unsurların birinin diğerinden üstün olması durumunda ortaya çıkan kavramdır. Bu kavramın en yalın, en kolay biçimde anlaşılan ve kullanılan hali ölçülü egemenliktir. Bununla birlikte, doku, renk, değer ve benzeri unsurlar dan egemenlik ortaya çıkarılabilmektedir. Bu unsurlara bağlı olarak tüm egemenliklerde çelişkiler olmaktadır.

Egemenlik kavramının en basit edinme biçimi ölçüdür. Ölçü anlamında, boyutların oluşturduğu çeşitlilik etkinliği sağlamaktadır. Renk anlamında, egemenlik sıcak ve soğuk renkler arasında oluşmaktadır. Harmonide soğuk renklerin üstünlüğe sahip olması sıcak renklerin az yer alması anlamına gelmektedir.

Bauhaus Tasarım Okulu'nun akademisyenlerden biri olan Itten, renk kuramı ve renk yapısı alanları ile ilgilenmiştir. Egemenlik, fiziki etkileri ile karakterize niteliklere sahip olmaktadır. Harmoni içerisinde mutlak hâkim bir rengin olması fiziksel, duyusal ve Gestalt Kuramını destekleyen etkileri vardır (Civcir, 2015).

Şekil 2.17 Egemenlik ilkesi (Anonim, 2007)

Birlik – Bütünlük (Unity)

Birlik çeşitli objelerin, mekânların veya yapıların dengeli bir bütün oluşturmak amacıyla bir araya gelmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Birlik birbirlerine zıt olan parçalar tarafından meydana getirilmesi esnasında uyum ve düzenin olması gerekmektedir. Örnek

olarak farklı amaçlara, çalışma şekillerine sahip ve birbirleri arasındaki nitelikleri farklı olan organlar bir araya gelerek insan vücudunu meydana getirmektedir. Zıt niteliklere ve işlevlere sahip organlar bile bu düzen içinde uyumlu bir şekilde çalışmaktadır (Güngör, 2005).

Denge, birliğin oluşabilmesi için önemlidir. Ancak dengenin asimetrik veya simetrik olması etkili ve önemli olmamaktadır. Birlik anlamsal olarak egemenlik, uygunluk, zıtlık ve değişkenlik araçları ile elde edilmektedir. Bu araçlar arasından değişkenlik ve egemenlik, dikkat çekici ve dinamik tasarımların ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır (Civcir, 2015). Parçaların bütünle olan ilişkisini tanımlayan birlik kavramı uygulanırken çeşitli şekil ve nesnelerin sırayla bir bütün oluşturmaya dikkat edilmelidir (Atmaca, 2014).

2.9.4. Gestalt Kuramı ve Mimarlık Eğitime Etkisi

Gestalt kuramı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra modern mimariye hâkim olan indirgemeci eğilimlere meydan okuyarak mekânsal-görsel algıyı mimariye ve kentsel tasarıma yeniden dâhil etmek amacıyla kullanılmıştır (Abd El-Fattah Hamed Ahmed, 2022). Modern mimariyle başlayan dönemde, Gestalt'ın ifade kavramlarından oluşturulan yaratıcılık ve estetik ilkeleriyle bağlantılı olan mimarlık eğitimi Gestalt kuramından etkilenmiştir. Aynı zamanda modern mimarlık başlığı altında mimarlık eğitimi kapsamındaki mimari ve kentsel tasarım kavramları da Gestalt kuramı ile etkileşim halinde olmuşlardır (Lang, 1987). Lynch'in yayınlanan "Kentin İmajı" adlı kitabı, kentsel peyzajların görsel olarak anlaşılmasını ve Gestalt ilkelerinin kentsel tasarımda uygulanmasını vurgulamıştır (Lynch, 2016). Şehirlerin ve kentsel tasarımın anlaşılmasına uygulanan Gestalt Kuramı aynı zamanda Kevin Lynch'in çalışmalarından önemli ölçüde etkilenmiştir (Qiu vd., 2018).

Mimarlık eğitimi üzerinde önemli derecede etkisi bulunan Gestalt kuramı, özellikle öğrencilerin tasarım ilkelerini anlamalarında, soyutlama yoluyla çevreyi algılama ve yaklaşımlarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Akat & Çakıroğlu, 2017). Mimarlık eğitiminin ilk yıllarında öğrencilerin yaratıcı güçlerini kullanabilecekleri ve soyut durumları akıl yürütebilecekleri bir ortamda temel tasarım ilkelerini kullanarak zihinsel, estetik ve duyuşsal yeteneklerini geliştirmeye çalıştıkları temel tasarım dersi verilmektedir. Bu derste mimari kompozisyon oluşturmak için kullanılan tasarım ilkeleri Gestalt ilkeleri yardımıyla yürütülmektedir (Uzunoglu & Uzunoglu, 2011).

Gestalt ilkelerinin mimarlık eğitimine entegre edilmesi, öğrencilerde yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirir ve onları tasarım zorluklarıyla etkili ve pratik bir şekilde başa çıkma konularında donanıma sahip olmalarına yardımcı olmaktadır. Mimarlık eğitimindeki bu yaklaşım, aynı zamanda öğrencilerin algılama, iletişim ve takım çalışması becerilerini geliştirmesinde yardımcı olmaktadır (Uzunoglu & Uzunoglu, 2011).

Bütünsel algı ve formlar arasındaki ilişkiler üzerine odaklanan Gestalt kuramı, aynı zamanda mimarlık eğitimi boyunca öğrencilere tasarım süreçlerinde estetik, bütünsel düşünce ve kullanıcı deneyimi gibi önemli kavramları anlamalarına da yardımcı olabilmektedir (Gür, 1996). Ayrıca sinir bilimi ve bilişsel bilim gibi insan algısı ve bilişi hakkında daha fazla bilgi sunan alanlarla disiplinler arası işbirliğinden yararlanabilmektedir. Öğrenciler bu disiplinlerde uzmanlarla etkileşim kurarak Gestalt kuramı ve bunun mimarlık pratiğine etkileri konusundaki algılarını derinleştirebilmektedir (Cali, 2013)

3. MATERYAL - METOT

3.1. DÜZCE KENTİ HAKKINDA BİLGİLER

3.1.1. Konum ve Coğrafi Nitelikler

Düzce kenti Karadeniz Bölgesi'nin batısı, Marmara Bölgesi'nin doğusu ve İç Anadolu Bölgesi'ne geçit alanının bir bölümünü kapsayan ve 40°- 42° kuzey enlemi ile 30°-33° doğu boylamı arasında bulunmaktadır. Sakarya kentinin doğu, Zonguldak kentinin güney batısı, Bolu kentinin kuzey - batısında bulunmaktadır (T.C. Düzce Valiliği, t.y.). Diğer kentler ile doğal sınırlara sahip olan Düzce, Karadeniz'de 22 kilometrelik kıyı şeridini kapsamaktadır. Sınırlar, batı ve güney kesimlerde dağların tepe noktaları, kuzey batısında ise Melen Çayı ve Sakarya ile oluşmuştur. Güney kesiminde bulunan dağlar, batı kesiminden doğu kesimine doğru uzanan Elmacık, Keremali, Sünnice ve Güney Bolu dağlarıdır (Düzce Belediyesi, t.y.). Kentin tamamını kapsayan yüz ölçüm 2492 km², kent merkezinin yüz ölçümü 710 km²'dir (Düzce İl Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.).

Şekil 3.1 Düzce kentinin Türkiye haritasındaki konumu (Anonim, t.y.-c)

Düzce kenti, batı - doğu kesimine uzanan, TEM otoyolu ve D-100 karayolu ulaşım hattı üzerinde bulunmaktadır. Avrupa ile Asya arasında bir geçiş güzergâhı üzerinde bulunmasından olayı kent sürekli olarak sık sık uğranılan yer durumuna gelmiştir. Kentin kuzeydoğu kesiminde Yığılca, kuzey kesiminde Akçakoca, batı kesiminde Gümüşova,

kuzey batı kesiminde Cumayeri ve Çilimli, güneydoğu kesiminde Gölyaka ilçeleri yer almaktadır (Düzce Belediyesi, t.y.).

Kentin rakımı yaklaşık olarak 160 metre kadardır. Büyük Melen ile Efteni Gölü en alçak düzeylerde 112 metreye kadar düşerken, Elmacık Dağ'ında yer alan Kardüz yaylasında en üst düzeylere 1830 metreye kadar ulaşılmaktadır (T.C. Düzce Valiliği, t.y.).

Şekil 3.2 Düzce kentinin uydu görüntüsü (Okay & İlkaracan, 2018)

Düzce kenti Karadeniz bölgesinin topografik niteliklerine sahiptir. Bu bölgede Karadeniz kıyısına paralel uzanan sıra dağların olmasından dolayı doğal limanlar oluşum gösterememiştir. Deprem bölgesinde yer alan Düzce kentinde fay hatları, tarih boyunca yeryüzü hareketlerinin gerçekleşmesi sonucu meydana gelmiştir. Kuzey Anadolu Fay hattı, Düzce ovasının güney kesiminden geçmektedir. Kentteki dağların yüksekliği doğu kesimden batı kesime ve Karadeniz kıyısına doğru azalma göstermektedir. Sahil bölgesinin arka kesimlerinde platolar ortaya çıkmaktadır. Bu bölgede bulunan dağların yüksekliği 2000 metreyi geçmemektedir. Dağların yüksekliği sahil bölgelerinden iç bölgelere doğru artması neticesinde kesimler arası sıcaklık farkları çok olmamaktadır. Dolayısıyla bu bölgelerde yağış miktarı yeterli olmaktadır (Düzce Belediyesi, t.y.).

3.1.2. Nüfus ve Sosyokültürel Yapı

Düzce kent nüfusu 31.12.2022 tarihli TÜİK verilerine göre 405.131 olarak hesaplanmıştır. Bu nüfusun yaklaşık olarak %64'ü merkez ilçede bulunmaktadır. 2021 – 2022 seneleri arasında nüfus artış hızı %1.04 olmuştur. 2022 senesi nüfus verilerine göre; Merkez ilçesi %14.2 ile en hızlı nüfus artış oranına, Yığılca ilçesi %-30.2 ile en yavaş nüfus artış oranına sahiptir. Dolayısıyla en kalabalık ilçe Merkez ilçesi, en tenha ilçe Yığılca ilçesi olmuştur. Bununla birlikte kilometrekare başına düşen insan sayısı 157'dir. Düzce kenti 2022 yılı idari yapı anlamında 8 ilçe, 2 belde, 10 belediye, 114 mahalle, 278 köyden meydana gelmektedir (Anonim, t.y.-b).

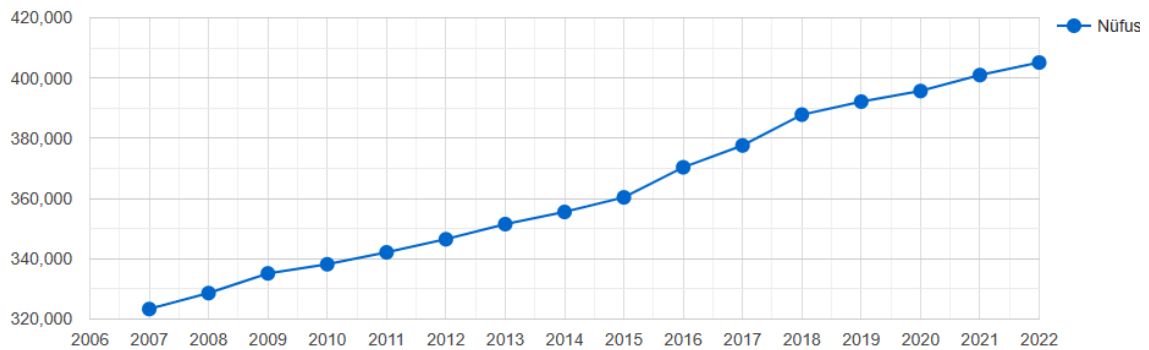
Çizelge 3.1 Kent/kent merkezi, belde/köy nüfusu ve yıllık nüfus artış hızı (Anonim, t.y.-

b)

İL	TOPLAM		İL – İLÇE MERKEZLERİ		BELDE - KÖYLER		YILLIK NÜFUS ARTIŞI	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
DÜZCE	405,131	405,131	254,827	258,484	146,149	146,647	1,34%	1,04%

Kent nüfusu İstanbul - Ankara ulaşım hattının yapılması, nüfusun artmasına ve ulaşımın önem kazanmasına neden olmuştur. Ancak 1950 senesinden sonra ağırlıklı olarak sanayi ve hizmet sektörlerinde sosyo-ekonomik gelişmeler yaşanmış ve bunun neticesinde yurt dışından göç almıştır. 1999 depreminden önce nüfusu 80 bin olan kentin dışarıya göç vermesi üzerine nüfus 60 bine kadar azalma göstermiştir. Fakat endüstriyel gelişimi ve jeopolitik konumunun önemi zamanla nüfusun artmasında büyük pay sahibi olmuştur.

Çizelge 3.2 Düzce kenti nüfus grafiği (Anonim, t.y.-a)

Milattan önce 1390 - 800 seneleri arasında tarihi Hititlere kadar uzanan kent, birçok millete ev sahipliği yapmasından dolayı tarihi açıdan oldukça zengindir. Doğu Karadeniz ile Kafkas bölgelerinden gelen göçmenlerle karışık bir kültüre sahip olan kente yerleşen

göçmenler benliklerini korumuş ve yansıtmışlardır.

3.1.3. Kentin Tarihsel ve Mekânsal Gelişimi

Düzce kentine ait veriler 16.yüzyıla kadar ulaşmaktadır. Düzce, bu süre boyunca çevrede bulunan kırsal yerleşim alanlarının, pazar yeri vasfındaki bir bölge olarak potansiyelini devam ettirmektedir. 17. yüzyılın sonlarında Evliya Çelebi ile Fransız Tavamier içinde bulundukları Düzce'yi Camii ve iki hanın olduğu, konaklama bölgesi olan bir pazaryeri olarak tanımlamıştır (Anonim, 2001). Düzce'nin o dönemde bir yerleşim yeri özelliğinde olmadığı, yalnızca bir geçiş bölgesi olduğuna rastlanmaktadır.

Düzce, 16. yüzyılın ilk zamanlarında çevrede bulunan kırsal alanların pazar yeri niteliğine sahip olmasının yanı sıra, 19. yüzyılın sonlarında tarımsal alanların kullanımına başlanması ile birlikte ciddi gelişim göstermiştir. Dolayısıyla Kafkas, Rumeli, Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu bölgelerinden ciddi göçler almıştır. Bu dönemde 36.000 nüfusa sahip Düzce kentine bağlı 139 köy, 6618 konut belirlenmiştir. 1870 yılında ilçe merkezi olan Düzce, önceleri Göynük'e ait yerleşim bölgesiydi. 19. yüzyılın sonlarından itibaren semtleri, çarşıları ve pazarlarıyla ticaret merkezi haline gelmiştir (Anonim, 2001). İlk dönemlerde geçit bölgesi niteliğine sahip Düzce gösterdiği gelişimler sayesinde bu nitelikten uzaklaşmış ve kırsal bir yerleşim alanı kimliğine bürünmüştür.

Düzce, İstanbul - Ankara ulaşım hattı boyunca sakin bir bölgede yer almaktadır. Düzce'nin hareketli bir ulaşım hattı üzerinde yer alması kentin gelişmesine ve kalkınmasında önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla, ulaşımın Akçakoca bölgesine bu bölgeden sağlanması kenti merkez nokta haline getirmiştir. Kentin coğrafi niteliklere sahip olmasına karşın, 19. yüzyılın başlarına kadar merkez, mevcut merkezin kuzeyinde yer alan, geçmişte çok eskilere dayanan ve varlığını günümüze kadar sürdüren Konuralp bölgesiydi. Konuralp, kentin tarihi merkezi olması ve ulaşım, ticaret açısından avantajlı duruma gelmesi, yerleşim bölgelerinin 1871 yılında bu bölgeye taşınması Düzce'nin kent olmasına sebep olmuştur. Düzce kent merkezi, yaklaşık 9 kilometre kuzeyinde bulunan ve ilk yerleşim merkezi olan Konuralp'in yerini alarak bu bölgede gelişim gösteren kent niteliğini arz etmektedir (Tuncel, 2016). Düzce'nin verimli bir ova üzerine kurulması, İstanbul ile Ankara'yı birbirine bağlayan önemli ulaşım hattına sahip olması, tarihsel gelişimi sürecinde etki yarattığı gözlemlenmiştir.

Düzce kentinde imar faaliyetleri Cumhuriyet döneminin ardından hareket göstermiştir. 1945 ile 1955 yılları süresince kentsel gelişimin hızlı bir şekilde kalkınması Bolu kentinin

dağıtma ve toplanma merkezi olmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, İstanbul ve Ankara ulaşım hattının değer kazanması, kentin üzerinde bulunduğu verimli ovalar ve esas ulaşım yollarının sağladığı faydalar sebebiyle 1950 senesinde ciddi nüfus artışı gerçekleşerek kente birçok işlev üstlenmiştir. Kent, 1950'li yıllara kadar önceki İstanbul - Ankara ulaşım hattı boyunca gelişmiştir. 1950 ile 1960 senelerinde esas ulaşım hattının kuzey kesime yapılması neticesinde aynı zamanda kentteki gelişimde yönünü bu bölgeye doğru gerçekleştirmiştir. 1935 senesinde 10.000'nin altında olan nüfus, 1950 senesinde 10.000'nin üzerine çıkmış ve 1985 senesinde 56.280'e ulaşmıştır (Anonim, 2001).

Düzce kentinin günümüz kent merkezinin bulunduğu Şerefiye, Kültür ve Camikebir bölgeleri kentin ilk yerleşim alanını oluşturmaktadır. Bu bölgelerin köy olarak vasıflandırılması, kentin kırsal tarafın kentsel tarafa göre daha çok hükmettiğini ifade etmektedir. 1999 yılında meydana gelen depremlerin ardından Bayındırlık Bakanlığı, kentin kuzey doğusundaki Nalbantoğlu ve Kazıkoğlu bölgelerinde depremzedeler adına temelli yapılar inşa etmeye başlamıştır (Anonim, 2001). Bu sayede kentsel gelişim kuzey doğu tarafına yönelmiş ve kentsel formlarda bu yönde bir sıçrama gerçekleştirmiştir. Kentin kültür merkezi özelliğini kazanması 2007 senesinde Düzce Üniversite'sinin kurulmasıyla gerçekleşmiştir (Tuncel, 2016).

3.1.4. Kentin İmar Durumu ve Gelişimi

İlk imar faaliyetleri 1956 senesinde planlanmış ancak sadece su şebekesi ele alınabilmektedir. 1963 senesinde İller Bankası 32 bin nüfus belirleyerek 1990 senesinde imar planı hazırlanmıştır. İmar planı birçok kez revize edilmesi sonucunda, 1985 senesinde yeni imar planına gereksinim duyulmuştur. Yeni imar planı 160 bin nüfusu kapsayarak 2005 senesinde hazırlanmıştır. 1987 senesinde tensip edilen imar planında birçok kez revize edilmesi sebebiyle 1994 senesinde yenilenme planı olarak ortaya çıkmıştır (Anonim, 2001).

1963 senesi imar planında fay hatlarının güney yönünde konut alanlarının gelişim gösterdiği kısımlarda kesişmesinden dolayı konut alanlarının ağırlıklı olarak kuzeydoğu, batı ve kuzey doğrultusunda yapılması önerilmiştir. Bölgedeki mevcut yerleşimin askıya alınarak planlanan kuzeydoğu yerleşim alanlarıyla yeni bir kent tasarlanmıştır. Kent geneline dağılmış vaziyetteki sanayi bölgelerinin birlikteliğini sağlamak için İstanbul yol hattının güney tarafında sanayi alanları tasarlanarak mevcut eski sanayi alanları, ikincil sanayi alanı olarak korunmuştur. İstanbul - Ankara ulaşım hattının hâlihazırdaki kent ile

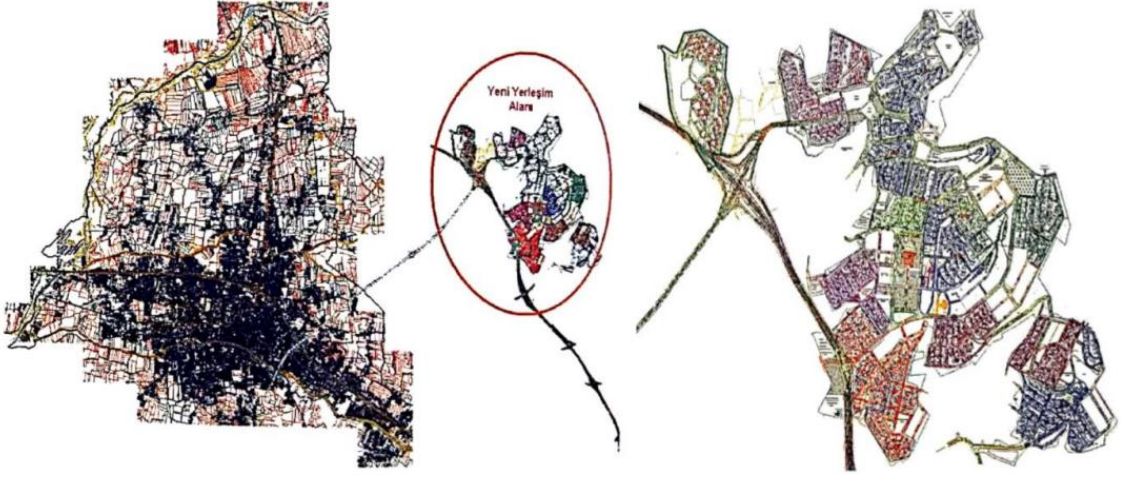
planlanan kentin aralarındaki bağlantıyı ayırt ettiği fark edilmiştir. Dolayısıyla, imar planında kuzey - doğu kesiminde bulunan gelişim alanlarının alt geçit yardımıyla kent merkezinin birbirleriyle tekrar ilişkili olması planlanmış ve gelişim bölgelerini çevreleyen çevre yolu tasarlanmıştır. 1978 senesinde başlayan imar planında revize edilmeye başlanmıştır. İmar planın revize edilmesi sonucunda %41 oranında yeni yol hatlarının açılması ya da mevcut kullanılan yolların değiştirilmesi, %16 oranında sosyal tesislerin kurulması ile ilgili değişiklikler ortaya çıkmıştır. İmar planının uygunluğunun belirtilmesi ile yapılan değişiklikler 1963 senesindeki imar planı ile karşılaştırıldığında önceki planın yeterli uygulanamadığı, kentin gelişimine katkı veremediği anlaşılmıştır. Kuzeydoğu bölgesinde planlanan gelişim alanları, esas ulaşım hatları, çevre yolları, yeşil alanlar ve resmi kurum alanları genel anlamda gerçekleştirilememiştir. İstanbul - Ankara ulaşım hattı boyunca turistik tesis alanları gelişigüzel yerleşmiştir. Kentin güney kesiminde yer bilimsel bakımından gelişmenin önüne geçilmiş ve mevcut yerleşim alanları askıya alınmış, ancak bu bölgede verilen engellere ve planlama kararlarına karşın hızlı bir gelişme sağlanmıştır (Anonim, 2001). Bu durum 1963 senesinde yapılan imar planının tam olarak uygulanamadığını göstermektedir.

Hâlihazırdaki imar planı, diğer imar planlarında meydana gelen sürekli düzenlemelerin ardından son halini almaktadır (Anonim, 2001). 1963 - 1966 seneleri arasında kentteki gelişmenin, imar planlarında ön görülen kuzeydoğu kesiminde değil, İstanbul - Ankara ulaşım hattının güney kesiminde meydana gelmiştir [151]. 1999 senesine kadar Düzce kentinde 1963, 1985 ve 1994 senelerinde üç defa imar planları hazırlanmıştır. Ancak, imar çalışmalarının planlandığı gibi uygulanmaması, çok kez değişiklikler yapılması sonucunda kullanışsız duruma gelmesi, kentsel gelişimin plansız olarak ilerleme kaydetmesine sebep olmuştur.

1999 senesinde meydana gelen 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerin ardından ciddi hasarların oluşması konut gereksinimini beraberinde getirmiştir (Anonim, 2001). TÜBİTAK'ın hazırlamış olduğu bir raporda, 1963 senesinde hazırlanan imar planında ön görüldüğü gibi kent dokusunun kuzeydoğu bölgelerinde yapılaşmaya elverişli olacağı bildirilmiştir. Kentteki yeni yerleşim bölgeleri hazırlanan rapor çerçevesinde, şehir merkezine 6 kilometre mesafe uzaklıkta 3290 dönüm alanda 10.500 yapı ile yeni bir kalıcı yerleşim alanı kurulmuştur.

2000 - 2002 seneleri arasında tamamlanan ve 2002 senesinde mülkiyet sahiplerine teslim edilen konutların yanında alışveriş merkezi, park ve yeşil alanlar planlanmıştır.

Depremelerin ardından depremten etkilenen vatandaşların konut gereksinimlerini merkeze yakın bölgelerde barınma isteği, şehir merkezi etrafında kaçak yapılaşmaya yol açmıştır. Dolayısıyla, kaçak yapılaşmayı engellemek amacıyla belediye bazı alanları mücavir alan sınırlarına dâhil etmiştir. Bu durum, Düzce ovası çevresindeki yeşil bölgelerin, tarım alanlarının tahribatına neden olması, kentin kırsal kimliğinin kaybetmesine sebep olmuştur.

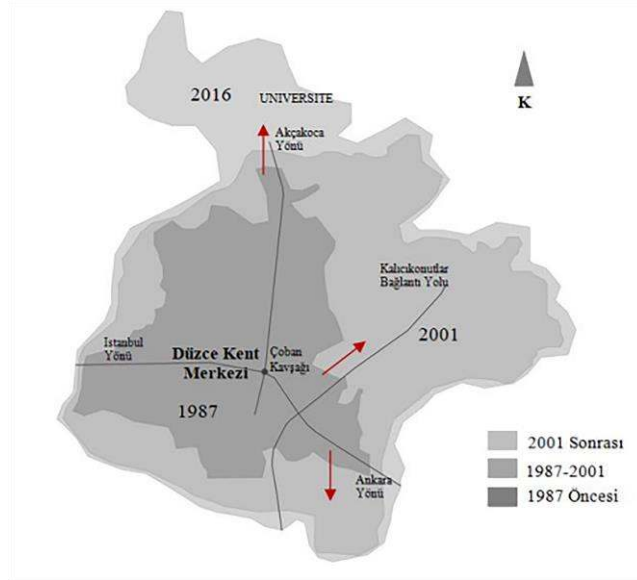

Şekil 3.3 Düzce şehrinin yeni yerleşim haritası ve şehir ile bağlantısı (Çakar vd., 2009)

1999 senesinde meydana gelen depremlerin neticesinde, vatandaşların tepkisi şehir dışına çıkması ve kentteki nüfusun azalmasına karşın devletin isteklendirmesiyle sanayinin kente gelmesi kent nüfusunda hızlı bir artışa neden olmuştur. Bu durum, konut gereksinimini tekrar gündeme getirmiştir. Depremlerin ardından kent sınırları içerisinde barınma gereksinimi ve afet bölgelerinin eksikliği nedeniyle mera ve orman alanlarında konut inşa edilmeye başlanmış, yeni kentsel yapılaşma ilerlemeleri kaydedilmiştir. Depremi ardından kent merkezinin hızlı bir gelişme göstermesinde, konut sayısının yenilenmesi ve kentin ekonomisini canlandırmak amacıyla yapılan teşvikler etkili olmuştur. Sonuç olarak, kırsal ve kentsel yerleşimler birbirlerine yakın konuma gelmiştir. Kent merkezindeki boşlukların depremin ardından yeni yerleşim bölgeleri ile hızlı bir şekilde yapılaşması kent merkezini yenilemiştir. Kentin hâlihazırdaki imar planında yapılan değişiklikler sonucunda 2020 senesi için 170 bin nüfus belirlenerek, 2001 senesinde onaylanmıştır (Anonim, 2002).

2001 senesi imar planında, kentsel gelişimin sürdürülebilmesi ve hâlihazırdaki yapılaşma düzeninde gelişmeyi sağlayacak yeni yerleşim bölgelerin tasarlanması esas yaklaşım olmuştur. Kent merkezinin hâlihazır şeklinde korunması, kentsel gelişiminin

tasarlanmasında belirleyici olan kent imajının ticaret odaklı merkez özelliğinde olması ve bu özelliğin kaybolmaması gerektiği öngörülmüştür (Çakar vd., 2009).

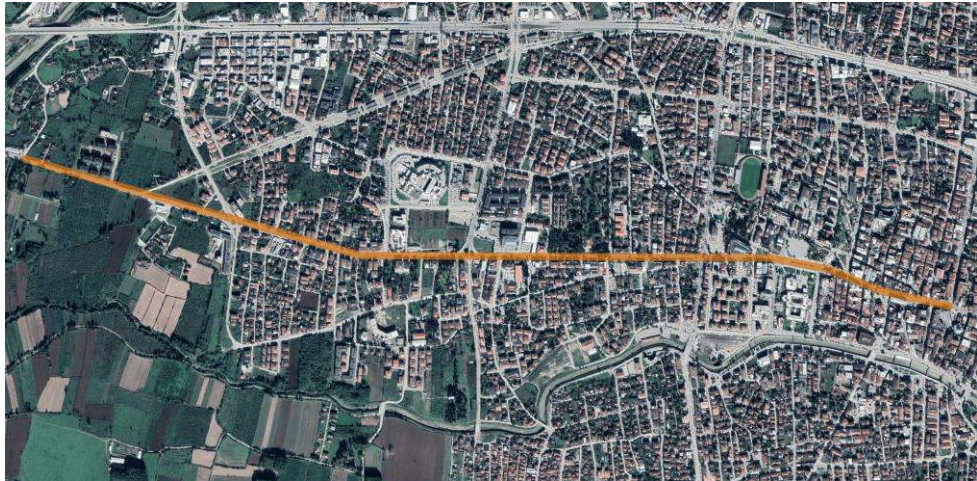

Şekil 3.4 Düzce şehrinin mekânsal ve kentsel gelişim süreci (Özkaraca & Arslan, 2019)

3.2. MATERYAL

3.2.1. Çalışma Alanı: İstanbul Caddesi

Çalışma alanı olarak belirlenen İstanbul Caddesi, Düzce'nin il merkezinde bulunan, Kaya (2015)'ya göre en yoğun kullanıma ve potansiyele sahip bölgedir (Kaya, 2015). Bünyesinde birçok kamu yapılarını, işyerlerini, sosyal donatım alanlarını, kent meydanlarını ve rekreasyon alanlarını içinde barındıran İstanbul Caddesi'nin uzunluğu yaklaşık olarak 3.8 kilometredir.

Şekil 3.5 İstanbul Caddesi uydu görüntüsü (Google Earth'den oluşturulmuştur).

Çalışma alanında bulunan yapılar genellikle konut, ticari, resmi kurum yapılarından meydana gelmektedir. Bölgeye ulaşımın rahat bir şekilde sağlanması, ticari ve diğer etkinliklerin yoğun olması, kullanıcıların ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılayabilmesi, Düzce kentinde alternatif bir diğer mekânın olmaması İstanbul Caddesi'ni merkezi ve popüler bir yer haline getirmiştir.

Çalışma, İstanbul Caddesi'nde bulunan 12 yapı cephesi üzerinden yapılmıştır. Seçilen yapılar literatür taraması ile fotoğraflama süreci ardından cephelerinde reklam ve tabela yoğunluğu gibi görsel algıyı olumsuz yönde etkilememe, kullanım amacına, kat sayısına ve genellikle deprem sonrası inşa edilme gibi kriterler kapsamında belirlenmiştir. Belirlenen yapılar zemin + 2, zemin + 3, zemin + 4 katlı olmakla birlikte, genellikle zemin katları ticari olarak kullanılmaktadır.

Seçim aşamasından önce, belirli birkaç cadde örneği incelenmiştir fakat çalışmayı sınırlandırmak amacıyla caddeler arasında yüksek potansiyele sahip olan İstanbul Caddesi'ndeki yapı cepheleri seçilmiştir. İstanbul Caddesi uzun bir cadde olmasından dolayı bünyesinde beş farklı mahalleyi kapsamaktadır. Bunlar Mergiş, Aziziye, Kiremitocağı, Camiikebir ve Kültür mahalleleridir. Yapıların seçimi sırasında yapılaşmanın en az olduğu Mergiş mahallesinden bir yapı, yüz ölçümünün en büyük olduğu Aziziye mahallesinden dört yapı, Camiikebir mahallesinden bir yapı ve geriye kalan tüm yapılar Kiremitocağı mahallesinden seçilmiştir. Kültür mahallesinden yapı seçilmemesinin sebebi kriterlere uygun yapıların olmaması, cadde boyunca açık alanların bulunması ve yapılaşmanın az olmasından dolayıdır.

Çizelge 3.3 İstanbul Caddesi yapı tanıtım anteti

YAPI GÖRSELLERİ	MAHALLE	ADA PARSEL	KULLANIM AMACI	KAT SAYISI
	MERĞİÇ	3128 - 1	KONUT	ZEMİN + 4
	AZİZİYE	312 - 19	KONUT + TİCARİ	ZEMİN + 3
	AZİZİYE	0 - 2362	KONUT + TİCARİ	ZEMİN + 3

Çizelge 3.3 (devam) İstanbul Caddesi yapı tanıtım anteti

	AZİZİYE	2555 - 9	TİCARİ	ZEMİN + 3
	AZİZİYE	888 - 13	TİCARİ	ZEMİN + 3
	AZİZİYE	175 - 35	TİCARİ	ZEMİN + 2
	CAMİİKEBİR	234- 12	TİCARİ	ZEMİN + 2
	KİREMİTOCAĞI	175 - 11	TİCARİ	ZEMİN + 3
	KİREMİTOCAĞI	176 - 28	TİCARİ	ZEMİN + 2
	KİREMİTOCAĞI	175 - 9	KONUT + TİCARİ	ZEMİN + 3
	KİREMİTOCAĞI	175 - 8	TİCARİ	ZEMİN + 2
	KİREMİTOCAĞI	175 – 8/9	-	ZEMİN + 2

Şekil 3.6 Seçilen yapıların İstanbul Caddesi’ndeki konumları

Seçilen tüm yapıların Gestalt algı prensipleri kapsamındaki ilişkisini belirtmek amacıyla değerlendirmeleri yapılmıştır (Çizelge 3.4).

Çizelge 3.4 Yapıların Gestalt algı prensipleri kapsamında değerlendirilmesi

Yapılar	Yapıların Gestalt İlkeleri Kapsamında Değerlendirilmesi	
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Süreklilik	Kat silmeleri ve bölmeleri sürekliliği sağlamıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Cephe boyası yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
	Simetri	Yapı simetrik görünüme sahiptir.
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Cephe boyası yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Cephe boyası yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
	Simetri	Yapı simetrik görünüme sahiptir.

Çizelge 3.4 (devamı) Yapıların Gestalt algı prensipleri kapsamında değerlendirilmesi

	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Süreklilik	Kat silmeleri ve bölmeleri sürekliliği sağlamıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Cephe boyası yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Süreklilik	Kat silmeleri ve bölmeleri sürekliliği sağlamıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Cephe materyali yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Süreklilik	Çatı bölmesi sürekliliği sağlamıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Cephe materyali yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Süreklilik	Kat silmesi cephe boyunca sürekliliği sağlamıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Cam materyali yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Süreklilik	Kat silmeleri ve bölmeleri sürekliliği sağlamıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Pencereler yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Cephe materyali genelde tekrar görünüme sahiptir.
	Egemenlik	Cephe materyali yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.

Çizelge 3.4 (devamı) Yapıların Gestalt algı prensipleri kapsamında değerlendirilmesi

	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Cephe boyası yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Giydirme cephe tekrar görünümüne sahiptir.
	Egemenlik	Giydirme cephe yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.

3.3. METOT

Bu çalışma, Düzce ilinde bulunan İstanbul Caddesi'nde yer alan yapı cepheleri üzerinden yapılmıştır. İlk aşamada, gerekli alan çalışmalarının yapılabilmesi için Düzce ilinde yer alan ana arter halindeki caddeleri incelenmiş, söz konusu caddelerde yerleşim potansiyelinin kalabalık ve yoğun olduğu bölgeler tespit edilmiş, yapılan incelemeler ve görüşmeler neticesinde İstanbul Cadde'si çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Seçilen yapılar literatür taraması ile fotoğraflama süreci ardından belirlenmiştir. Seçim aşamasından önce, belirli birkaç cadde örneği incelenmiştir fakat çalışmayı sınırlandırmak amacıyla caddeler arasında yüksek potansiyele sahip olan İstanbul Caddesi'ndeki yapı cepheleri seçilmiştir. Bu bağlamda, İstanbul Cadde'sinde bulunan 12 yapının cepheleri incelenmiştir. Çalışma akışı;

- Ofis çalışmaları,
- Alan çalışmaları,
- Anket formlarının hazırlanması ve uygulanması,
- SPSS yazılımı ile yapılan analiz çalışmaları,
- Analiz sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi olmak üzere beş adımda gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.7 Çalışma akış şeması

Çalışmada ilk olarak literatür araştırması, kavramsal çerçevenin oluşturulması ve anket formlarının hazırlanmasına ilişkin ofis çalışmaları yapılmıştır. Sonrasında, anket formunda kullanılacak yapı cephelerinin fotoğraflama işlemlerine başlanmıştır. Bu aşamada İstanbul Caddesi'nde, 18 - 140 mm odak uzaklığına ve f/3.5-5.6G diyafram açıklığına sahip tek lensli Dijital Tek Yansımali Kamera (DSLR) aracılığıyla, 300 dpi, 12 megapiksel çözünürlüğe sahip 386 fotoğraf, 8 - 9 Nisan tarihlerinde 09:00 ile 17:30 saatleri arasında hava durumunun güneşli ve açık olduğu zaman aralıklarında çekilmiştir. Anket uygulamaları sırasında hazırlanacak olan anket soruları, yapı cephelerine ait fotoğraflar ile birlikte kullanıcıların görsel algılarını ve Gestalt algı kuramının şekil – zemin, süreklilik, yakınlık, benzerlik, tamamlama, tekrar, ölçek - oran, egemenlik ve simetri ilkelerini sorgulayacak biçimde hazırlanmıştır. Ayrıca yapı cephelerinin seçimi sırasında, bireylerin bütünsel algısını incelemek amacıyla birbirleri arasında mevcut görünümde bitişik nizama sahip iki yapıyı hem ayrık hem de bitişik nizam olarak anket uygulamasına dâhil edilmiştir.

Çalışmada 12 farklı yapı cephesinin değerlendirmesi için yapılan araştırmaya 100 farklı bireyden dijital anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Olasılıklı olmayan örnekleme yöntemleri kullanılmış olan çalışmada yapılan değerlendirmelerde Kruskal Wallis testi kapsamında güç analizi yapılarak çalışmanın gücünün %85 düzeyinde ve etki büyüklüğünün ise 0,32 olduğu görülmüştür. Bu düzeyin çalışma için oldukça yeterli olduğu görülmüştür (Çapık, 2014). Güç analizi, bilimsel çalışmalara dahil edilen örneklemden elde edilen sonuçların tüm popülasyon için uygunluğunu kontrol etmek için kullanılan yöntemdir. Bu kontrol güç analizi testi ile sağlanmaktadır. Analiz sonucu çalışmalarda gücün düşük olması yanlış yorumlamalara yol açmaktadır (Kahraman Kılbaş & Cevahir, 2023).

Anket uygulaması, başta Düzce Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakülte 'sinde eğitimini sürdüren ve aynı zamanda kullanıcı kategorisinde yer alan mimarlık öğrencilerine, mimar ve diğer meslek gruplarına sahip kullanıcılara uygulanmıştır. Anket uygulamasının mimarlık öğrencileri, mimar ve diğer meslek grupları olarak üç kategoride uygulanmasının nedeni, tasarım eğitime sahip ve sahip olmayan kullanıcıların görsel algılarındaki farklılığı belirlemektir. Bireylerin katılım gösterdiği anket uygulamasının neticesinde, istatistiğe dayalı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) yazılımı kullanılmıştır. İstanbul Cadde'sinde bulunan yapı cephelerinin, istatistiksel analizler dâhilinde algısal farklılıkları test edilmiştir.

Anket formu için uygun görülen yapı cepheleri, kullanıcıların görsel anlamda yapıların kendilerinde yarattığı etkiyi, belirlenen sıfat çiftleri dâhilinde puanlamaları ve değerlendirmeleri istenmiştir. Buna bağlı olarak, yapı cephelerinin hangi özellikleri kullanıcılarda nasıl ve ne gibi ölçüde bir etki yarattığı tespit edilmiştir. Çalışmanın amacı kapsamında tasarım eğitime sahip olan ve olmayan kullanıcılar arasında anlamlı farklılık gösteren yapı cepheleri Gestalt algı kuramı ilkeleri çerçevesinde incelenmiştir. Elde edilen veriler, sıfat çiftleri kapsamında yorumlanmış ve ortaya çıkan bulgular literatür ile ilişkilendirilmiş olup sonrasında sonuç – öneri bölümü oluşturulmuştur.

Anket uygulamasının ardından ölçümün dağılımında etkili olan ifadeler arasında tutarlılık olup olmadığını belirlemek amacıyla güvenilirlik ve geçerlilik testleri yapılmıştır. Likert tipi ölçeklerde verilen cevapların tutarlılığının belirlenmesi için ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik analizlerinin yapılması gerekmektedir. Güvenilir analizi için Crombach's Alpha testi yapılırken test değeri 0,70 üzerinde olan sonuçlarda ölçeğin güvenilir olduğu ifade edilmektedir. Yapısal geçerlilik için yapılan faktör analizinde ise ölçeğin sorularının hangi gruplar altında birleştiği, hangi soruların hangi boyutları oluşturduğu belirlenmektedir (Yaşlıoğlu, 2017).

İstatistiksel veri analizlerinde veriye uygun analiz yönteminin yapılması gerekmektedir. Normal dağılan ve dağılmayan testler olarak iki farklı test grubu bulunmaktadır. Normal dağılıma uygun testler için bazı varsayımların sağlanması gerekmektedir. Bu varsayımların tamamen veya kısmen sağlandığı durumlarda birtakım testler kullanılabilir. Bu testlerden birincisi ise normallik testi olan Kolmogorov-Smirnov testi bu sebepten dolayı kullanılmaktadır. Test sonucunda $p > 0,05$ ise normal dağılıma uygun testler (t testi - Anova vb.) kullanılabilir. Ayrıca sapan değerlerin olmaması, alt grup sayılarının 30 ve üzerinde olması, genel örneklem sayısının yüksek sayılarda olması gereken diğer varsayımlardır (Şahin & Bekir, 2016).

Normal dağılımın olmadığı veriler için iki farklı (bağımsız) grubun ölçümlerinin farklı olup olmadığı test eden ve p değerinin 0,05 düzeyinden düşük olması sonucu anlamlı farklılığı gösteren Mann Whitney U testi analizi testi analizi uygulanmıştır. Test sonucunda $p>0,05$ durumu var ise anlamlı farklılığın olmadığı ifade edilmektedir (McKnight & Najab, 2010)

Normal dağılımın olmadığı veriler için üç farklı (bağımsız) grubun ölçümlerinin farklı olup olmadığını test eden ve p değerinin 0,05 düzeyinden düşük olması sonucu anlamlı farklılığı gösteren Kruskal Wallis testi analizi testi uygulanmıştır. Eğer farklılık tespit edilirse farkın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacı ile Mann Whitney U testi uygulanarak farklılık belirlenmektedir. Test sonucunda $p>0,05$ durumu var ise anlamlı farklılığın olmadığı ifade edilmektedir (Ostertagova & Ostertag, 2014).

Analiz sonucu ortaya çıkan sonuçlar arasında bağlantı olup olmadığını belirlemek için korelasyon analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizi katsayısı r: korelasyon katsayısı $-1<r<1$ arasında değer alır r – işaretli ise ilişki negatif olur $r= 0,40-0,60$ arasında orta düzeyde güçlü, $0,60-0,80$ arası güçlü, $0,80$ üzeri çok güçlü ilişkiyi göstermektedir (İmamoğlu vd., 2004).

Verilerin analizi konusunda; tanımlayıcı istatistikler frekans, yüzde, ortalama, standart sapma değerleri ile sunulmuştur. Araştırmada ölçek puanlarının dağılımlarının belirlenmesi için Kolmogorov simirnov testi uygulanmış ve ölçek puanlarının normal dağılıma uygun olmadığı görülmüştür ($p<0,05$). Ayrıca veri sayısının yüksek olmaması, puanlarda sapan değerlerin görülmesi ve alt grup sayılarının 30 ve üzerinde altında sonucunda normallik varsayımının sağlanmadığı görülmüştür. Çalışma cinsiyete göre değerlendirme puanlarının incelenmesi için Mann Whitney U testi analizi uygulanmıştır. Çalışma gruplarının iki alt grup ve dağılımın normallik göstermemesi nedeni ile bu test seçilmiştir. Benzer şekilde değerlendirme puanlarının yaş, eğitim, meslek, gelir düzeyine değişkenlerine göre incelenmesinde Kruskal Wallis testi analizi uygulanmıştır. Değişkenlerin en az üç evre gruptan oluşmasının yanı sıra dağılımın normal olmaması nedeni ile bu test seçilmiştir. Ayrıca 12 farklı yapının genel değerlendirme düzeylerinin belirlenmesinde Friedman testi yapılmıştır. Farklı olan yapıların tespiti için Wilcoxon testi uygulanmıştır. Yapılara göre değerlendirme puanları arasında ölçek puanları arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacı ile Spearman korelasyon analizleri uygulanmıştır. Değerlendirme ölçek puanlarının nominal değişkenler olması ve ayrıca normal dağılım göstermesi nedeni ile bu testler seçilmiştir.

İki veya daha fazla bağımlı veya bağımsız gruplarda çok değişkenli normal dağılımlara dayalı hipotezleri test etmek amacıyla MANOVA testi, bireylerin bütünsel algı farklılıklarını belirlemek adına kullanılmıştır.

Çalışmada 0,05'den küçük p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Analizler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 25.00 paket programı ile yapılmıştır.

4. BULGULAR – TARTIŞMA

Bu bölümde, anket uygulaması sonucunda elde edilen verilerin istatistiksel analiz sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Anket uygulamasına katılım gösteren bireylerin demografik nitelikleri belirlenerek, yapı cephelerine ait tercihlerine ve tutumlarına dair analizlere yer verilmiştir. Analiz sonucu ortaya çıkan bulguların yorumlanmasının ardından, çalışmanın literatürdeki yeri ve önemi ifade edilmeye çalışılmıştır.

4.1. DEMOGRAFİK BİLGİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmada ele alınan demografik özellikler cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve meslek gruplarıdır. Bu özellikler haricinde, anket uygulamasında katılımcıların gelir düzeylerini tayin etmek amacıyla sorulan sorulara verilen yanıtlar bu başlık altında yorumlanmıştır.

İstanbul Caddesi’ndeki yapı cepheleri anket uygulamasına katılım gösteren 100 katılımcı bireylerin demografik bilgileri değerlendirildiğinde;

- Katılımcıların %42’nin erkek ve %58’nin kadın olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların %33’nün 18-23 yaş, %50’nin 24-42 yaş ve %17’nin 43 yaş ve üzerinde olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların eğitim düzeyleri %14 ile lise, %70 ile lisans, %16 ile lisansüstü düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcılar %18 ile mimar, %34 ile mimarlık öğrencisi ve %48 ile diğer meslek gruplarından olduğu görülmüştür.
- Katılımcılar %14 ile 8500 TL altında, %21 ile 8501-16,000 TL arası ve %34 ile 16,001 TL ve üzerinde gelire sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların %31’nin düzenli geliri olmadığı da görülmüştür.

Çizelge 4.1 Katılımcıların genel özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Erkek	42	42,0%

Çizelge 4.1 (devam) Katılımcıların genel özellikleri

	Kadın	58	58,0%
Yaş	18-23	33	33,0%
	24-42	50	50,0%
	43 ve üzeri	17	17,0%
Eğitim	Lise	14	14,0%
	Lisans	70	70,0%
	Lisansüstü	16	16,0%
Meslek	Mimar	18	18,0%
	Mimarlık öğrencisi	34	34,0%
	Diğer meslekler	48	48,0%
Gelir düzeyi	Geliri yok	31	31,0%
	1-8500 ₺	14	14,0%
	8501-16,000 ₺	21	21,0%
	16,001 ₺ üzeri	34	34,0%

4.2. KATILIMCILARIN YAPTIKLARI DEĞERLENDİRMELERİNİN TUTARLILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Çizelge 4.2 Yapıların tutarlılık düzeyleri

Genel Değerlendirme	X±s.s.	Min-Max	Güvenilirlik	Açıklanan varyans %
Yapı 01	3,67±0,93	1-7	0,75	%41
Yapı 02	4,16±1,04	1-7	0,76	%43
Yapı 03	3,80±1,06	1-7	0,82	%46
Yapı 04	4,01±1,02	1-7	0,81	%45
Yapı 05	4,52±1,09	1-7	0,80	%43
Yapı 06	3,71±1,12	1-7	0,84	%48
Yapı 07	4,21±1,08	1-7	0,82	%46

Çizelge 4.2 (devam) Yapıların tutarlılık düzeyleri

Yapı 08	4,02±1,07	1-7	0,81	%45
Yapı 09	3,85±1,06	1-7	0,83	%47
Yapı 10	4,06±1,01	1-7	0,81	%45
Yapı 11	3,94±1,02	1-7	0,84	%49
Yapı 12	4,70±1,10	1-7	0,80	%43

Katılımcıların yapı 1 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,75 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %41 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40). Yapı 1 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 2 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,76 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %43 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40). Yapı 2 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 3 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,82 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %46 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40). Yapı 3 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 4 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,81 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %45 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40). Yapı 4 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 5 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,80 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %43 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40). Yapı 5 için yapılan

değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 6 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,84 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %48 düzeyinde olduğu görülmüştür ($>40\%$). Yapı 6 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 7 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,82 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %46 düzeyinde olduğu görülmüştür ($>40\%$). Yapı 7 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 8 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,81 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %45 düzeyinde olduğu görülmüştür ($>40\%$). Yapı 8 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 9 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,83 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %47 düzeyinde olduğu görülmüştür ($>40\%$). Yapı 9 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 10 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,81 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %45 düzeyinde olduğu görülmüştür ($>40\%$). Yapı 10 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 11 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,84 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %49 düzeyinde olduğu görülmüştür ($>40\%$). Yapı 11 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

Katılımcıların yapı 12 için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik

düzeyinin 0,80 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan genel değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %43 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40). Yapı 12 için yapılan değerlendirmelerin güvenilir ve tutarlı olduğu ifade edilebilir.

4.3. ANLAMSAL FARKLILAŞMA ÖLÇEĞİNDE ELDE EDİLEN VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmada kullanılan anlamsal farklılaşma ölçeğini meydana getiren sıfat ikilileri “*durağan-dinamik, sade-karmaşık, orantılı-orantısız, sıradan-etkileyici, güzel-çirkin, sıcak-soğuk, yumuşak-sert, güçlü-zayıf*” olarak belirlenmiştir. Bu sayede, kullanıcıların yapı cephelerini tercih etmesi sırasındaki görsel algı düzeyi tespit edilmiştir.

4.3.1. Sıfat İkililerinin Güvenilirliği

Çalışmada kullanılan anlamsal farklılaşma ölçeğinde sekiz farklı sıfat ikilisi bulunmaktadır. İstanbul Cadde’sindeki katılımcıların 12 yapı cephesini sekiz sıfat ikilisi dâhilinde yedi dereceli ölçekte değerlendirmiştir. Anlamsal farklılaşma ölçeğini oluşturan sıfat ikililerinin güvenilirliğini ölçmek amacıyla güvenilirlik kat sayıları elde edilmiştir.

Çizelge 4.3 Sıfat ikilileri güvenilirlik kat sayıları

Sıfat çiftleri	Güvenilirlik	Açıklanan varyans %
Durağan - Dinamik	0,79	44%
Sade - Karmaşık	0,82	45%
Orantılı - Orantısız	0,83	46%
Sıradan - Etkileyici	0,84	47%
Güzel - Çirkin	0,84	47%
Sıcak - Soğuk	0,82	45%
Yumuşak - Sert	0,84	47%
Güçlü - Zayıf	0,85	47%

* Güvenilirlik Analizi

Katılımcıların “Durağan – Dinamik” sıfat ikilisi için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,75 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan “Durağan – Dinamik” değerlendirme

düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %44 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40).

Katılımcıların “Sade – Karmaşık” sıfat ikilisi için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,82 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan “Sade – Karmaşık” değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %45 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40).

Katılımcıların “Orantılı – Orantısız” sıfat ikilisi için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,83 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan “Orantılı – Orantısız” değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %46 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40).

Katılımcıların “Sıradan – Etkileyici” sıfat ikilisi için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,84 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan “Sıradan – Etkileyici” değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %47 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40).

Katılımcıların “Güzel – Çirkin” için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,84 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan “Güzel – Çirkin” değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %47 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40).

Katılımcıların “Sıcak – Soğuk” için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,82 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan “Sıcak – Soğuk” değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %45 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40).

Katılımcıların “Yumuşak – Sert” için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,84 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan “Yumuşak – Sert” değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %47 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40).

Katılımcıların “Güçlü – Zayıf” için yaptıkları değerlendirmeler incelendiğinde güvenilirlik düzeyinin 0,85 seviyesinde ve güvenilir olduğu görülmüştür. Tüm değerlendirme alt başlıkları için hesaplanan “Güçlü – Zayıf” değerlendirme düzeyinin tek bir boyuttan ve açıklanan varyans oranının %47 düzeyinde olduğu görülmüştür (>%40).

4.3.2. Sıfat İkililerine Bağlı Açıklayıcı İstatistikler

İstanbul Caddesi’nde her bir sıfat ikilisine bağlı açıklayıcı istatistikler, standart sapma ve ortalama değerleri ile birlikte aşağıda gösterilmiştir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4 Sıfat ikililerine bağlı açıklayıcı istatistikler

	Durağan - Dinamik	Sade - Karmaşık	Orantılı - Orantısız	Sıradan - Etkileyici	Güzel - Çirkin	Sıcak - Soğuk	Yumuşak - Sert	Güçlü - Zayıf
	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.
Yapı1	3,78+1,52	3,38+1,39	3,30+1,72	3,29+1,65	3,75+1,59	3,88+1,43	4,19+1,51	3,75+1,51
Yapı2	4,44+1,53	4,05+1,69	4,20+1,67	3,66+1,74	4,28+1,85	4,75+1,64	3,52+1,64	3,27+1,58
Yapı3	4,15+1,38	4,06+1,61	4,86+1,39	3,26+1,58	3,69+1,51	3,85+1,61	3,38+1,63	4,46+1,73
Yapı4	3,26+1,65	3,07+1,63	4,18+1,64	3,66+1,63	3,98+1,65	4,2+1,44	3,71+1,7	3,74+0,99
Yapı5	5,20+1,65	5,10+1,56	5,10+1,74	4,39+1,76	4,40+1,77	4,44+1,62	4,27+1,68	4,63+1,69
Yapı6	5,12+1,63	4,63+1,56	4,17+1,71	4,82+1,55	3,11+1,67	4,00+1,66	4,39+1,59	3,41+1,7
Yapı7	3,45+1,83	3,49+1,90	3,48+1,70	3,82+1,69	4,26+1,77	4,92+1,73	4,9+1,59	3,83+1,62
Yapı8	3,71+1,96	3,02+1,82	3,83+1,79	3,83+1,71	3,97+1,62	4,27+1,61	4,33+1,6	3,87+1,52
Yapı9	3,09+1,73	3,65+1,82	4,30+1,55	3,02+1,75	4,83+1,58	4,40+1,59	4,49+1,47	4,66+1,52
Yapı10	3,09+1,73	3,65+1,82	4,30+1,55	3,02+1,75	4,83+1,58	4,40+1,59	4,49+1,47	4,66+1,52
Yapı11	3,92+1,83	3,26+1,53	3,41+1,59	4,04+1,68	3,78+1,61	4,57+1,48	4,77+1,44	3,74+1,57
Yapı12	5,09+1,76	5,15+1,76	5,35+1,74	3,17+1,71	5,20+1,59	4,98+1,60	4,88+1,53	5,00+1,59
p	0,01*	0,01*	0,01*	0,01	0,01*	0,01*	0,01*	0,01*

*Anlamlı farklılık

En dinamik yapılar sırasıyla **Yapı 5** (X:5,20), **Yapı 6** (X:5,12), **Yapı 12** (X:5,09), en durağan yapılar sırasıyla **Yapı 10** (X:3,09), **Yapı 9** (X:3,09), **Yapı 4** (X:3,26)’tür. En sade yapılar sırasıyla, **Yapı 8** (X:3,02), **Yapı 4** (X:3,07), **Yapı 11** (X:3,26), en karmaşık yapılar sırasıyla **Yapı 12** (X:5,15), **Yapı 5** (X:5,10), **Yapı 6** (X:4,63)’tür.

En orantılı yapılar sırasıyla **Yapı 1** (X:3,30), **Yapı 11** (X:3,41), **Yapı 7** (X:3,48), en orantısız yapılar sırasıyla **Yapı 12** (X:5,35), **Yapı 5** (X:5,10), **Yapı 3** (X:4,86)’tür. En sıradan yapılar sırasıyla **Yapı 9** (X:3,02), **Yapı 10** (X:3,02), **Yapı 12** (X:3,17)’dir. En etkileyici yapılar sırasıyla **Yapı 6** (X:4,82), **Yapı 5** (X:4,39), **Yapı 11** (X:4,04)’dir.

En güzel yapılar sırasıyla, **Yapı 6** (X:3,11), **Yapı 3** (X:3,69), **Yapı 1** (X:3,75), en çirkin yapılar sırasıyla **Yapı 12** (X:5,20), **Yapı 10** (X:4,83), **Yapı 9** (X:4,83)’dur. En sıcak yapılar sırasıyla **Yapı 3** (X:3,85), **Yapı 1** (X:3,88), **Yapı 6** (X:4,00)’dur. En soğuk yapılar

sırasıyla **Yapı 12** (X:4,98), **Yapı 7** (X:4,92), **Yapı 2** (X:4,75)'dir.

En yumuşak yapılar sırasıyla **Yapı 3** (X:3,38), **Yapı 2** (X:3,52), **Yapı 4** (X:3,71)'tür. En sert yapılar sırasıyla **Yapı 7** (X:4,90), **Yapı 12** (X:4,88), **Yapı 11** (X:4,77)'dir. En güçlü yapılar sırasıyla **Yapı 1** (X:3,27), **Yapı 6** (X:3,41), **Yapı 4** (X:3,74)'dür. En zayıf yapılar ise sırasıyla **Yapı 12** (X:5,00), **Yapı 10** (X:4,66), **Yapı 9** (X:4,66)'dur (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5 Sıfat ikililerine bağlı yapıların anteti

	Yapı 5 (X:5,20)	Yapı 6 (X:5,12),	Yapı 12 (X:5,09)
En Dinamik Yapılar			
	Yapı 10 (X:3,09)	Yapı 9 (X:3,09)	Yapı 4 (X:3,26)
En Durağan Yapılar			
	Yapı 8 (X:3,02)	Yapı 4 (X:3,07)	Yapı 11 (X:3,26)
En Sade Yapılar			
	Yapı 12 (X:5,15)	Yapı 5 (X:5,10)	Yapı 6 (X:4,63)
En Karmaşık Yapılar			
	Yapı 1 (X:3,30)	Yapı 11 (X:3,41)	Yapı 7 (X:3,48)
En Orantılı Yapılar			
	Yapı 12 (X:5,35)	Yapı 5 (X:5,10)	Yapı 3 (X:4,86)
En Orantısız Yapılar			
	Yapı 9 (X:3,02)	Yapı 10 (X:3,02)	Yapı 12 (X:3,17)
En Sıradan Yapılar			

Çizelge 4.5 (devam) Sıfat ikililerine bağlı yapıların anteti

	Yapı 6 (X:4,82)	Yapı 5 (X:4,39)	Yapı 11 (X:4,04)
En Etkileyici Yapılar			
	Yapı 6 (X:3,11)	Yapı 3 (X:3,69)	Yapı 1 (X:3,75)
En Güzel Yapılar			
	Yapı 12 (X:5,20)	Yapı 10 (X:4,83)	Yapı 9 (X:4,83)
En Çirkin Yapılar			
	Yapı 3 (X:3,85)	Yapı 1 (X:3,88)	Yapı 6 (X:4,00)
En Sıcak Yapılar			
	Yapı 12 (X:4,98)	Yapı 7 (X:4,92)	Yapı 2 (X:4,75)
En Soğuk Yapılar			
	Yapı 3 (X:3,38)	Yapı 2 (X:3,52)	Yapı 4 (X:3,71)
En Yumuşak Yapılar			
	Yapı 7 (X:4,90)	Yapı 12 (X:4,88)	Yapı 11 (X:4,77)
En Sert Yapılar			
	Yapı 1 (X:3,27)	Yapı 6 (X:3,41)	Yapı 4 (X:3,74)
En Güçlü Yapılar			

Çizelge 4.5 (devam) Sıfat ikililerine bağlı yapıların anteti

	Yapı 12 (X:5,00)	Yapı 10 (X:4,66)	Yapı 9 (X:4,66)
En Zayıf Yapılar	 	 	

4.3.3. Sıfat İkililerine Bağlı Yapıların Genel Değerlendirme Düzeyleri

Çalışmada katılımcı bireyler tarafından yapılan genel değerlendirme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine dair değerlendirme düzeylerine göre yapılar birbirleri ile kıyaslanmıştır (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6 Değerlendirme düzeylerine göre yapıların kıyaslanması

Genel Değerlendirme	X±s.s.	X ²	p	Fark
Yapı 01	3,67±0,93			
Yapı 02	4,16±1,04			
Yapı 03	3,80±1,06			
Yapı 04	4,01±1,02			
Yapı 05	4,52±1,09			
Yapı 06	3,71±1,12			
Yapı 07	4,21±1,08	206,49	0,01*	12,5>2,4,7,8,10>1,3,6,9,11
Yapı 08	4,02±1,07			
Yapı 09	3,85±1,06			
Yapı 10	4,06±1,01			
Yapı 11	3,94±1,02			
Yapı 12	4,70±1,10			

**Friedman Testi yapılmıştır. *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

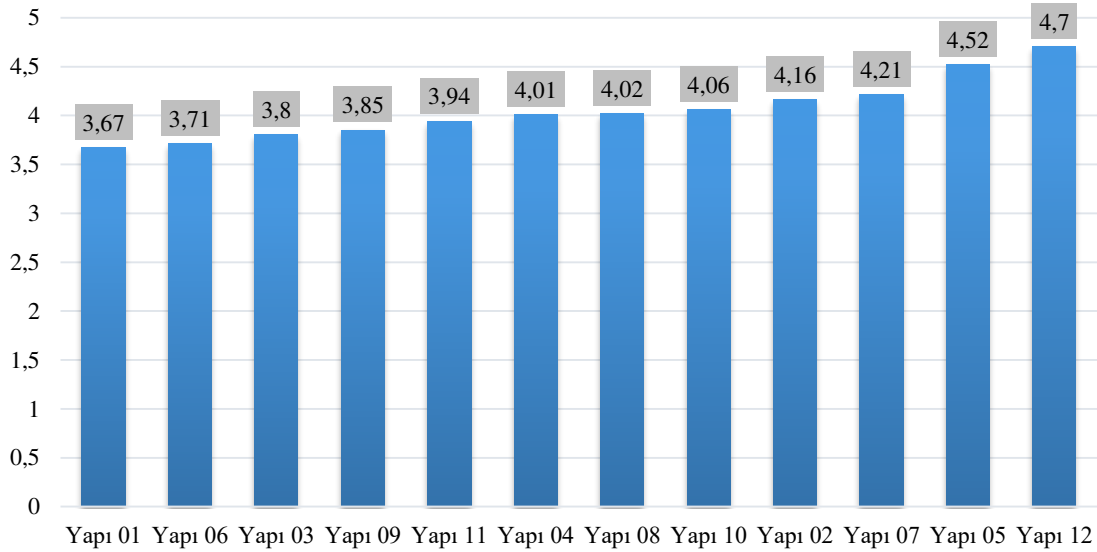
Çalışmada yapılan kıyaslamalar sonucunda genel değerlendirme düzeylerinin yapılara göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=206,49$, $p=0,01$, $p<0,05$). Çalışmada yapı 12 ve 5 diğer yapılara göre daha yüksek değerlendirme düzeylerine sahip olduğu görülmüştür. ($p=0,01$). Ayrıca yapı 2,4,7,8,10 için yapılan değerlendirmeler yapı 1,3,6,9,11 değerlendirmelerinden anlamlı derece daha yüksektir ($p<0,05$).

Yapı 5 (ortalama $4,52 \pm 1,09$) ve Yapı 12 (ortalama $4,70 \pm 1,10$) katılımcılar tarafından değerlendirme düzeyine en çok sahip yapılar olarak görülmüştür. Ayrıca yapı 5-12 kendi aralarında anlamlı şekilde farklı değildir.

Yapı 2 (ortalama $4,16 \pm 1,04$), Yapı 4 (ortalama $4,01 \pm 1,02$), Yapı 7 (ortalama $4,21 \pm 1,08$), Yapı 8 (ortalama $4,02 \pm 1,07$) ve Yapı 10'un (ortalama $4,06 \pm 1,01$) aldıkları değerlendirme düzeyleri görülmüştür. 2,4,7,8,10 numaralı yapılar için alınan değerlendirme düzeylerinin kendi aralarında farklı olmadığı görülmüştür.

Yapı 1 (ortalama $3,67 \pm 0,93$), Yapı 3 (ortalama $3,80 \pm 1,06$), Yapı 6 (ortalama $3,71 \pm 1,12$), Yapı 9 (ortalama $3,85 \pm 1,06$), Yapı 11 (ortalama $3,94 \pm 1,02$) en düşük değerlendirme düzeylerine sahip olduğu yapılardır.

Çizelge 4.7 Değerlendirme düzeylerine göre yapıların kıyaslanması

4.4. YAPILARA GÖRE GENEL DEĞERLENDİRME DÜZEYLERİNİN VE SIFAT İKİLİLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE İNCELENMESİ

4.4.1. Yapılara Göre Genel Değerlendirme Düzeylerinin ve Sıfat İkililerinin “Cinsiyet” Değişkenine Göre Değerlendirilmesi

“Cinsiyet” değişkeni erkek ve kadın olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Yapılar, cinsiyet değişkeni kapsamında yapıların değerlendirme düzeyleri ve sıfat ikilileri olarak değerlendirilmiştir. Cinsiyet değişkeninin gruplar arasında farklılık oluşturup oluşturmadığı test edilmiştir.

Çizelge 4.8 Değerlendirme düzeylerine cinsiyete göre yapıların kıyaslanması

Genel Değerlendirme	Cinsiyet		z	p
	Erkek	Kadın		
	X±s.s.	X±s.s.		
Yapı 01	3,76±0,83	3,59±0,99	-0,54	0,59
Yapı 02	4,21±0,91	4,12±1,13	-0,02	0,98
Yapı 03	3,79±1,02	3,8±1,1	-0,83	0,41
Yapı 04	4,11±0,87	3,94±1,11	-0,41	0,68
Yapı 05	4,3±0,91	4,67±1,18	-3,18	0,01*
Yapı 06	3,66±0,97	3,75±1,22	-1,12	0,26
Yapı 07	4,26±0,88	4,17±1,21	-0,35	0,73
Yapı 08	3,9±0,93	4,1±1,16	-1,89	0,06
Yapı 09	4,03±1,00	3,73±1,1	-0,86	0,39
Yapı 10	3,91±0,79	4,16±1,15	-1,96	0,05
Yapı 11	3,93±0,76	3,94±1,18	-0,48	0,63
Yapı 12	4,61±0,84	4,77±1,26	-1,82	0,07

**Mann Whitney U testi, *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

Çalışmada yapı 1-2-3-4-6-7-8-9-10-11-12 için yapılan değerlendirmelerin katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı olarak farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Fakat yapı 5 için yapılan genel değerlendirme düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($z=-3,18$, $p=0,01$, $p<0,05$). Kadın katılımcıların yapı 5 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Çizelge 4.9 Sıfat ikililerinin cinsiyete göre değerlendirilmesi

Sıfat İkili	Cinsiyet		z	p
	Erkek	Kadın		
	X±s.s.	X±s.s.		
Durağan - Dinamik	4,1±0,86	3,86±1,01	-1,36	0,17
Sade - Karmaşık	3,88±0,8	3,92±0,98	-0,46	0,64
Orantılı - Orantısız	3,89±0,8	3,99±0,99	-1,02	0,31
Sıradan - Etkileyici	4,12±0,86	3,69±1,01	-2,62	0,01*

Çizelge 4.9 (devam) Sıfat ikililerinin cinsiyete göre değerlendirilmesi

Güzel - Çirkin	3,83±0,9	4,12±1,18	-2,29	0,02*
Sıcak - Soğuk	4,18±0,88	4,44±1,14	-2,43	0,02*
Yumuşak - Sert	4,54±0,67	4,41±1,14	-0,09	0,92
Güçlü - Zayıf	3,77±0,94	4,06±1,11	-2,80	0,01*

**Mann Whitney U testi, *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

“*Durağan – Dinamik*”, “*Sade – Karmaşık*”, “*Orantılı – Orantısız*” ve “*Yumuşak – Sert*” değerlendirme düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklı olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

“*Sıradan – Etkileyici*” düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Erkek katılımcılar yapıları kadın katılımcılara göre daha çok etkileyici bulduklarını ifade etmişlerdir ($z=-2,62$, $p=0,01$).

“*Güzel – Çirkin*” düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kadınlar yapıları erkeklere göre daha güzel bulduklarını ifade etmişlerdir ($z=-2,29$, $p=0,02$).

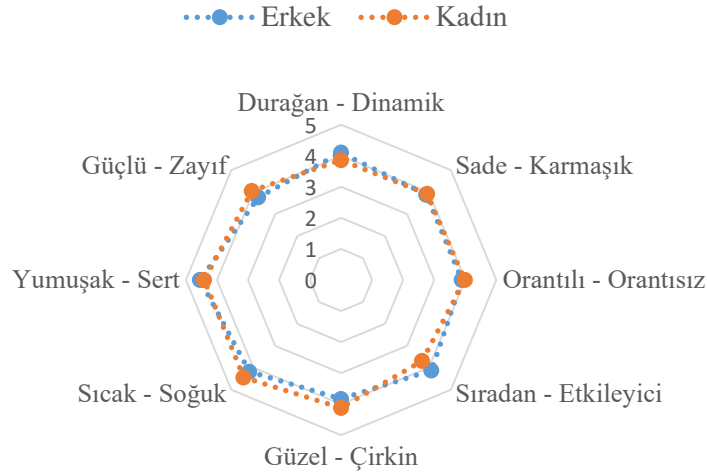
“*Sıcak – Soğuk*” düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kadınlar yapıları erkeklere göre daha sıcak bulduklarını ifade etmişlerdir ($z=-2,43$, $p=0,02$).

“*Güçlü - Zayıf*” düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kadınlar yapıları erkeklere göre daha güçlü bulduklarını ifade etmişlerdir ($z=-2,80$, $p=0,01$).

İstanbul Caddesi’nde cinsiyet değişkeni kapsamında kadın ve erkeklerin “*sıradan – etkileyici*, *güzel – çirkin*, *sıcak – soğuk*, *güçlü – zayıf*” sıfat ikililerine ait algılarının ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu ve kadınların yapı cephelerini erkeklere göre daha olumlu algıladıkları tespit edilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde çalışmanın analiz sonuçlarının literatüre göre farklılık gösterdiği görülmektedir.

Şenyiğit (2010) çalışmasında Meşrutiyet Caddesi’nde katılımcıların en çok beğendiği yapılar üzerinde yaptığı analizlerin cinsiyet değişkeni kapsamında “*sıradan – etkileyici*” sıfat ikilisine ait anlamlı bir farklılığın olduğu bulgusunu sunmuştur.

Akkurt (2019) çalışmasında Mahabad Bulvarı’nda cinsiyet değişkeni kapsamında, kadın ile erkeklerin genel değerlendirmeleri ve sıfat ikililerine ait algılarının ortalamalarının istatistiksel olarak eşit olduğu ve anlamlı bir farkın olmadığı bulgusunu sunmuştur.

Şekil 4.1 Cinsiyet değişkenine göre katılımcı tutumlarının radar grafik tablosu

4.4.2. Yapılara Göre Genel Değerlendirme Düzeylerinin ve Sıfat İkililerinin “Yaş” Değişkenine Göre Değerlendirilmesi

“Yaş” değişkeni, 18 – 23, 24 – 42, 43 – 58 ve 59 yaş üzeri olmak üzere dört gruptan oluşmaktaydı. Fakat 59 yaş ve üzeri katılımcı sayısının az olmasından ve analizlerin sağlıklı neticeler verebilmesi açısından, 18 – 23, 24- 42, 43 ve üzeri olmak üzere üç gruba indirgenmiştir. Bu sayede yapılar, yaş değişkeni kapsamında yapıların değerlendirme düzeyleri ve sıfat ikilileri olarak değerlendirilmiştir. Yaş değişkeninin gruplar arasında farklılık oluşturup oluşturmadığı test edilmiştir.

Çizelge 4.10 Değerlendirme düzeylerinin yaş değişkenine göre yapıların kıyaslanması

Genel Değerlendirme	Yaş			X^2	p	Fark
	18-23 ¹	24-42 ²	43 ve üzeri ³			
	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.			
Yapı 01	3,59±0,6	3,57±0,97	4,11±1,22	2,12	0,35	
Yapı 02	4,15±0,67	3,98±1,19	4,69±1	3,81	0,15	
Yapı 03	3,65±0,61	3,73±1,19	4,27±1,27	2,99	0,22	
Yapı 04	3,88±0,57	3,98±1,18	4,4±1,15	2,07	0,36	
Yapı 05	4,18±0,5	4,6±1,34	4,92±0,95	10,62	0,01*	1<3
Yapı 06	3,7±0,53	3,58±1,31	4,13±1,29	3,48	0,18	
Yapı 07	4,25±0,63	3,98±1,24	4,77±1,11	5,88	0,05	

Çizelge 4.10 (devam) Değerlendirme düzeylerinin yaş değişkenine göre yapıların kıyaslanması

Yapı 08	3,74±0,75	4,01±1,18	4,6±1,08	8,16	0,02*	1<3
Yapı 09	3,73±0,72	3,86±1,18	4,1±1,26	0,80	0,67	
Yapı 10	3,83±0,59	4,03±1,14	4,58±1,13	7,49	0,02*	1<3
Yapı 11	3,83±0,64	3,91±1,16	4,22±1,18	1,14	0,57	
Yapı 12	4,68±0,71	4,63±1,32	4,98±1,03	0,93	0,63	

**Kruskall Wallis testi, *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

Çalışmada yapı 1-2-3-4-6-7-9-11-12 için yapılan değerlendirmelerin katılımcıların yaşlarına göre anlamlı olarak farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Yapı 5 için yapılan genel değerlendirme düzeylerinin yaşlara göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=10,62$, $p=0,01$, $p<0,05$). Yaşları 18-23 arasında olan katılımcıların Yapı 5 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin 43 yaş ve üzerinde olan katılımcılara göre daha düşük olduğu görülmüştür($p=0,01$).

Yapı 8 için yapılan genel değerlendirme düzeylerinin yaşlara göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=8,16$, $p=0,02$, $p<0,05$). Yaşları 18-23 arasında olan katılımcıların Yapı 8 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin 43 yaş ve üzerinde olan katılımcılara göre daha düşük olduğu görülmüştür($p=0,01$).

Yapı 10 için yapılan genel değerlendirme düzeylerinin yaşlara göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=7,49$, $p=0,02$, $p<0,05$). Yaşları 18-23 arasında olan katılımcıların Yapı 10 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin 43 yaş ve üzerinde olan katılımcılara göre daha düşük olduğu görülmüştür($p=0,01$).

Çizelge 4.11 Sıfat ikililerinin yaş değişkenine göre değerlendirilmesi

Sıfat İkili	Yaş			X^2	p	Fark
	18-23 ¹	24-42 ²	43 ve üzeri ³			
	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.			
Durağan - Dinamik	4,06±0,51	3,78±1,09	4,3±1,1	1,98	0,37	
Sade - Karmaşık	3,84±0,55	3,82±0,99	4,28±1,15	0,62	0,73	
Orantılı - Orantısız	3,82±0,58	3,89±1,01	4,39±1,07	2,58	0,28	
Sıradan - Etkileyici	3,97±0,5	3,64±1,09	4,35±1,11	5,06	0,08	
Güzel - Çirkin	3,59±0,63	4,10±1,2	4,5±1,16	11,06	0,01*	1<3

Çizelge 4.11 (devam) Sıfat ikililerinin yaş değişkenine göre değerlendirilmesi

Sıcak - Soğuk	4,17±0,65	4,3±1,22	4,71±1,06	2,68	0,26
Yumuşak - Sert	4,35±0,57	4,4±1,16	4,91±0,86	4,23	0,12
Güçlü - Zayıf	3,67±0,76	3,96±1,14	4,4±1,13	5,55	0,06

**Kruskall Wallis testi, *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

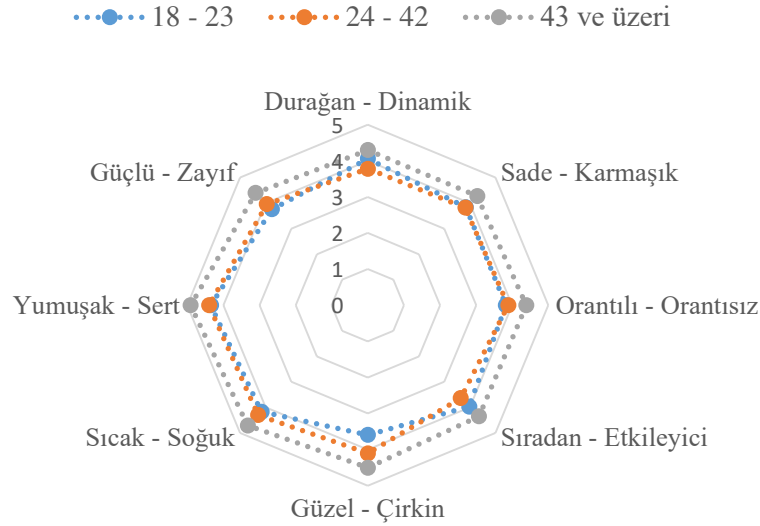
Durağan – Dinamik, Sade – Karmaşık, Orantılı – Orantısız, Sıradan – Etkileyici, Sıcak – Soğuk, Yumuşak – Sert, Güçlü – Zayıf değerlendirme düzeylerinin katılımcıların yaşlarına göre anlamlı şekilde farklı olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

“Güzel – Çirkin” düzeylerinin yaşlara göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmada 18-23 yaş arasındaki bireylerin 43 yaş ve üzerindeki bireylere yapıları daha çirkin buldukları görülmüştür ($X^2=11,06$, $p=0,01$).

İstanbul Caddesi’nde yaş değişkeni kapsamında katılımcıların “güzel – çirkin” sıfat ikililerine ait algılarının ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu ve 43 yaş ve üzeri katılımcıların yapı cephelerini diğer yaş gruplarına göre daha olumlu algıladıkları tespit edilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde çalışmanın analiz sonuçlarının literatüre göre farklılık gösterdiği görülmektedir.

Şenyiğit (2010) çalışmasında Meşrutiyet Caddesi’nde katılımcıların en çok beğendiği yapılar üzerinde yaptığı analizlerin yaş değişkeni kapsamında, 18 - 30 ve 31-50 yaş grupları arasında “güzel-çirkin” sıfat ikilisine ait anlamlı bir farklılığın olmadığı bulgusunu sunmuştur.

Akkurt (2019) çalışmasında Mahabad Bulvarı’nda yaş değişkeni kapsamında “sade-karmaşık, dinamik-durağan, orantılı-orantısız” sıfat ikililerinde anlamlı farklılığın ortaya çıktığını ve genel değerlendirme ile sıfat ikililerine yönelik algıların en olumsuz yaş grubunun 50 yaş ve üzeri olduğu bulgusunu sunmuştur.

Şekil 4.2 Yaş değişkenine göre katılımcı tutumlarının radar grafik tablosu

4.4.3. Yapılara Göre Genel Değerlendirme Düzeylerinin ve Sıfat İkililerinin “Eğitim Durumu” Değişkenine Göre Değerlendirilmesi

“Eğitim” durumu değişkeni başlangıçta, ilkokul, ortaokul, lise, üniversite, lisansüstü olmak üzere beş gruptan oluşmaktaydı. Fakat ilkokul grubunda katılımcının çok az olması, ortaokul grubunda da katılımcının hiç olmaması ve analizlerin sağlıklı neticeler verebilmesi açısından eğitim durumu değişkeni lise, üniversite ve lisansüstü olmak üzere üç gruba indirgenmiştir. Bu sayede yapılar, eğitim durumu değişkeni kapsamında yapıların değerlendirme düzeyleri ve sıfat ikilileri olarak değerlendirilmiştir. Eğitim durumu değişkeninin gruplar arasında farklılık oluşturup oluşturmadığı test edilmiştir.

Çizelge 4.12 Değerlendirme düzeylerinin eğitim durumuna göre yapıların kıyaslanması

Genel Değerlendirme	Eğitim			X ²	p	Fark
	Lise ¹	Lisans ²	Lisansüstü ³			
	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.			
Yapı 01	4,00±1,36	3,57±0,87	3,78±0,64	1,90	0,39	
Yapı 02	3,96±1,47	4,03±0,95	4,88±0,64	12,74	0,01*	1,2<3
Yapı 03	4,03±1,30	3,73±1,03	3,88±1,00	0,61	0,74	
Yapı 04	3,90±1,60	3,96±0,91	4,33±0,85	5,28	0,07	
Yapı 05	4,55±1,62	4,42±0,95	4,90±1,08	5,64	0,06	

Çizelge 4.12 (devam) Değerlendirme düzeylerinin eğitim durumuna göre yapıların kıyaslanması

Yapı 06	4,23±1,62	3,67±1,06	3,42±0,68	1,90	0,39
Yapı 07	3,74±1,55	4,29±0,95	4,23±1,13	3,69	0,16
Yapı 08	4,21±1,64	3,91±0,97	4,34±0,85	4,15	0,13
Yapı 09	4,35±1,52	3,82±1,00	3,58±0,72	2,73	0,26
Yapı 10	4,13±1,16	4,00±1,05	4,23±0,73	1,47	0,48
Yapı 11	4,09±1,41	3,88±1,02	4,05±0,58	2,40	0,30
Yapı 12	4,53±1,49	4,64±1,08	5,15±0,65	4,61	0,10

**Kruskall Wallis testi, *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

Çalışmada yapı 1-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12 için yapılan değerlendirmelerin katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı olarak farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Çalışmada lise, üniversite ve lisansüstü düzeyde olan katılımcıların yapı 1-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12 için yaptıkları genel değerlendirmelerin farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Yapı 2 için yapılan genel değerlendirme düzeylerinin eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=12,74$, $p=0,01$, $p<0,05$). Lise ve lisans düzeyinde eğitimi olan katılımcıların Yapı 2 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin lisansüstü düzeyde eğitimi olan katılımcılara göre daha düşük olduğu görülmüştür ($p=0,01$).

Çizelge 4.13 Sıfat ikililerinin eğitim durumlarına göre değerlendirilmesi

Sıfat İkili	Eğitim			X^2	p	Fark
	Lise ¹ X±s.s.	Lisans ² X±s.s.	Lisansüstü ³ X±s.s.			
Durağan - Dinamik	4,19±1,25	3,94±0,9	3,85±0,91	0,31	0,85	
Sade - Karmaşık	4,04±1,32	3,85±0,87	4,05±0,62	0,90	0,64	
Orantılı - Orantısız	3,85±1,42	3,94±0,85	4,07±0,66	1,23	0,54	
Sıradan - Etkileyici	4,52±1,2	3,83±0,91	3,47±0,71	10,08	0,01*	1>2,3
Güzel - Çirkin	3,92±1,39	3,88±1,02	4,6±0,84	7,96	0,02*	1,2<3
Sıcak - Soğuk	4,19±1,41	4,24±0,99	4,85±0,73	7,21	0,03*	1,2<3
Yumuşak - Sert	4,51±1,28	4,38±0,94	4,83±0,72	4,21	0,12	

Çizelge 4.13 (devam) Sıfat ikililerinin eğitim durumlarına göre değerlendirilmesi

Güçlü - Zayıf	3,93±1,45	3,9±1,03	4,11±0,73	1,86	0,40
----------------------	-----------	----------	-----------	------	------

**Kruskall Wallis testi, *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

Durağan – Dinamik, Sade – Karmaşık, Orantılı – Orantısız, Yumuşak – Sert, Güçlü – Zayıf değerlendirme düzeylerinin katılımcıların eğitimlerine göre anlamlı şekilde farklı olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

“*Sıradan – Etkileyici*” düzeylerinin eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmada lise düzeyinde eğitimi olan katılımcılar yapıları daha etkileyici buldukları görülmüştür ($X^2=10,08$, $p=0,01$).

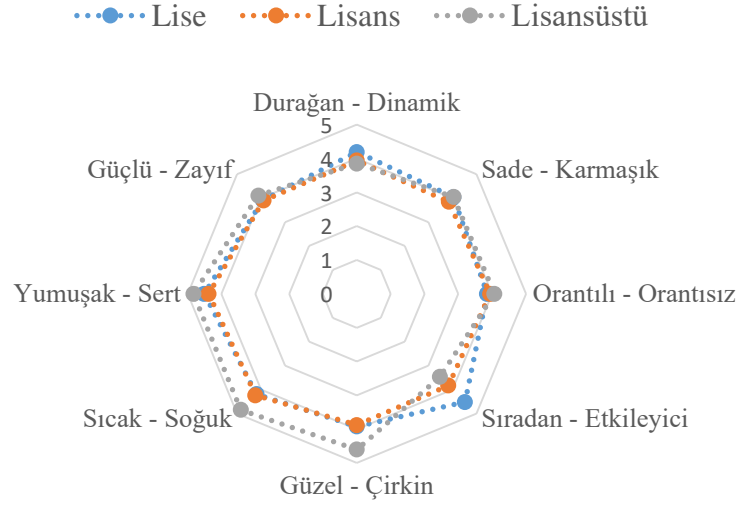
“*Güzel – Çirkin*” düzeylerinin eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmada Lisansüstü düzeyde eğitimi olan katılımcılar yapıları daha güzel buldukları görülmüştür ($X^2=7,96$, $p=0,02$).

“*Sıcak – Soğuk*” düzeylerinin eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmada Lisansüstü düzeyde eğitimi olan katılımcılar yapıları daha sıcak buldukları görülmüştür ($X^2=7,21$, $p=0,03$).

İstanbul Caddesi’nde eğitim değişkeni kapsamında analiz sonuçları incelendiğinde, “*sıradan – etkileyici, güzel – çirkin ve sıcak - soğuk* sıfat ikililerine ait algılarının ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu ve lisansüstü eğitime sahip katılımcıların yapı cephelerini daha olumlu algıladıkları tespit edilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde çalışmanın analiz sonuçlarının literatüre göre farklılık gösterdiği görülmektedir.

Şenyiğit (2010) çalışmasında Meşrutiyet Caddesi’nde katılımcıların en çok beğendiği yapılar üzerinde yaptığı analizlerin eğitim değişkeni kapsamında, “*güzel-çirkin ve eşsiz – etkileyici*” sıfat ikililerine ait anlamlı bir farklılığın olmadığı bulgusunu sunmuştur.

Akkurt (2019) çalışmasında Mahabad Bulvarı’nda eğitim değişkeni kapsamında sıfat ikililerinde ve genel değerlendirmede anlamlı farklılığın ortaya çıkmadığını ve ortaöğretim düzeyine sahip katılımcıların üniversite düzeyine sahip katılımcılara göre daha olumlu olduğu bulgusunu sunmuştur.

Şekil 4.3 Eğitim değişkenine göre katılımcı tutumlarının radar grafik tablosu

4.4.4. Yapılara Göre Genel Değerlendirme Düzeylerinin ve Sıfat İkililerinin “Meslek” Değişkenine Göre Değerlendirilmesi

“Meslek” grupları mimar, mimarlık öğrencisi ve diğer meslekler olmak üzere üç gruptan meydana gelmektedir. Meslek grupları değişkeni kapsamında yapıların genel değerlendirme düzeyleri ve sıfat ikilileri olarak değerlendirilmiştir.

Çizelge 4.14 Değerlendirme düzeylerinin meslek gruplarına göre yapıların kıyaslanması

Genel Değerlendirme	Meslek			X ²	p	Fark
	Mimar ¹	Mimarlık	Diğer			
		öğrencisi	meslekler			
		2	3			
	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.			
Yapı 01	3,64±0,64	3,61±0,61	3,71±1,18	0,19	0,91	
Yapı 02	4,17±0,87	4,19±0,62	4,12±1,31	0,24	0,89	
Yapı 03	3,55±0,76	3,67±0,59	3,98±1,36	2,00	0,37	
Yapı 04	4,06±0,64	3,88±0,56	4,09±1,34	1,93	0,38	
Yapı 05	4,72±0,78	4,20±0,56	4,66±1,39	9,82	0,01*	2<1,3
Yapı 06	3,18±1,00	3,71±0,56	3,91±1,38	6,76	0,03*	1<2,3
Yapı 07	4,53±0,77	4,26±0,61	4,05±1,38	2,38	0,30	
Yapı 08	3,85±0,59	3,79±0,71	4,24±1,35	6,68	0,04*	1,2<3
Yapı 09	3,67±0,87	3,74±0,71	4,01±1,31	1,86	0,39	

Çizelge 4.14 (devam) Değerlendirme düzeylerinin meslek gruplarına göre yapıların kıyaslanması

Yapı 10	4,06±0,84	3,82±0,64	4,22±1,25	5,60	0,06
Yapı 11	3,88±0,80	3,82±0,64	4,04±1,28	1,53	0,47
Yapı 12	4,95±0,90	4,63±0,80	4,66±1,33	2,23	0,33

**Kruskall Wallis testi, *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

Çalışmada yapı 1-2-3-4-7-9-10-11-12 için yapılan değerlendirmelerin katılımcıların meslek grupları düzeylerine göre anlamlı olarak farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Çalışmada mimar, mimarlık öğrencisi ve diğer meslek gruplarından oluşan katılımcıların yapı 1-2-3-4-7-9-10-11-12 için yaptıkları genel değerlendirmelerin farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Yapı 5 için yapılan genel değerlendirme düzeylerinin mesleklere göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=9,82$, $p=0,01$, $p<0,05$). Mimarlık öğrencisi olan katılımcıların Yapı 5 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin mimar ve diğer meslek sahiplerine göre daha düşük olduğu görülmüştür ($p=0,01$).

Yapı 6 için yapılan genel değerlendirme düzeylerinin mesleklerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=6,76$, $p=0,03$, $p<0,05$). Mimar olan katılımcıların Yapı 6 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin mimarlık öğrencisi ve diğer meslek sahiplerine göre daha düşük olduğu görülmüştür ($p=0,03$).

Yapı 8 için yapılan genel değerlendirme düzeylerinin mesleklerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=6,68$, $p=0,04$, $p<0,05$). Mimar ve mimarlık öğrencisi olan katılımcıların Yapı 8 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin diğer meslek sahiplerine göre daha düşük olduğu görülmüştür ($p=0,04$).

Çizelge 4.15 Sıfat ikililerinin meslek gruplarına göre değerlendirilmesi

Sıfat İkili	Meslek			X^2	p	Fark
	Mimar ¹	Mimarlık öğrencisi ²	Diğer meslekler ³			
		X±s.s.	X±s.s.			
Durağan - Dinamik	3,63±0,87	4,11±0,55	3,98±1,17	5,26	0,02*	1<2,3
Sade - Karmaşık	3,76±0,58	3,84±0,55	4,01±1,18	1,01	0,32	
Orantılı - Orantısız	3,99±0,71	3,84±0,53	4,02±1,17	0,70	0,40	

Çizelge 4.15 (devam) Sıfat ikililerinin meslek gruplarına göre değerlendirilmesi

Sıradan - Etkileyici	3,27±0,80	3,95±0,49	4,04±1,18	8,02	0,01*	1<2,3
Güzel - Çirkin	4,35±1,12	3,59±0,61	4,15±1,24	7,03	0,01*	2<1,3
Sıcak - Soğuk	4,51±1,04	4,17±0,63	4,37±1,26	1,90	0,17	
Yumuşak - Sert	4,58±0,96	4,35±0,59	4,51±1,18	1,38	0,24	
Güçlü - Zayıf	4,07±0,91	3,7±0,75	4,06±1,25	2,91	0,09	

**Kruskall Wallis testi, *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

Sade – Karmaşık, Orantılı – Orantısız, Yumuşak – Sert, Sıcak - Soğuk, Güçlü – Zayıf değerlendirme düzeylerinin katılımcıların mesleklerine göre anlamlı şekilde farklı olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

“Durağan – Dinamik” düzeylerinin meslek göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmada mimar olan katılımcıların yapıları daha durağan buldukları görülmüştür ($X^2=5,62$, $p=0,02$).

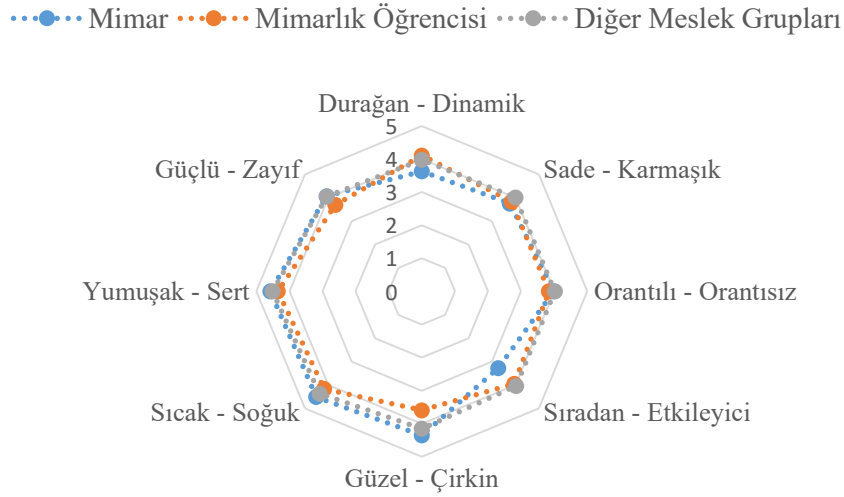
“Sıradan – Etkileyici” düzeylerinin meslek göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmada mimar olan katılımcıların yapıları daha sıradan buldukları görülmüştür ($X^2=8,02$, $p=0,02$).

“Güzel - Çirkin” düzeylerinin meslek göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmada mimarlık öğrencilerinin yapıları daha az güzel buldukları görülmüştür ($X^2=7,03$, $p=0,02$). İstanbul Caddesi’nde meslek değişkeni kapsamında “durağan – dinamik, sıradan – etkileyici ve güzel – çirkin sıfat” ikililerine ait algılarının ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu ve tasarım bilgisine sahip katılımcıların (mimar ve mimarlık öğrencileri) yapı cephelerini diğer meslek gruplarına göre daha olumsuz algıladıkları tespit edilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde çalışmanın analiz sonuçlarının literatüre göre farklılık gösterdiği görülmektedir.

Şenyiğit (2010) çalışmasında Meşrutiyet Caddesi’nde katılımcıların en çok beğendiği yapılar üzerinde yaptığı analizlerin meslek değişkeni kapsamında, yalnızca “güzel – çirkin” sıfat ikilisine ait anlamlı bir farklılığın ortaya çıktığı bulgusunu sunmuştur. Bu farklılık çalışmalar arasında benzerlik gösterirken, “durağan - dinamik ve sıradan – etkileyici” sıfat ikilileri arasında bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Akkurt (2019) çalışmasında Mahabad Bulvarı’nda meslek değişkeni kapsamında katılımcıların sıfat ikililerinde anlamlı farklılığın ortaya çıkmadığı bulgusunu sunmuştur. Fakat meslek gruplarında genel değerlendirmede düzeyi için incelendiğinde mimarlar ve diğer meslek grupları arasında farklılık ortaya çıkmıştır. Bu farklılık çalışmalar arasında

benzerlik göstermektedir.

Şekil 4.4 Meslek değişkenine göre katılımcı tutumlarının radar grafik tablosu

4.4.5. Yapılara Göre Genel Değerlendirme Düzeylerinin ve Sıfat İkililerinin “Gelir Düzeyi” Değişkenine Göre Değerlendirilmesi

“Gelir Düzeyi” değişkeni geliri olmayan, 1 – 8500 ₺, 8501 – 12,500 ₺ ve 16,000 ₺ ve üzeri olmak üzere dört gruptan oluşmaktadır. Gelir düzeyi değişkeni kapsamında yapıların genel değerlendirme düzeyleri ve sıfat ikilileri olarak değerlendirilmiştir.

Çizelge 4.16 Değerlendirme düzeylerinin gelir düzeyine göre yapıların kıyaslanması

Genel Değerlendirme	Gelir düzeyi				X ²	p
	Geliri Yok	1-8500 ₺	8501-12,500 ₺	16,000 ₺ Üzeri		
	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.		
Yapı 01	3,57±0,89	4,03±1,1	3,35±0,96	3,8±0,83	1,58	0,21
Yapı 02	4,27±0,88	4,53±0,88	3,63±1,17	4,22±1,06	0,36	0,55
Yapı 03	3,8±0,87	4,34±1,3	3,65±1,18	3,66±1,01	1,45	0,23
Yapı 04	4±0,71	4,54±1,29	3,65±1,03	4,03±1,07	1,51	0,22
Yapı 05	4,42±0,84	4,78±1,25	4,34±1,4	4,6±1,02	0,12	0,73
Yapı 06	3,81±0,8	4,28±1,25	3,32±1,1	3,63±1,25	0,21	0,65
Yapı 07	4,27±0,83	4,63±1,22	3,89±1,19	4,16±1,14	0,36	0,55
Yapı 08	3,86±0,95	4,48±1,36	3,77±1,11	4,12±0,99	1,20	0,27

Çizelge 4.16 (devam) Değerlendirme düzeylerinin gelir düzeyine göre yapıların kıyaslanması

Yapı 09	3,82±0,89	4,44±1,37	3,6±1,03	3,8±1,05	1,20	0,27
Yapı 10	4,04±1,04	4,45±1,06	3,67±1,02	4,15±0,93	0,97	0,32
Yapı 11	3,98±0,95	4,37±1,14	3,64±1,15	3,9±0,92	1,15	0,28
Yapı 12	4,69±0,99	5,13±0,85	4,16±1,41	4,87±0,98	1,76	0,18

**Kruskall Wallis testi, *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

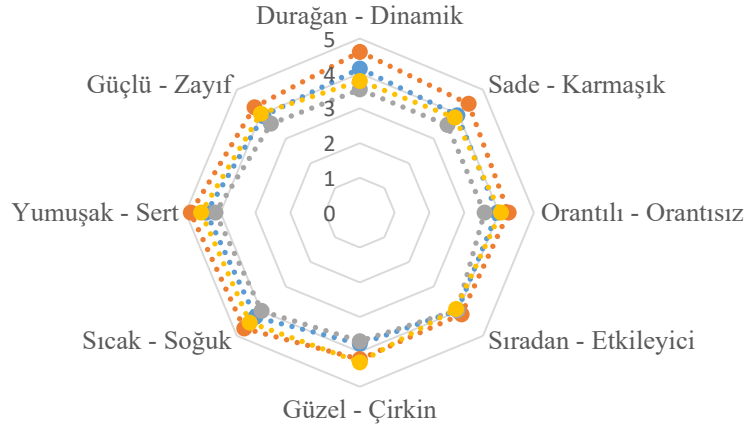
Çalışmada tüm yapılar için yapılan değerlendirmelerin katılımcıların gelir düzeylerine göre anlamlı olarak farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p>0,05).

Çizelge 4.17 Sıfat ikililerinin gelir düzeylerine göre değerlendirilmesi

Sıfat İkilileri	Gelir düzeyi				X ²	p
	Geliri		8501-	16,000 ₺		
	yok	1-8500 ₺	12,500 ₺	ve üzeri		
	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.	X±s.s.		
Durağan - Dinamik	4,14±0,78	4,62±0,97	3,54±0,91	3,78±0,97	3,62	0,06
Sade - Karmaşık	3,96±0,81	4,42±1,10	3,56±0,88	3,86±0,86	2,06	0,15
Orantılı - Orantısız	3,95±0,83	4,27±1,13	3,58±1,03	4,05±0,78	0,89	0,34
Sıradan - Etkileyici	3,97±0,76	4,13±1,05	3,96±1,03	3,91±0,92	2,73	0,10
Güzel - Çirkin	3,77±0,93	4,21±1,22	3,69±1,07	4,30±1,09	1,39	0,24
Sıcak - Soğuk	4,24±0,82	4,7±1,12	3,99±1,14	4,47±1,09	1,82	0,18
Yumuşak - Sert	4,41±0,74	4,86±0,92	4,15±1,17	4,56±1	3,91	0,05
Güçlü - Zayıf	3,92±0,98	4,29±1,3	3,61±0,97	4,02±1,03	0,60	0,44

Durağan - Dinamik, Sade – Karmaşık, Orantılı – Orantısız, Sıradan - Etkileyici, Yumuşak – Sert, Güzel - Çirkin, Sıcak - Soğuk, Güçlü – Zayıf sıfat ikililerinin katılımcıların gelir düzeylerine göre anlamlı şekilde farklı olmadığı görülmüştür (p>0,05).

..... Geliri Yok 1-8500 ₺ 8501-12,500 ₺ 16,000 ₺ ve üzeri

Şekil 4.5 Gelir düzeyi değişkenine göre katılımcı tutumlarının radar grafik tablosu

4.5. KATILIMCILAR ARASINDAKİ BÜTÜNSSEL ALGI İLİŞKİSİ

Çalışmada katılımcılar arasındaki bütünsel algıyı irdelemek amacıyla cepheleri hem bitişik nizam ve hem ayırık olarak verilen yapılar (Yapı 10 – Yapı 11- Yapı 12) arasında demografik niteliklere göre kıyaslamalar yapılmıştır.

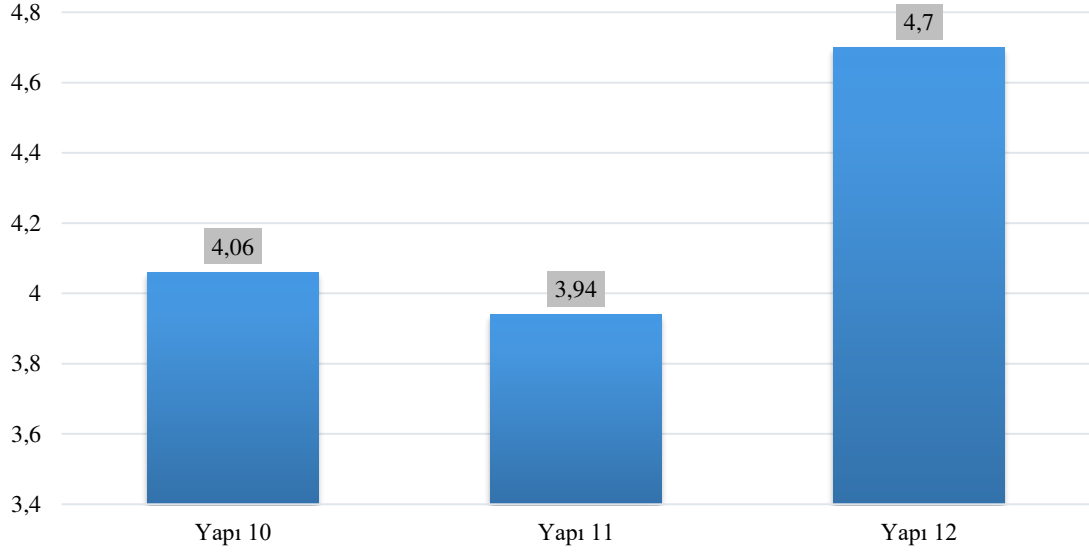
Çizelge 4.18 Yapı 10 - 11 - 12 değerlendirmelerinin incelenmesi

Genel Değerlendirme	$\bar{X} \pm s.s.$	χ^2	p	Fark
Yapı 10	4,06±1,01			
Yapı 11	3,94±1,02	11,63	0,01*	10,11<12
Yapı 12	4,70±1,10			

**Friedman Testi yapılmıştır. *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

Çalışmada **Yapı 10, Yapı 11, Yapı 12** değerlendirme düzeylerinin yapılar göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($\chi^2=11,63$, $p=0,01$, $p<0,05$). Çalışmada yapı 12 için yapılan değerlendirmelerin yapı 10 ve 11'e göre daha yüksek değerlendirme puanlarına sahip olduğu görülmüştür ($p=0,01$).

Çizelge 4.19 Değerlendirme düzeylerine göre yapı 10 – 11 ve 12'nin kıyaslanması

4.5.1. Katılımcılar Arasındaki Bütünsel Algı İlişkisinin Demografik Niteliklere Göre Değerlendirilmesi

Çizelge 4.20 Demografik özelliklere göre yapı 10-11-12 değerlendirmelerinin incelenmesi

		Yapı 10 Genel Değerlendirme	Yapı 11 Genel Değerlendirme	Yapı 12 Genel Değerlendirme	p
		X+s.s.	X+s.s.	X+s.s.	
Cinsiyet	Erkek	3,91+0,79	3,93+0,76	4,61+0,84	0,14
	Kadın	4,16+1,15	3,94+1,18	4,77+1,26	
Yaş	18-23	3,83+0,59	3,83+0,64	4,68+0,71	0,01*
	24-42	4,03+1,14	3,91+1,16	4,63+1,32	
	43 ve üzeri	4,58+1,13	4,22+1,18	4,98+1,03	
Eğitim	Lise	4,23+1,16	4,09+1,41	4,53+1,49	0,01*
	Lisans	3,85+1,05	3,88+1,02	4,64+1,08	
	Lisansüstü	4,33+0,73	4,05+0,58	5,15+0,65	
Meslek	Mimar	4,06+0,84	3,98+0,80	4,95+0,90	0,01*
	Mimarlık Öğrencisi	3,82+0,64	3,77+0,64	4,63+0,80	
	Diğer				
	Meslek Grupları	4,22+1,25	4,04+1,28	4,66+1,33	

Çizelge 4.20 (devam) Demografik özelliklere göre yapı 10-11-12 değerlendirmelerinin incelenmesi

	Geliri yok	4,04+1,04	3,98+0,95	4,69+0,99	
	1-8500 ₺	4,45+1,06	4,37+1,14	5,13+0,85	
Gelir Düzeyi	8501-12,500 ₺	3,67+1,02	3,64+1,15	4,16+1,41	0,01*
	16,000 ₺ üzeri	4,15+0,93	3,90+0,92	4,87+0,98	

**Manova testi yapılmıştır. *0,05 düzeyinde anlamlı farklılık

“Cinsiyet” değişkenine göre yapı 10-11-12 için genel beğeni düzeylerinin farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p=0,14).

“Yaş” değişkenine göre yapı 10-11-12 için genel beğeni düzeylerinin farklı olduğu tespit edilmiştir (p=0,01). Yapı 10 - 11 için 18 - 23 yaş arası katılımcıların yaptığı değerlendirmeler daha düşük düzeydedir.

“Eğitim Düzeyi” değişkenine göre ve yapı 10-11-12 için genel beğeni düzeylerinin farklı olduğu tespit edilmiştir (p=0,01). Yapı 10-11 için lisans mezunu olan katılımcıların yaptığı değerlendirmeler daha düşük düzeydedir. Yapı 12 için ise lisansüstü düzeyde eğitimi olan katılımcıların değerlendirmelerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

“Meslek Durumu” değişkenine göre ve yapı 10-11-12 için genel beğeni düzeylerinin farklı olduğu tespit edilmiştir (p=0,01). Yapı 10-11 için mimarlık öğrencisi olan katılımcıların yaptığı değerlendirmeler daha düşük düzeydedir. Yapı 12 için ise mimar olan katılımcıların değerlendirmelerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

“Gelir Düzeyi” değişkenine göre ve yapı 10-11-12 için genel beğeni düzeylerinin farklı olduğu tespit edilmiştir (p=0,01). Yapı 10-11-12 için 1-8500 ₺ geliri olan katılımcıların yaptığı değerlendirmeler daha yüksek düzeydedir.

4.6. YAPILAR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN KORELASYON ANALİZİ

Korelasyon analizi, yapıların değerlendirme düzeyleri arasındaki ilişkilerinin meydana çıkarılması amacıyla yapılmıştır.

Çizelge 4.21 Değerlendirme düzeylerinin korelasyon analizi

Genel Değerlendirme	Yapı 01	Yapı 02	Yapı 03	Yapı 04	Yapı 05	Yapı 06	Yapı 07	Yapı 08	Yapı 09	Yapı 10	Yapı 11	Yapı 12
Yapı 01	1											
Yapı 02	,46 5*	1										
Yapı 03	,63 6*	,46 1*	1									
Yapı 04	,59 5*	,51 3*	,68 1*	1								
Yapı 05	,50 6*	,46 7*	,63 8*	,61 2*	1							
Yapı 06	,63 3*	,38 6*	,70 1*	,49 0*	,57 1*	1						
Yapı 07	,48 5*	,50 8*	,54 5*	,68 9*	,62 1*	,45 5*	1					
Yapı 08	,53 6*	,55 7*	,64 2*	,55 2*	,58 1*	,55 4*	,55 4*	1				
Yapı 09	,59 2*	,50 6*	,57 5*	,55 5*	,51 9*	,66 7*	,47 8*	,53 8*	1			
Yapı 10	,49 5*	,46 5*	,55 8*	,45 5*	,56 7*	,54 8*	,46 9*	,47 7*	,61 7*	1		
Yapı 11	,55 5*	,46 2*	,65 6*	,49 0*	,61 2*	,68 5*	,52 7*	,55 9*	,75 4*	,71 0*	1	
Yapı 12	,42 8*	,43 5*	,49 1*	,47 5*	,62 9*	,38 2*	,50 8*	,49 1*	,48 6*	,65 1*	,58 3*	1

**Korelasyon analizi, * Anlamlı ilişki

Çalışmada bireylerin genel değerlendirme düzeylerinin tüm yapılar için pozitif yönde, anlamlı şekilde ilişkili olduğu görülmüştür ($p=0,01$). İlişkilerin zayıf ($<0,40$), orta ($0,40-0,60$) ve güçlü ($>0,80$) seviyelerinde olduğu görülmüştür.

Yapı 1 değerlendirme puanları ile yapı 3 ve yapı 6 arasında güçlü düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Diğer yapıların değerlendirme düzeyleri ile yapı 1 arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,01$).

Yapı 2 değerlendirme puanları diğer yapıların değerlendirme düzeyleri arasında orta

düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,01$) .

Yapı 3 değerlendirme puanları ile yapı 4-5-6-8-11 arasında güçlü düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Diğer yapıların değerlendirme düzeyleri ile yapı 3 arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,01$) .

Yapı 4 değerlendirme puanları ile yapı 5 ve yapı 7 arasında güçlü düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Diğer yapıların değerlendirme düzeyleri ile yapı 4 arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,01$) .

Yapı 5 değerlendirme puanları ile yapı 7-11-12 arasında güçlü düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Diğer yapıların değerlendirme düzeyleri ile yapı 5 arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,01$) .

Yapı 6 değerlendirme puanları ile yapı 9 ve yapı 11 arasında güçlü düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Diğer yapıların değerlendirme düzeyleri ile yapı 6 arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,01$) .

Yapı 7 değerlendirme puanları diğer yapıların değerlendirme düzeyleri arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,01$) .

Yapı 8 değerlendirme puanları diğer yapıların değerlendirme düzeyleri arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,01$) .

Yapı 9 değerlendirme puanları ile yapı 10-11 arasında güçlü düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Diğer yapıların değerlendirme düzeyleri ile yapı 9 arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,01$) .

Yapı 10 değerlendirme puanları ile yapı 12 ve yapı 11 arasında güçlü düzeyde ilişki olduğu görülmüştür ($p=0,01$).

Yapı 11 ve 12 arasında ise orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür($p=0,01$).

4.7. MESLEK DEĞİŞKENİ ALTINDA FARKLILIK GÖSTEREN YAPILARIN GESTALT İLKELERİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmada, tasarım eğitime sahip olan ve sahip olmayan gruplar arasındaki görsel algıyı araştırmak için meslek değişkeni kapsamında yapılan genel değerlendirme düzeyleri arasında farklılık gösteren üç yapı cephesi (yapı 5, yapı 6 ve yapı 8) Gestalt algı prensipleri bağlamında incelenmiştir (Çizelge 4.22).

Cephelerin Gestalt algı prensipleri bağlamında değerlendirildiğinde tüm yapılarda ortak olarak şekil – zemin, süreklilik, yakınlık, benzerlik, tekrar, egemenlik ve ölçü oran ilkeleri ön plana çıkmıştır. Bu ilkeler dışında farklılık gösteren tek ilke simetri ilkesi olmuştur.

Yapı cephelerinde ön plana çıkan ilkeler literatür kapsamında değerlendirmeye alınarak yapıların kendi aralarındaki ilişkileri ifade edilmiştir.

Çizelge 4.22 Meslek değişkeni altında farklılık gösteren yapıların Gestalt ilkeleri kapsamında değerlendirilmesi

Yapı Görselleri	Cephelerin Gestalt İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi	
Yapı 5	Gestalt İlkeleri	Değerlendirme
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Süreklilik	Kat silmeleri ve bölmeleri sürekliliği sağlamıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Cephe materyali yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
Yapı 6		
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Süreklilik	Çatı bölmesi sürekliliği sağlamıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Cephe materyali yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.
	Simetri	Yapı cephesi simetriktr.
Yapı 8		
	Şekil - Zemin	Kontrast alanlar şekil - zemin etkisi yaratmıştır.
	Süreklilik	Kat silmeleri ve bölmeleri sürekliliği sağlamıştır.
	Yakınlık	Pencereler yapı düzeninde grup olarak algılanmaktadır.
	Benzerlik	Kapı ve pencere tipolojileri birbirleri ile benzerdir.
	Tekrar	Yapı elemanları genellikle tüm katlarda tekrar etmiştir.
	Egemenlik	Pencereler yapının bütününde egemenlik göstermiştir.
	Ölçü - Oran	Yapı yüksekliği algılanabilirlik seviyesindedir.

Yapı cephelerinin Gestalt algı prensipleri bağlamında değerlendirilmesi sonucunda;

Yapıların bütününde belirgin ve baskın olan kapı, pencere ve cephe boyunca kullanılan malzemeler şekil - zemin ile birlikte egemenlik ilkesini meydana getirmiştir. Şekil - zemin ilkesinde kapı ve pencereler nesnelerin cepheye sabitlenmesini ve gözlerin doğuştan aradığı kontrast alanlarını sağlamaktadır. Yüksek kontrast alanlarına sahip yapı cephelerinin her zaman daha çok dikkat çektiği ortaya çıkmıştır (Hollander ve Sussman 2021). Değerlendirmeye alınan tüm yapıların cephelerinde kontrastın belirgin olması şekil - zemin ilkesinin oluşmasına ortam hazırlamıştır. Yapı 6'nın yapı 5 ve yapı 8'e göre

daha yüksek ve belirgin kontrast alanlara sahip olduğu gör÷lmüştür. Ayrıca şekil – zemin ve egemenlik ilkesinde yapı cephe elemanları olan kapı ve pencerelerin organizasyonu, renk ve biçim açısından belirgin olmaları tasarım parametrelerinde önemli rol oynamaktadır.

Yapı cephelerinde, cepheye hareket katmak ve yapıların kat sayısını belirlemeye katkı sağlamak amacıyla kullanılan kat silmeleri veya kat bölmeleri görsel algının kopukluğunu önlemek ile birlikte süreklilik ilkesini meydana getirmiştir. Değerlendirmeye alınan yapılardan yapı 5 ve yapı 6’da kat bölmelerinde kendini gösteren süreklilik ilkesi, yapı 8’de kat ve çatı bölmesi ile beraber cephe üzerinde asimetrik bir şekilde kendisini göstermektedir.

Yapı cephesi elemanlarından kapı, pencere ve giydirme cephelerin tipolojilerinin birbirleri ile benzer olması benzerlik ilkesini meydana getirmiştir. Literatür kapsamında, pencerelerin veya giydirme cephelerin yoğun ve benzer olduğu yapılar görsel algı kapsamında kullanıcıların ilgisini çekmemekte ve yapıları sıradan algıladıklarını belirtmektedir. Çalışmada, sıfat ikilileri bağı açıklayıcı istatistik kapsamında değerlendirmeye alınan yapılar arasında en sıradan yapı cephesinin yapı 8 olduğu tespit edilmiştir. Yapı 8 incelendiğinde, yapı 5 ve yapı 6’ya göre çok daha fazla pencere tipolojisine ve cam yüzeyine sahip olduğu gör÷lmektedir. Bulguların literatür kapsamında çalışma ile benzerlik gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Cephe elemanlarının ve cephe düzeninin grup olarak algılanması yapı cephelerinde yakınlık ilkesini meydana getirmiştir. Değerlendirmeye alınan tüm yapıların cephelerinde özellikle birbirlerine yakın pencereler ikili, üçlü veya çoklu gruplar halinde algılanmaktadır.

Yapı cephelerinde kapı, pencere ve diğ er elemanların sürekli ve düzenli olarak tekrar edilmesi tekrar ilkesini meydana getirmiştir. Tekrar ilkesi yapı cephelerinde sıradanlık ve karmaşıklık oluşturmadağı sürece bireyler tarafından olumlu karşılanmaktadır. Çalışmada, sıfat ikililerine bağı açıklayıcı istatistik kapsamında değerlendirilen yapılar arasında en sıradan yapı cephesinin yapı 8, en karmaşık yapı cephesinin ise yapı 5 olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda tekrar ilkesinin yapı 5 ve yapı 8 üzerinde olumsuz etki yarattığı söylenebilirken, yapı 6 için olumlu etki yarattığı söylenebilmektedir.

Görsel algı için önemli bir nitelik olan yükseklik kavramı açısından bakıldığında kullanıcıların yapılar ile görsel ilişkisi beşinci katın yüksekliğine kadardır. Dolayısıyla

tüm yapılar incelendiğinde yapı 5 ve yapı 6'nın dört katlı, yapı 8'in ise 3 katlı olduğu görülmüştür. Bu durumda yapıların kat yüksekliklerinin 5 kattan az olması görsel anlamda algılanabilir ve yaklaşık derecede oranlı olması ölçü – oran ilkesini meydana getirmiştir.

Cepheler incelendiğinde simetri görünümüne sahip yapının simetri ilkesini meydana getirmiştir. Bu bağlamda yapı 5 ve yapı 8'in asimetrik, yapı 6'nın ise simetri görünümüne sahip olduğu görülmüştür. Literatür kapsamında simetrik kompozisyonların, asimetrik kompozisyonlara göre bireylerde daha olumlu etkiler yarattığı belirtilmiştir. Dolayısıyla yapı 6'nın katılımcılar tarafından en güzel ve en etkileyici yapı olarak değerlendirilmesi çalışma kapsamındaki bulguyu desteklemiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, katılımcı bireylerin demografik özellikleri ve Gestalt algı kuramının prensiplerine bağlı olarak oluşturulan anket formunun tasarım eğitimi almış ve tasarım eğitimi almamış bireyler arasında uygulanması ve görsel algı sürecinin nasıl etkilendiğini tespit etmek amacıyla, belirlenen yapıların cephelerine bağlı olarak istatistiksel anlamda incelemeler yapılmıştır. İstatistiksel incelemeler yoluyla elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda Gestalt algı kuramının bireylerin yapı cephelerindeki görsel algı kavramına olan etkileri belirlenmiştir.

Çalışma kapsamı dâhilinde Düzce'de yerleşim potansiyelinin ve hareketliliğin yoğun olduğu caddelerden biri olan İstanbul Caddesi'nde inşa yılları genellikle yakın zaman içerisinde tamamlanan yapılar seçilmiştir. Seçilen yapı cephelerinin görsel olarak resmedilmesi neticesinde oluşturulan anket formlarının incelenmesinde "Cinsiyet", "Yaş", "Eğitim Durumu", "Meslek Grubu" ve "Gelir Düzeyi" değişkenleri "durağan - dinamik", "sade - karmaşık", "orantılı - orantısız", "sıradan - etkileyici", "güzel - çirkin", "sıcak - soğuk", "yumuşak - sert" ve "güçlü - zayıf" sıfat ikilileri ile anlamlı derecede bir farklılığın olup olmadığı sınanmıştır. Aynı zamanda, görsel anlamdaki bütünsel algı kavramının yine bireyler arasında, anlamlı derecede bir farkın olup olmadığını anlamak için cepheleri bitişik nizam olan yapıların hem mevcut görünümündeki gibi bitişik nizam, hem de ayrı nizam olarak değişkenler kapsamında incelenmiştir.

“Yapıların genel değerlendirme düzeyleri” kapsamında yapılan değerlendirmeler farklılık göstermiştir. Çalışmada yapı 12,5 en yüksek, yapı 2,4,7,8,10 orta, yapı 1,3,6,9,11 en düşük değerlendirme düzeylerine sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla yapıların değerlendirme düzeylerinin üç farklı gruba ayrıldığı ifade edilebilmektedir.

“Cinsiyet” değişkeni kapsamında yapı 5 için yapılan genel değerlendirme düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklı olduğu, kadın bireylerin yapı 5 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin erkek bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sıfat ikilileri kapsamında yapılan incelemelerde “sıradan – etkileyici”, “güzel – çirkin”, “sıcak – soğuk”, “güçlü – zayıf” sıfat ikililerine ait bireylerin algılarında anlamlı farklılığın olduğu ve kadın bireylerin yapı cephelerini erkek bireylere göre daha olumlu

algıladıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla, elde edilen bulgular doğrultusunda yapıların tasarım süreci boyunca sözü edilen sıfatlara dikkat etmeleri önerilmektedir.

“Yaş” değişkeni kapsamında yapılan genel değerlendirme düzeylerinin yaş değişkenine göre yapı 5-8-10 için farklı olduğu, yaşları 18-23 arasında olan bireylerin yapı 5-8-10 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin 43 yaş ve üzerinde olan bireylere göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Sıfat ikilileri kapsamında yapılan incelemelerde "güzel – çirkin" sıfat ikilisine ait kullanıcıların algılarında anlamlı farklılığın olduğu ve 43 yaş ve üzeri bireylerin yapı cephelerini diğer yaş gruplarına göre daha olumlu algıladıkları tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda yapıların tasarım süreci boyunca sözü edilen sıfatlara dikkat etmeleri önerilmektedir.

“Eğitim Durumu” değişkeni kapsamında yapılan genel değerlendirme düzeylerinin eğitim durumu değişkenine göre yapı 2 için farklı olduğu, lise ve üniversite düzeyi eğitime sahip bireylerin değerlendirme düzeylerinin lisansüstü düzeyi eğitime sahip olan bireylere göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Sıfat ikilileri kapsamında yapılan incelemelerde “sıradan – etkileyici”, “güzel – çirkin” ve “sıcak – soğuk” sıfat ikililerine ait algıların ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada lise düzeyi eğitime sahip olan bireyler yapıları daha etkileyici bulurken, lisansüstü düzeydeki eğitime sahip olan bireylerin ise yapıları daha güzel ve sıcak buldukları görülmüştür. Elde edilen bulgular doğrultusunda yapıların tasarım süreci boyunca sözü edilen sıfatlara dikkat etmeleri önerilmektedir.

“Meslek Grupları” Yapıların genel değerlendirme düzeyleri kapsamında yapılan değerlendirmelerin yapı 1-2-3-4-7-9-10-11-12 için anlamlı farklılık oluşturmadığından dolayı, tüm bu yapılar için hipotez 1 kabul edilmiştir. Bu yapılar haricinde kalan yapı 5-6-8 için yapılan değerlendirme düzeyleri anlamlı farklılık oluşturmasından dolayı bu yapılar için hipotez 2 kabul edilmiştir. Mimarlık öğrencisi olan bireylerin yapı 5 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin mimar ve diğer meslek gruplarına göre daha düşük, mimar olan bireylerin yapı 6 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin mimarlık öğrencisi ve diğer meslek gruplarına göre daha düşük, mimar ve mimarlık öğrencisi olan bireylerin yapı 8 için yaptığı genel değerlendirme düzeylerinin diğer meslek gruplarına göre daha düşük olduğu görülmüştür.

Sıfat ikilileri kapsamında yapılan incelemelerde “durağan – dinamik”, “sıradan – etkileyici” ve “güzel – çirkin” sıfat ikililerine ait algılarının ortalamalarında anlamlı farklılığın olduğu ve tasarım eğitimi almış bireylerin (mimar ve mimarlık öğrencileri)

yapı cephelerini diğer meslek gruplarına göre olumsuz algıladıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla durağan, sıradan ve çirkin sıfatları için hipotez 2 kabul edilmiştir. Tasarım eğitimi almış bireyler için tasarım yapma sürecinde özellikle ruhsat aşamasında dinamik, etkileyici ve güzel sıfatlarının baskın olduğu niteliklere dikkat etmeleri gerekmektedir.

“Gelir Düzeyi” değişkeni kapsamında yapılan genel değerlendirme düzeylerine ve sıfat ikililerine ait algıların anlamlı farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda, farklı gelir düzeylerine sahip bireyler için yapı cephelerinin görsel algısı, bireylerin üzerinde herhangi bir etki yaratmadığı görülmüştür.

“Bütünsel Algı” kapsamında, “Cinsiyet” değişkeninde anlamlı farklılığın oluşmadığı, “Yaş” değişkeninde yapı 10 ve yapı 11 için, 18 – 23 yaş arası bireylerin yaptığı değerlendirmelerin düşük olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ayırık nizam yapıların bütünsel algısı bitişik nizam yapılara göre daha olumlu karşılanmıştır. “Eğitim Durumu” kapsamında, yapı 10 - yapı 11 için lisans düzeyindeki bireylerin yaptığı değerlendirmelerin düşük, lisansüstü düzeyindeki bireylerin yaptığı değerlendirmelerin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple lisansüstü düzeyine sahip bireyler ayırık nizam yapıları daha olumlu karşılamıştır. “Meslek Grubu” kapsamında, yapı 10 – yapı 11 için mimarlık öğrencisi olan bireylerin yaptığı değerlendirmeler düşük görülürken, yapı 12 için mimar olan bireylerin değerlendirmeleri daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Bu sebeple, mimarlık öğrencileri ayırık nizam yapıları olumsuz algılarken, mimarlar bitişik nizam yapıları olumlu algılamıştır. “Gelir Düzeyi” kapsamında, yapı 10 – yapı 11 ve yapı 12 için 1-8500 ₺ geliri olan kullanıcıların yapıları hem bitişik nizam hem de ayırık nizam olarak olumlu karşılamıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda yapıların tasarım süreci boyunca bitişik ve ayırık nizam olarak tasarlanmalarının 1-8500 ₺ gelir düzeyine sahip bireyler için farklılık yaratmadığı görülmüştür.

Tez çalışması kapsamında yapıların genel değerlendirme düzeylerinin sonucunda tasarım eğitimi almış olan ve tasarım eğitimi almamış olan meslek grupları arasında farklılık gösteren yapı cephelerinin (yapı 5, yapı 6, yapı 8) görsel algısı Gestalt algı kuramı prensipleri dâhilinde incelenmiştir. İncelenen yapı cephelerinde Gestalt Kuramı’nın “şekil – zemin”, “süreklilik”, “yakınlık”, “benzerlik”, “tekrar”, “egemenlik” ve “ölçü – oran” “simetri” ilkesi ön plana çıkmıştır.

Şekil – zemin ilkesi, incelenen yapı cephelerinin tümünde nesnelerin cepheye sabitlenmesini ve gözlerin doğuştan aradığı kontrast alanlarını sağlayan yapı elemanları (kapı ve pencere) tarafından meydana gelmiştir. Bu ilke tasarım kriterlerinde önemli bir etmen olmuştur.

Süreklilik ilkesi, yapı cephelerine hareket katmak ve yapıların kat sayısını belirlemeye katkı sağlamak amacıyla kullanılan kat silmeleri ve bölmeleri yapı 5 ve yapı 6’da kat bölmelerinde kendini gösterirken, yapı 8’de kat ve çatı bölmesi ile beraber cephe üzerinde asimetrik bir şekilde cephede hareket oluşturmuştur.

Yakınlık ilkesi, yapı cephelerinde cephe düzeninin ve cephe elemanlarının özellikle birbirlerine yakın pencerelerin ikili, üçlü veya çoklu gruplar halinde algılanması sonucu oluşmuştur. İncelenen tüm yapılarda yakınlık ilkesi kendisini belirgin şekilde göstermiştir.

Benzerlik ilkesi, yapı elemanlarından kapı, pencere ve giydirme cephe tipolojilerinin birbirleri ile benzer olması sonucu meydana gelmiştir. Pencerelerin veya giydirme cephelerin yoğun ve benzer olduğu yapı cephelerinin görsel algısı bireyler tarafından sıradan algılanmaktadır. Dolayısıyla incelemeye alınan yapı cepheleri arasında en sıradan yapı cephesi yapı 8 olarak tespit edilmiştir. Yapı 8 incelendiğinde, yapı 5 ve yapı 6’ya göre çok daha fazla pencere tipolojisine sahip olduğu görülmüştür.

Tekrar ilkesi, incelemeye alınan tüm yapı cephelerinde kapı, pencere ve cephe süsleme elemanlarının sürekli ve düzenli olarak tekrar edilmesi tekrar ilkesini meydana getirmiştir. Tekrar ilkesi yapı cephelerinde sıradanlık ve karmaşıklık oluşturmadığı sürece bireyler tarafından olumlu karşılanmıştır. İncelenen yapılar arasında en sıradan yapı cephesinin yapı 8, en karmaşık yapı cephesinin ise yapı 5 olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla tekrar ilkesinin yapı 5 ve yapı 8 üzerinde olumsuz etki yarattığı söylenebilirken, yapı 6’nın diğer yapılara göre olumlu etki yarattığı söylenebilmektedir.

Egemenlik ilkesi, yapı cephelerinin bütününde belirgin ve baskın olan yapı elemanları (kapı ve pencere) tarafından ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla yapı elemanlarının organizasyonu, renk ve biçim açısından dikkat çekici olmaları tasarım parametrelerinde önemli rol oynayan ilke olmuştur.

Ölçü – Oran ilkesi, kullanıcıların görsel algısı kapsamında incelemeye alınan tüm yapı cephelerinin yüksekliği ve kat sayısı yaklaşık olarak birbirleri ile orantılı olması sonucu meydana gelmiştir. Dolayısıyla ölçü – oran ilişkisi bireyler tarafından cephe düzeninin algılamasında öncelikli ilkelere olduğu söylenebilmektedir.

Simetri ilkesi, yapı cephesinin simetrik görünüme sahip olmasından dolayı meydana gelmiştir. İncelenen yapılar arasında katılımcılar tarafından görsel algı kapsamında en güzel ve en etkileyici olarak seçilen yapı 6 bu ilke kapsamında olumlu etki yaratırken, yapı 5 ve yapı 8’in asimetri görünüme sahip olması olumsuz etki yaratmıştır. Aynı zamanda simetri ilkesinin de cephelerin algılanmasında öncelikli ve önemli ilkelere

olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla cephe tasarımlarında simetri ilkesinin kullanılması önerilmektedir.

Sonuç olarak, tasarım eğitimi almış bireyler ile tasarım eğitimi almamış bireylerin görsel algı ve estetik anlayışının belli başlı değişkenler üzerinde yapılan değerlendirmelerinde anlamlı derecede farklılığın ortaya çıktığı görülmüştür. Ancak, bu farklı grup arasında oluşan farklılığın bazı değişkenlerde ve sıfat ikililerinde ortaya çıkmadığı, ortaya çıkan farklılığında çok büyük bir farklılık oluşturmadığı söylenebilse de tasarım eğitimi almış bireyler yapı cephelerini tasarım eğitimi almamış bireylere göre daha olumsuz ve farklı biçimde algılamışlardır. Dolayısıyla, mimarlık eğitiminin temelini oluşturan temel tasarım kavramının bireyler üzerindeki görsel algının farklı değerlendirmesinde etkili olduğu görülmüştür.

6. KAYNAKLAR

- Abd El-Fattah Hamed Ahmed, E. (2022). Gestalt theory and its impact on the development of the formulation of interior architecture designs. *Arts and Architecture Journal*, 3(2), 67-86. <https://doi.org/10.21608/aaj.2022.271460>
- Akat, R., & Çakıroğlu, B. (2017). Gestalt Theory and Gestalt Principles in Religious Structures. *International Journal of Sciences*, 3(08), 126-139. <https://doi.org/10.18483/ijSci.1402>
- Akdoğan, Ş. (2005). Tüketicilerin Süpermarketleri Algılamalarına Yönelik Bir Çalışma. *Erciyes University Journal of Social Sciences Institute*, 1(19), 37-70.
- Al-Hindawe, J. (1996). Considerations When Constructing a Semantic Differential Scale. *La Trobe Working Papers in Linguistics*, 9(3), 41-58.
- Anonim. (t.y.-a). *Düzce Nüfusu*. Geliş tarihi 01 Mayıs 2023, gönderen <https://www.nufusu.com/il/duzce-nufusu>
- Anonim. (t.y.-b). *İstatiksel Veri Portalı*. Geliş tarihi 01 Mayıs 2023, gönderen <https://data.tuik.gov.tr/>
- Anonim. (t.y.-c). *Wikipedia*. Wikimedia Foundation. Geliş tarihi 01 Mayıs 2023, gönderen https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:D%C3%BCzce_in_Turkey.svg
- Anonim. (2001). *Düzce yenilenme ve ilave imar planı raporu*.
- Anonim. (2002). *Yeni Kent Yeni Yaşam*.
- Anonim. (2007). Fotoğraf ve Grafik Tasarı İlkeleri. *Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi*.
- Arıç, E., & Turan Metin. (2020). Video Duygu Analizi. *European Journal of Science and Technology*, 59-67. <https://doi.org/10.31590/ejosat.779059>
- Asar, H. (2013). ‘Mimari Mekân Okumasında Algısal Deneyim Analizinin Bir Yöntem Yardımıyla İrdelenmesi’, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye.
- Atmaca, E. A. (2014). *Temel Tasarım*. Nobel akademik yayıncılık.
- Aydınlı, S. (1986). ‘Mekânsal değerlendirme algısal yargılara dayalı bir model’, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Aydınlı, S. (1993). *Mimarlıkta Estetik Değerler*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.

- Aytem, N. (2005). 'Mimari Mekânda Renk, Form ve Doku Değişkenlerinin Algılanması' Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Baker, J. (2018, Kasım 14). *Gestalt-driven UX: The patterns that drive our world - dzone*. DZone. <https://dzone.com/articles/gestalt-driven-ux-the-patterns-that-drive-ourworld>
- Banaei, M., Hatami, J., Yazdanfar, A., & Gramann, K. (2017). Walking through Architectural Spaces: The Impact of Interior Forms on Human Brain Dynamics. *Frontiers in Human Neuroscience*, 11. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2017.00477>
- Baymur, F. B. (1976). *Genel Psikoloji*. İnkılap ve Ata Kitabevi.
- Bayraktar, E., & Kaleli, F. (2007). Sanal Gerçeklik ve Uygulama Alanları. *Akademik Bilişim*.
- Beck, J., & Dember, W. N. (1961). The Psychology of Perception. *The American Journal of Psychology*, 74(3), 478. <https://doi.org/10.2307/1419761>
- Bell, S. (2004). *Elements of Visual Design in the Landscape* (2. bs). Spon Press.
- Bower, G. H., & Hilgard, E. R. (1981). *Theories of learning*. Prentice-Hall, .
- Bustami, L. H. (1981). *A Formal Language for Buildings* [Doktora Tezi]. University of Pennsylvania.
- Cali, C. (2013). Gestalt Models for Data Decomposition and Functional Architecture in Visual Neuroscience . *Gestalt Theory*, 35(3), 227-264.
- Chang, D., Nesbitt, K. V., & Wilkins, K. (2007). The Gestalt Principle of Continuation Applies to both the Haptic and Visual Grouping of Elements. *Second Joint EuroHaptics Conference and Symposium on Haptic Interfaces for Virtual Environment and Teleoperator Systems (WHC'07)*, 15-20. <https://doi.org/10.1109/WHC.2007.113>
- Choo, H., Nasar, J. L., Nikrahei, B., & Walther, D. B. (2017). Neural codes of seeing architectural styles. *Scientific Reports*, 7(1), 40201. <https://doi.org/10.1038/srep40201>
- Civcir, E. (2015). *Temel Tasarım ve Tasarım İlkeleri*. Akademisyen kitabevi.
- Curran, J. R. (1983). *Architecture and the Urban Experience*. Van Nostrand Reinhold.
- Curzon, B. L., & Tummons, J. (2013). *Teaching in Further Education* (7. bs). Bloomsbury Publishing.
- Custodio, P. (2010). Use of EEG as a Neuroscientific Approach to Advertising Research. *Nature Reviews Neuroscience*, 11(4), 284-292.

- Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve Davranışı* (6. bs). Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (1998). *Yeniden İnsan İnsana*. Remzi Kitabevi.
- Çakar, N., Polat, H., & Eker, F. (2009). Yapılaşma ve İnsan Boyutlarıyla Düzce. *Düzce*.
- Çakın, Ş. (1979). Çevrenin Değerlendirilmesinde Yöntem Bilimi,. *Çevre, Yapı ve Tasarım, Çevre ve Mimarlık Derneği*, 132-138.
- Çapık, C. (2014). İstatistiksel Güç Analizi Ve Hemşirelik Araştırmalarında Kullanımı: Temel Bilgiler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(4), 268-274.
- Çolak, A. (2004). ‘Duvarlar: Anlamsal (Semantik) ve Dizimsel (Sentaktik) Bir Analiz’ Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Türkiye.
- Dandiwalla, R. (2023, Nisan 18). *Importance of Visual Perception in Architecture*. RTF | Rethinking The Future.
- Dönmez, A., Dinçer, N., Dereobalı, N., Gümüşçü, P., Pişkin, Ü., & Çağlayan, N. (2000). *Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri*. Ankara Sim Matbaası.
- Düzce Belediyesi. (t.y.). Geliş tarihi 01 Mayıs 2023, gönderen <https://duzce.bel.tr/11-cografi-yapi>
- Düzce İl Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). Geliş tarihi 01 Mayıs 2023, gönderen <https://duzce.ktb.gov.tr/TR-70705/cografya.html>
- Eberhad, P. J. (2009). *Brain Landscape: The Coexistence of Neuroscience and Architecture*. Oxford Univ. Press, 2009.
- Edelstein, E. A. (2008). Building Health. *HERD: Health Environments Research & Design Journal*, 1(2), 54-59. <https://doi.org/10.1177/193758670800100208>
- Erim, G. (1999). *Temel sanat eğitiminde renk algılamaları*. Marmara Üniversitesi.
- Erişti, S., Uluuysal, B., & Dindar, M. (2013). Görsel Algı Kuramlarına Dayalı Etkileşimli Bir Öğretim Ortamı Tasarımı ve Ortama İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 3(1), 47-66.
- Erkman, U. (1977). ‘Çevre Analizi’ Doçentlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Ertürk, S. (1985). ‘Mimari Mekânın Algılanması Üzerine DeneySEL Bir Çalışma’ Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, Türkiye.
- Eryayar, E. (2011). Endüstri Ürünleri Tasarımında Gestalt Teorisi Uygulaması. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 3(2), 125-133.

- Evans, G. W., & McCoy, J. M. (1998). When Buildings Don't Work: The Role Of Architecture In Human Health. *Journal of Environmental Psychology*, 18(1), 85-94. <https://doi.org/10.1006/jevp.1998.0089>
- Finstad, K. (2010). Response Interpolation and Scale Sensitivity: Evidence Against 5-Point Scales. *Journal of Usability Studies*, 5(3), 104-110.
- Fowler, J. F. (2014). *Survey Research Methods* (5. bs). SAGE Publications.
- Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Island Press.
- Gombrich, E. (1992). *Sanat ve Yanılsama* (A. Cemal, Ed.). Remzi Kitabevi.
- Graham, L. (2008). Gestalt theory in interactive media design. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(1).
- Güngör, H. (2005). *Temel Tasar*. Patates Baskı Yayınları.
- Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekan örgütlenmesi*. Gür Yayıncılık.
- Hacıkadıroğlu, V. (1984). *Algılama, Duyma ve Biçim* (1. bs). Metis Yayınları.
- Hauptmann, Deborah. (2010). *Cognitive Architecture: From Biopolitics to Noopolitics. Architecture & Mind in the Age of Communication and Information*. 010 Publisher.
- Helson, H. (1925). The Psychology of "Gestalt". *The American Journal of Psychology*, 36(3), 342. <https://doi.org/10.2307/1414161>
- Hesselgren, S. (1972). *The Language of Architecture* (2. bs). Applied Science Publishers.
- Higuera-Trujillo, J. L., Llinares, C., & Macagno, E. (2021). The Cognitive-Emotional Design and Study of Architectural Space: A Scoping Review of Neuroarchitecture and Its Precursor Approaches. *Sensors*, 21(6), 2193. <https://doi.org/10.3390/s21062193>
- Hollander, B. J., & Sussman, A. (2021). *Urban Experience and Design* (1. bs). Routledge.
- Hollander, J. B., Sussman, A., Purdy Levering, A., & Foster-Karim, C. (2020). Using Eye-Tracking to Understand Human Responses to Traditional Neighborhood Designs. *Planning Practice & Research*, 35(5), 485-509. <https://doi.org/10.1080/02697459.2020.1768332>
- Horayangkura, V. (2012). Incorporating Environment-Behavior Knowledge into the Design Process: An Elusive Challenge for Architects in the 21st Century. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 50, 30-41. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.013>
- İmamoğlu, S. Z., Keskin, H., & Erat, S. (2004). Ücret, Kariyer ve Yaratıcılık ile İş Tatmini Arasındaki İlişkiler: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 11(1), 167-176.

- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum Algı İletişim* (5. bs). Beykent Üniversitesi Yayınları.
- İnceoğlu, N., Güner, T., & Çil, E. (1995). *Düşünme ve Anlatım Olarak Eskizler*. Helikon Yayınları.
- Javanmanesh, S. (2018). 'Kamu Binaları Mimari Kompozisyonunun Görsel Algı Bağlamında Analizi' Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Kahraman Kılbaş, E. P., & Cevahir, F. (2023). Bilimsel Araştırmalarda Örneklem Seçimi ve Güç Analizi. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 7(1), 1-8. <https://doi.org/10.34084/bshr.1217279>
- Kaplan, S. (2003). 'Gestalt Görsel Algı Teorilerinin Bauhaus Ekolü İçinde Seramik Temel Teknikleriyle Uygulanması' Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye.
- Karakas, T., & Yildiz, D. (2020). Exploring the influence of the built environment on human experience through a neuroscience approach: A systematic review. *Frontiers of Architectural Research*, 9(1), 236-247. <https://doi.org/10.1016/j.foar.2019.10.005>
- Karakaş, S. (2021). *Sirel Karakaş Psikoloji Sözlüğü* (1. bs). Yazarın Kendi Yayını.
- Kaya, S. (2015). *Düzce Kent Yollarında Engelli Erişebilirliği* [Yüksek Lisans Tezi]. Düzce Üniversitesi.
- Kayan, C. (2011). *Neuro architecture. Enriching healthcare environments for children* [Yüksek Lisans].
- Kirk, U., Skov, M., Hulme, O., Christensen, M. S., & Zeki, S. (2009). Modulation of aesthetic value by semantic context: An fMRI study. *NeuroImage*, 44(3), 1125-1132. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2008.10.009>
- Krier Rob. (1993). *Urban Space*. Rizzoli International Publication.
- Lang, J. (1987). *Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design*. Van Nostrand Reinhold.
- Launay, M. (2004). *Psychologie Cognitive* (C. 31). Hachette.
- Leahey, H. T. (2001). *A History of Modern Psychology* (3. bs). Prentice Hall.
- Lee, S., Cinn, E., Yan, J., & Jung, J. (2015). Using An Eye Tracker To Study Three-Dimensional Environmental Aesthetics: The Impact Of Architectural Elements And Educational Training On Viewers Visual Attention. *Journal of Architectural and Planning Research*, 32(2), 145-167.
- Lewis, J. R. (1993). Multipoint scales: Mean and median differences and observed significance levels. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 5(4), 383-392. <https://doi.org/10.1080/10447319309526075>

- Lisińska-Kuśnierz, M., & Krupa, M. (2020). Suitability of Eye Tracking in Assessing the Visual Perception of Architecture—A Case Study Concerning Selected Projects Located in Cologne. *Buildings*, 10(2), 20. <https://doi.org/10.3390/buildings10020020>
- Lynch, K. (2016). *Kent İmgesi* (İ. Başaran, Ed.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mahmoud, N., afifi, E., & Abdo, U. (2022). Using Eye-tracking Tools In The Visual Assessment Of Architecture. *Engineering Research Journal - Faculty of Engineering (Shoubra)*, 51(3), 163-174. <https://doi.org/10.21608/erjsh.2022.252293>
- Mangır, M., & Aral, N. (1990). Anaokuluna ve Anasınıfına Devam Eden Beş-Altı Yaş Grubu Çocuklarında Görsel Algılama ve Zekâ İlişkisinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları*, 1-43.
- McKnight, P. E., & Najab, J. (2010). Mann-Whitney U Test. İçinde *The Corsini Encyclopedia of Psychology* (ss. 1-1). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9780470479216.corpsy0524>
- McMullen, J. S., Wood, M. S., & Palich, L. E. (2014). Entrepreneurial cognition and social cognitive neuroscience. İçinde *Handbook of Entrepreneurial Cognition* (ss. 316-363). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781781006597.00019>
- Mehmet Çubuk, Güzin Yüksel, & Haydar Karabey. (1978). Yapı Dergisi. *Yapılanmamış Kentsel Kamusal Dış Mekânlar*, 30, 25-54.
- Morgan, C. (1999). *Psikolojiye Giriş* (S. Karakaş, Ed.). Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Mozaikçi, B. (2010). Mimarlıkta Forma Dayalı Algı Kavramı, Metal Malzemeler Üzerine Bir İnceleme. *Tasarımda Genç Bakışlar Sempozyumu*.
- Naghibi Rad, P., Shahroudi, A. A., Shabani, H., Ajami, S., & Lashgari, R. (2019). Encoding Pleasant and Unpleasant Expression of the Architectural Window Shapes: An ERP Study. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 13. <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2019.00186>
- Naıem, M. S. (2015). ‘2000 yılı sonrası inşa edilen lüks konutların (Rezidans) görsel etkileri üzerine bir inceleme’ Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory*. McGraw-Hill.
- Okay, N., & İlkcaracan, İ. (2018). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Risk Yönetimi. *Resilience*, 2(1), 1-12. <https://doi.org/10.32569/resilience.431075>
- Oppenheim, C. (1993). Virtual Reality and the Virtual Library. *Information Services and Use*, 13(3), 215-227.
- Oppenheim, I., Vannucci, M., Mühlmann, H., Gabriel, R., Jokeit, H., Kurthen, M., Krämer, G., & Grunwald, T. (2010). Hippocampal contributions to the processing

- of architectural ranking. *NeuroImage*, 50(2), 742-752. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2009.12.078>
- Osgood, E. C., Suci, J. G., & Tannenbaum, H. P. (1957). *The Measurement of Meaning*. Univer Illinois Press.
- Ostertagova, E., & Ostertag, O. (2014). Methodology and Application of the Kruskal-Wallis Test. *Applied Mechanics and Materials*, 611, 115-120.
- Ömeroğlu, E., & Kandır, A. (2005). *Bilişsel Gelişim*. Morpa Kültür.
- Özen, O. S., & Karaman, K. (2011). Eğitimde Gerçekliğe Yeni Bir Bakış: Harmanlanmış ve Genişletilmiş Gerçeklik. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*.
- Özkaraca, N., & Arslan, H. (2019). Düzce Kent Merkezinin Tarihsel Değişim/Dönüşüm Sürecinin Mekânsal Açından İncelenmesi. *Mas International Conference On Mathematics-Engineering-Natural&Medical Sciences-VII*, 13-21.
- Özsezgin, K. (2008). Sanat Yarışmalarına İlişkin. *Rh+Sanart Türkiye'nin Plastik Sanatlar Dergisi*, 6(29), 423-440.
- Özyürek, M. (1995). *Görme yetersizliği olan çocuğu bağımsızlığa hazırlamak için ana baba rehberi*. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Parjew, F. (2012). A Neuroplasticity (Brain Plasticity) Approach to Use in Artificial Neural Network. *International Journal of Scientific & Engineering Research*.
- Peterson, C. (1991). The Meaning and Measurement of Explanatory Style. *Psychological Inquiry*, 2(1), 1-10.
- Picon, A., & Ponte, A. (2003). *Architecture and the Sciences: Exchanging Metaphors*. NY: Princeton Architectural Press.
- Qiu, S., Tang, Y., Zhang, W., Feng, J., Zhang, F., & Li, C. (2018). The Motion Planets Detection and Tracking Algorithm Based on Gestalt Principle. *Chinese Journal of Electronics*, 27(4), 808-812. <https://doi.org/10.1049/cje.2017.11.006>
- Rasmussen, S. (1994). *Yaşanan Mimari*. Remzi Kitabevi.
- Reekie, F. R. (1972). *Design in the built environment*. Crane, Russak; First Edition.
- Reinartz, A., & Reinartz, E. (1975). *Wahrnehmungstraining*. An Welsungsft.
- Robinson, S., & Pallasma, J. (2017). *Mind in Architecture: Neuroscience, Embodiment, and the Future of Design*. The MIT Press.
- Rusnak, M. A., & Rabiega, M. (2021). The Potential of Using an Eye Tracker in Architectural Education: Three Perspectives for Ordinary Users, Students and Lecturers. *Buildings*, 11(6), 245. <https://doi.org/10.3390/buildings11060245>

- Sanoff, H. (1991). *Visual research methods in design*. Routledge.
- Sansarcı, E., & Güler, E. (2016). *Görsel Sanatlarda Anlam ve Algı* (1. bs). Alternatif Yayıncılık.
- Sauro, J., & Dumas, J. S. (2009). Comparison of three one-question, post-task usability questionnaires. *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1599-1608. <https://doi.org/10.1145/1518701.1518946>
- Savaşer, I. (2022, Ağustos 28). *Gestalt Kuramı: Algı ve Algıda Örgütlenme*. Ek Dergi. <https://www.ekdergi.com/gestalt-kurami-algi-ve-algida-orgutlenme/>
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Anı Yayınları.
- Shaffer, J. (2016). Neuroplasticity and Clinical Practice: Building Brain Power for Health. *Frontiers in Psychology*, 7. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01118>
- Shemesh, A., Leisman, G., Bar, M., & Grobman, Y. J. (2021). A neurocognitive study of the emotional impact of geometrical criteria of architectural space. *Architectural Science Review*, 64(4), 394-407. <https://doi.org/10.1080/00038628.2021.1940827>
- Shemesh, A., Talmon, R., Karp, O., Amir, I., Bar, M., & Grobman, Y. J. (2017). Affective response to architecture – investigating human reaction to spaces with different geometry. *Architectural Science Review*, 60(2), 116-125. <https://doi.org/10.1080/00038628.2016.1266597>
- Sidiropoulou, K., Pissadaki, E. K., & Poirazi, P. (2006). Inside the brain of a neuron. *EMBO reports*, 7(9), 886-892. <https://doi.org/10.1038/sj.embor.7400789>
- Silah, M. (2005). *Sosyal Psikoloji: Davranış Bilimi* (2. bs). Seçkin Yayıncılık.
- Solso, L. R., Maclin, K. M., & Maclin, H. O. (2018). *Bilişsel Psikoloji* (A. Ayçiçeği, Ed.; 2. bs). Bilge Kültür Sanat.
- Sözer, E. (2020). ‘Nöromimari’ Yaklaşımı Ve Hastane Yapılarındaki Mekânsal Öğelerin Kullanıcılar Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi’ Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Karabük, Türkiye.
- Sternberg, E. M., & Wilson, M. A. (2006). Neuroscience and Architecture: Seeking Common Ground. *Cell*, 127(2), 239-242. <https://doi.org/10.1016/j.cell.2006.10.012>
- Stone, R. J. (1991). Virtual Reality and Cyberspace: from science fiction to science fact. *Information Services & Use*, 11(5-6), 283-300. <https://doi.org/10.3233/ISU-1991-115-603>
- Sussman, A., & Hollander, J. B. (2021). *Cognitive Architecture* (2. bs). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003031543>
- Şahin, H., & Bekir, H. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Engellilere Yönelik

- Tutumlarının Belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 767-779.
- Şekerci, C. (2017). Sanal gerçeklik kavramının tarihçesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 1126-1133.
- Şentürk, O. Ş., & Tanrıverdi Kaya, A. (2024). Mimarlık Bağlamında Algı/Algılama Kavramı Ve Mimari Algıda Yeni Araçlar. İçinde L. G. Kaya (Ed.), *Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Güncel Çalışmalar* (1. bs, ss. 33-76). Platanus Publishing.
- Şentürk, S. (2016, Mart 14). *Kullanıcı Deneyimi Tasarımında Bilişsel Psikoloji: Gestalt Görsel Algı İlkeleri*. Medium.
- Şenyiğit, Ö. (2010). 'Biçimsel Ve Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul'da Meşrutiyet ve Halaskar Gazi Caddelerindeki Cephelerin İncelenmesi' Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Şenyiğit, Ö., & Altan, İ. (2011). MEGARON. *Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul'da Meşrutiyet Caddesi'ndeki Cephelerin İncelenmesi*, 6(3), 139-150.
- Taşkıran, N., & Bolat, N. (2013). Reklam ve algı ilişkisi: Reklam metinlerinin alımlanmasında duyu organlarının işlevleri hakkında bir inceleme. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 49-69.
- T.C. Düzce Valiliği. (t.y.). Geliş tarihi 01 Mayıs 2023, gönderen <http://www.duzce.gov.tr/cografya>
- Thagard, P. (1996). Cognitive Science. İçinde *Stanford Encyclopedia of Philosophy*.
- Tuncel, M. (2016). Düzce. İçinde *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (ss. 354-357).
- Tutar, H. (2022). *Davranış Bilimleri* (5. bs). Umuttepe Yayınları.
- Türk, M. S. (2014). Algı Yönetimi ve İletişim: Algının Ötesine Bir Gerçeklik Var mı? *Algı Yönetimi içinde*, 13-37.
- Uzunoglu, S. S., & Uzunoglu, K. (2011). The application of formal perception of gestalt in architectural education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 28, 993-1003. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.184>
- Ünügür S. Mete. (1981). *Ergonomi Tekniklerinin Mimarlık Araştırmalarında Kullanılma Olanakları*. İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Üstündağ, B. (2009). 'Bina Cephesi ve İşlevlerinin Görsel Analiz Kapsamında Değerlendirilmesi ' Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Vartanian, O., Navarrete, G., Chatterjee, A., Fich, L. B., Leder, H., Modroño, C., Nadal,

- M., Rostrup, N., & Skov, M. (2013). Impact of contour on aesthetic judgments and approach-avoidance decisions in architecture. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 110(supplement_2), 10446-10453. <https://doi.org/10.1073/pnas.1301227110>
- Vecchiato, G., Jelic, A., Tieri, G., Maglione, A. G., De Matteis, F., & Babiloni, F. (2015). Neurophysiological correlates of embodiment and motivational factors during the perception of virtual architectural environments. *Cognitive Processing*, 16(S1), 425-429. <https://doi.org/10.1007/s10339-015-0725-6>
- Yaşlıoğlu, M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Çevrimlik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.
- Yazıcı, Y. (2015). Anamorfik İllüzyonun Mekân Algısına Etkilerinin Farklı Sanatçı Yaklaşımlarına Göre İrdelenmesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 15, 139-148.
- Yılmaz, B. (2013). Yeni Dünya Düzeninde Medya Kitle Psikolojisi ve Algı Yönetimi. *İdarecinin Sesi Dergisi*, 156, 30-36.
- Yüksel, Ö. (2006). *Davranış Bilimleri* (1. bs). Gazi Kitabevi.
- Yürekli, F. (1977). *Çevre görsel değerlendirmesine ilişkin bir yöntem araştırması* [Doktora]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Zengel, R. (2008). Mekân algısına yönelik farklı okuma biçimleri. *Mimarlıkta Malzeme Dergisi*, 7, 26-32.
- Zorins, A., & Grabusts, P. (2015). Artificial Neural Networks and Human Brain: Survey of Improvement Possibilities of Learning. *Environment. Technology. Resources. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, 3, 228. <https://doi.org/10.17770/etr2015vol3.165>

7. EKLER

7.1. EK 1: ANKET FORMU

Mimaride Gestalt Kuramı ve Görsel Algı Etkisi: Düzce / İstanbul Caddesi Yapı Cephelerinin Analizi

Değerli katılımcı,

Bu anket çalışması Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında Doç. Dr. Ayşegül Tanrıverdi Kaya tarafından yürütülen, mimar Orhan Şükrü Şentürk'ün hazırladığı Yüksek Lisans Tezi kapsamında yapılmaktadır.

Çalışmada bireylerin farklı yapı cephelerinde algıladıkları duygu ve tutumların değerlendirilmesi yapılacaktır. Anket formu için **"yedi dereceli ölçek"** hazırlanmıştır. Her ölçeğin zıt kutuplarında birbirleriyle zıt anlamlı sıfat çiftleri bulunmaktadır. Sıfatlar olumlu başlayarak **"fazlasıyla, oldukça ve biraz"** şeklinde değerlendirilirken, olumsuz sıfatlar tam tersi şekilde değerlendirilir. Katılımcıların yapı cephelerindeki görsel algıyı anlamsal farklılıklara göre derecelendirmelerini istenmektedir. Katılımcılar, birbirleriyle karşılıklı bir şekilde bulunan zıt kutuplardaki sıfatlardan birini görsel algı kavramının uygunluğuna göre seçmeleri gerekmektedir.

Anket boyunca sizden kimlik bilgileriniz istenmeyecek olup, sorulara vereceğiniz yanıtlar bu araştırma kapsamı dışında kullanılmayacak, üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır. Anket formunun uygulaması sırasında karşılaşılabileceğiniz sorunlar ya da çalışmanın sonuçlarına ilişkin araştırmacıya **"orhansukrusenturk@outlook.com"** e-posta adresinden ulaşarak bilgi alabilirsiniz.

Daha iyi anlaşılması adına, aşağıda **"güzel-çirkin"** sıfat çifti ile örnek değerlendirme ölçeği gösterilmiştir.

Daha fazla bilgi için **"videolu anlatımı"** izleyiniz.

<https://youtu.be/rfkHEEqK55o>

Katılımınız için teşekkür ederim.

1: Fazlasıyla Güzel

2: Oldukça Güzel

3: Biraz Güzel

4: Ne güzel – Ne Çirkin (Nötr)

5: Biraz Çirkin

6: Oldukça Çirkin

7: Fazlasıyla Çirkin

Örnek Ölçek

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

• Cinsiyetiniz nedir ? *

- ☐ Erkek
☐ Kadın

• Yaş aralığınız nedir ? *

- ☐ 18 - 23
☐ 24 - 42
☐ 43 - 58
☐ 59 ve üzeri

• Eğitim durumunuz nedir ? *

- ☐ İlkokul
☐ Ortaokul
☐ Lise
☐ Üniversite
☐ Lisansüstü

• Mesleğiniz nedir ? *

- ☐ Mimar
☐ Mimarlık Öğrencisi
☐ Diğer

• Gelir düzeyiniz nedir ? *

- ☐ Gelirim yok
☐ 1 - 8500 TL
☐ 8501 - 12.500 TL
☐ 12.501 - 16.000 TL
☐ 16.001 TL ve üzeri

1 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 01)

1 2 3 4 5 6 7

Durağan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Dinamik

*

1 2 3 4 5 6 7

Sade ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Karmaşık

*

1 2 3 4 5 6 7

Orantılı ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Orantısız

*

1 2 3 4 5 6 7

Sıradan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Etkileyici

*

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

*

Sıcak 1 2 3 4 5 6 7 Soğuk

*

Yumuşak 1 2 3 4 5 6 7 Sert

*

Güçlü 1 2 3 4 5 6 7 Zayıf

2 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 02)

1 2 3 4 5 6 7

Durağan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Dinamik

*

1 2 3 4 5 6 7

Sade ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Karmaşık

*

1 2 3 4 5 6 7

Orantılı ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Orantısız

*

1 2 3 4 5 6 7

Sıradan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Etkileyici

*

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

*

Sıcak 1 2 3 4 5 6 7 Soğuk

*

Yumuşak 1 2 3 4 5 6 7 Sert

*

Güçlü 1 2 3 4 5 6 7 Zayıf

3 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 03)

	1	2	3	4	5	6	7	
Durağan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Dinamik

*

	1	2	3	4	5	6	7	
Sade	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Karmaşık

*

	1	2	3	4	5	6	7	
Orantılı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Orantısız

*

	1	2	3	4	5	6	7	
Sıradan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Etkileyici

*

1 2 3 4 5 6 7

Güzel ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Çirkin

*

1 2 3 4 5 6 7

Sıcak ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Soğuk

*

1 2 3 4 5 6 7

Yumuşak ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Sert

*

1 2 3 4 5 6 7

Güçlü ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Zayıf

4 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 04)

1 2 3 4 5 6 7

Durağan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Dinamik

*

1 2 3 4 5 6 7

Sade ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Karmaşık

*

1 2 3 4 5 6 7

Orantılı ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Orantısız

*

1 2 3 4 5 6 7

Sıradan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Etkileyici

*

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

*

Sıcak 1 2 3 4 5 6 7 Soğuk

*

Yumuşak 1 2 3 4 5 6 7 Sert

*

Güçlü 1 2 3 4 5 6 7 Zayıf

5 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 05)

	1	2	3	4	5	6	7	
Durağan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Dinamik

*

	1	2	3	4	5	6	7	
Sade	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Karmaşık

*

	1	2	3	4	5	6	7	
Orantılı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Orantısız

*

	1	2	3	4	5	6	7	
Sıradan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Etkileyici

*

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

*

Sıcak 1 2 3 4 5 6 7 Soğuk

*

Yumuşak 1 2 3 4 5 6 7 Sert

*

Güçlü 1 2 3 4 5 6 7 Zayıf

6 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 06)

	1	2	3	4	5	6	7	
Durağan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Dinamik

*

	1	2	3	4	5	6	7	
Sade	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Karmaşık

*

	1	2	3	4	5	6	7	
Orantılı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Orantısız

*

	1	2	3	4	5	6	7	
Sıradan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Etkileyici

*

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

*

Sıcak 1 2 3 4 5 6 7 Soğuk

*

Yumuşak 1 2 3 4 5 6 7 Sert

*

Güçlü 1 2 3 4 5 6 7 Zayıf

7 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 07)

1 2 3 4 5 6 7

Durağan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Dinamik

*

1 2 3 4 5 6 7

Sade ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Karmaşık

*

1 2 3 4 5 6 7

Orantılı ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Orantısız

*

1

2

3

4

5

6

7

Sıradan

☐☐☐☐☐☐☐

Etkileyici

*

1

2

3

4

5

6

7

Güzel

☐☐☐☐☐☐☐

Çirkin

*

1

2

3

4

5

6

7

Sıcak

☐☐☐☐☐☐☐

Soğuk

*

1

2

3

4

5

6

7

Yumuşak

☐☐☐☐☐☐☐

Sert

*

1

2

3

4

5

6

7

Güçlü

☐☐☐☐☐☐☐

Zayıf

8 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 08)

1 2 3 4 5 6 7

Durağan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Dinamik

*

1 2 3 4 5 6 7

Sade ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Karmaşık

*

1 2 3 4 5 6 7

Orantılı ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Orantısız

*

1 2 3 4 5 6 7

Sıradan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Etkileyici

*

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

*

Sıcak 1 2 3 4 5 6 7 Soğuk

*

Yumuşak 1 2 3 4 5 6 7 Sert

*

Güçlü 1 2 3 4 5 6 7 Zayıf

9 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 09)

1 2 3 4 5 6 7

Durağan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Dinamik

*

1 2 3 4 5 6 7

Sade ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Karmaşık

*

1 2 3 4 5 6 7

Orantılı ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Orantısız

*

1 2 3 4 5 6 7

Sıradan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Etkileyici

*

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

*

Sıcak 1 2 3 4 5 6 7 Soğuk

*

Yumuşak 1 2 3 4 5 6 7 Sert

*

Güçlü 1 2 3 4 5 6 7 Zayıf

10 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 10)

1 2 3 4 5 6 7

Durağan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Dinamik

*

1 2 3 4 5 6 7

Sade ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Karmaşık

*

1 2 3 4 5 6 7

Orantılı ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Orantısız

*

1 2 3 4 5 6 7

Sıradan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Etkileyici

*

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

*

Sıcak 1 2 3 4 5 6 7 Soğuk

*

Yumuşak 1 2 3 4 5 6 7 Sert

*

Güçlü 1 2 3 4 5 6 7 Zayıf

11 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı 11)

1 2 3 4 5 6 7

Durağan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Dinamik

*

1 2 3 4 5 6 7

Sade ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Karmaşık

*

1 2 3 4 5 6 7

Orantılı ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Orantısız

*

Sıradan 1 2 3 4 5 6 7 Etkileyici

*

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

*

Sıcak 1 2 3 4 5 6 7 Soğuk

*

Yumuşak 1 2 3 4 5 6 7 Sert

*

Güçlü 1 2 3 4 5 6 7 Zayıf

12 - Aşağıda fotoğrafı verilen yapının cephesini sıfat çiftleri dahilinde derecelendiriniz. (Yapı Bitişik)

1 2 3 4 5 6 7

Durağan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Dinamik

*

1 2 3 4 5 6 7

Sade ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Karmaşık

*

1 2 3 4 5 6 7

Orantılı ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Orantısız

*

1 2 3 4 5 6 7

Sıradan ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Etkileyici

*

Güzel 1 2 3 4 5 6 7 Çirkin

*

Sıcak 1 2 3 4 5 6 7 Soğuk

*

Yumuşak 1 2 3 4 5 6 7 Sert

*

Güçlü 1 2 3 4 5 6 7 Zayıf

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Orhan Şükrü ŞENTÜRK

Yabancı Dili : İngilizce

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Mimarlık	Düzce Üniversitesi	2024
Lisans	Mimarlık (İngilizce)	Girne Amerikan Üniversitesi	2018
Lise	Sayısal	Kocaali Anadolu Lisesi	2011

TEZDEN ÇIKAN YAYIN

Şentürk, O. Ş., & Tanrıverdi Kaya, A. (2024). Mimarlık Bağlamında Algı/Algılama Kavramı Ve Mimari Algıda Yeni Araçlar. İçinde L. G. Kaya (Ed.), *Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Güncel Çalışmalar* (1. bs, ss. 33-76). Platanus Publishing.